

Torsdagen den 21 november

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollen för den 13 innevarande månad.

§ 2 Om vidgad rätt till befrielse från mervärdeskatt på styckebyggda småhus

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Glimnérs* (c) i kammarens protokoll för den 15 november intagna fråga, nr 347, och anförde:

Herr talman! Herr Glimnér har frågat mig om jag vill medverka till att ansökningar om momsbefrielse för styckebyggda småhus, utan statliga lån, som inlämnats under 1974 men som på grund av för liten kvot inte under detta år erhåller lånebeslut ändå skall kunna erhålla befrielse från mervärdeskatt.

Vid årets vårriksdag fattades beslut om viss kompensation för mervärdeskatt på bostadsbyggande. Enligt detta beslut utgår kompensation för bl. a. nybyggnad av enfamiljshus som påbörjas i år och avslutas under år 1975. Småhusbyggandet utan statliga lån är kvoterat till sin volym och denna kvotering utgör självfallet den naturliga ramen för kompensation.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret på min fråga.

Jag beklagar att statsrådet inte kan gå med på att låta de småhusbyggare som under detta år gör framställning om att få bygga utan statliga lån men som – på grund av att kvoten för denna byggnation är för liten – inte får påbörja byggnationen i år komma i åtnjutande av reduktionen på mervärdeskatten. Denna stimulans i byggnadsverksamheten har resulterat i att familjer som planerar att bygga i många fall tidigarelagt sin byggnation för att komma i åtnjutande av just denna förmån. De har sina handlingar klara och är färdiga att sätta i gång byggnationen. Men så visar det sig att kvoten är för liten. Detta innebär att de som var snabbast på plan och kom in först med sin ansökan får denna momsreduktion på upp till 13 500 kronor, medan andra som kom senare får lämnas utanför därför att länsbostadsnämndernas kvot är förbrukad. Till den länsbostadsnämnd jag tillhör har det kommit bortåt hundratalet sådana framställningar som inte kan medges på grund av att vår kvot

Torsdagen den
21 november 1974

*Om vidgad rätt till
befrielse från
mervärdeskatt på
styckebyggda
småhus*

Torsdagen den
21 november 1974

*Om rätt till
sjukpenning vid
deltagande i vissa
hälsoresor*

är slut. Samma sak gäller i andra län, vissa med flera, andra med färre ansökningar liggande.

Vore det därför inte rimligt, herr statsrådet, att de som lämnat in sin ansökan och därvidlag fullgjort sin skyldighet under detta år och som på grund av att kvot saknas inte kan komma i gång med byggnationen förrän nästa år – men trots detta väl fyller kraven på färdigställande under 1975 – ändå finge denna reduktion av mervärdeskatten?

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det finns naturligtvis en praktisk möjlighet för dem som vill sätta i gång sitt bostadsbyggande före årsskiftet, om de vill utnyttja de statliga förmånliga bostadslånen. Enligt uppgifter som jag inhämtat sistlidna vecka finns det 10 000 lägenheter outnyttjade inom den kvot och den ram som riksdagen har bestämt skall få disponeras under 1974.

Regeringen har resonerat som så att eftersom bostadsbyggandet är bestämt av den här riksdagen och den volymen inte är utnyttjad, så bör man vara sparsam med att släppa ut kvoter för det icke statsbelånade byggandet. De statsbelånade småhusen är ett från samhällets och från bostadspolitisk synpunkt riktigare bostadsbyggande än de frifinansierade, många gånger mycket luxuösa bostäder som man bygger för egna pengar. Det är det som är den enkla förklaringen till att vi nu inte är beredda att släppa loss någon ytterligare kvot så länge den reguljära kvoten är outnyttjad i så stor utsträckning som den faktiskt är.

Självfallet kan man inte begära att få den statliga momskompensationen för ett byggande som ligger utanför vad regering och riksdag har bestämt i fråga om kvotering, igångsättningstillstånd och liknande.

Herr GLIMNÉR (c):

Herr talman! Jag är medveten om att det finns en kvot som inte är förbrukad på sidan med statliga lån, men om det är så att familjer vill bygga utan statliga lån och finansiera sina byggen genom eget sparande, genom släktingars hjälp eller på annat sätt, borde detta för en finansminister också vara godtagbart för att de skulle kunna komma i åtnjutande av den här stimulansen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om rätt till sjukpenning vid deltagande i vissa hälsoresor

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr Wikners (s) i kammarens protokoll för den 14 november intagna fråga, nr 342, och anförde:

Herr talman! Herr Wikner har frågat mig om jag kan tänka mig att medverka till lagändring eller nya tillämpningsföreskrifter så att det blir möjligt för försäkringskassorna att betala sjukpenning till personer som

Torsdagen den
21 november 1974

---

*Om rätt till
sjukpenning vid
deltagande i vissa
hälsoresor*

lider av astma, psoriasis och liknande sjukdomar vid deltagande i hälsoresor – exempelvis till Kanarieöarna – som ordnas av landstingen.

Enligt bestämmelser i 3 kap. 7 § lagen om allmän försäkring utgår sjukpenning vid sjukdom som försakar nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Sjukpenning kan således utbetalas till den som vid tiden för hälsoresan har sin arbetsförmåga nedsatt med minst hälften. Bestämmelserna tillämpas i praxis så att den som är sjukskriven och tillerkänd sjukpenning för en längre tidrymd också får sjukpenning under en hälsoresa som infaller under denna tid. En förutsättning är givetvis att den behandlande läkaren tillstyrkt resan. Särskilt medgivande fordras också från försäkringskassan för att sjukpenning skall få utgå vid vistelse utomlands. Blir en försäkrad sjukskriven enbart för den tid som han deltar i hälsoresa utgår däremot vanligen inte sjukpenning. Sjukpenning kan emellertid utgå även i fall där någon efter föreskrift av läkare avhåller sig från förvärsarbete för att delta i en hälsoresa om resan kan väntas få till resultat att det blir en klar förbättring i hälsotillståndet. Med tillämpning härav har riks försäkringsverket i fråga om sjukdomen psoriasis ansett att sjukpenning kan utgå under hälsoresa.

Den skillnad som görs i praxis mellan de två fall som jag tidigare berört kan föras tillbaka på att det i det senare fallet – då någon sjukskrivs i syfte att kunna delta i hälsoresa – normalt betraktas som en fråga om förebyggande vård. Sådan vård ersätts enligt gällande regler inte av sjukförsäkringen.

Jag vill här erinra om det utredningsuppdrag som givits socialstyrelsen i fråga om förebyggande hälsovård. I detta uppdrag ingår att i samråd med riks försäkringsverket överväga avgränsningen av de sjukvårdsåtgärder som ersätts från den allmänna försäkringen. Jag har också inhämtat att den här berörda frågan på initiativ av Handikappförbundens centralkommitté kommer att tas upp till överläggning mellan kommittén och riks försäkringsverket i samband med nämnda utredningsarbete.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det fylliga svar som jag fått.

Det som har föranlett mig att ställa denna fråga är att astmasjuka och reumatiker nekats sjukpenning av en försäkringskassa för att under tre veckor deltaga i en hälsoresa till Kanarieöarna. Resor till varmare länder vet vi företas för att förebygga och lindra de besvär man lider av. Enligt tidningsuppgifter hade en astmasjuk blivit sjukskriven av tre läkare. Försäkringskassan och dess förtroendeläkare ansåg inte att han var sjuk. Han fick ingen sjukpenning vid denna resa.

Det gäller här personer som arbetar hel- eller halvtid. Detta är inte det enda fall där sjukpenning nekats på de grunder jag här omtalat. Tidigare har försäkringskassan varit mer generös och utbetalat sjukpenning i liknande fall. Försäkringskassan stöder sig nu på ett utslag från försäkringsdomstolen där en reumatiker fick avslag på sin framställan om

Torsdagen den
21 november 1974

*Om rätt till
sjukpenning vid
deltagande i vissa
hälsoresor*

ersättning för att delta i en hälsoresa.

Om man nu strikt tillämpar 3 kap. 7 § lagen om allmän försäkring, som statsrådet också nämnde, utgår sjukpenning vid sjukdom som förorsakar nedsättning av arbetsförmågan med minst hälften. Det är tydligt att det går att tolka lagparagrafen på olika sätt. Man har från försäkringskassan angivit att man kanske borde ge sjukpenning för förebyggande vård, men på grund av domstolsutslaget kan man inte göra detta.

Det står då klart att här går det inte att göra någon enhetlig bedömning. Det framgår även av alla besvärsskrivelser som försäkringsverket fått mottaga. Jag anser att denna fråga måste skyndsamt utredas eller tillämpningsföreskrifterna ändras.

Bestämmelserna måste vara felaktiga när man inte tar hänsyn till dessa sjukdomar då det gäller sjukpenning till person som deltar i en hälsoresa. De sjuka med svåra besvär får sitta emellan. Det kan väl ändå inte vara riktigt. Erhåller de vård på lasarett får de däremot sjukpenning.

Personligen anser jag att både försäkringskassan och samhället tjänar på att lämna sjukpenning till de här människorna. I och med att de kan erhålla vård i länder med varmare klimat förebygger de sin sjukdom och behöver inte sjukskriva sig så ofta. De behöver inte heller använda dyrbar medicin. Detta tjänar ju både samhället och försäkringskassan på. Dessutom bör man tänka på de här sjuka människornas lidande.

Jag frågar än en gång: Anser herr statsrådet att denna fråga är av den art att en ändring snarast bör komma till stånd.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill säga inledningsvis att jag givetvis inte här kan gå in i någon diskussion om de enskilda fall som herr Wikner väl närmast hade i tankarna. Jag har också erfarit att några av dem har överklagat försäkringskassans beslut. Besluten kommer således att överprövas i högre instans.

Innebörden i rådande praxis är i stora drag att sjukpenning utgår också under en hälsoresa om resan infaller under en pågående sjukpenning-period – under förutsättning givetvis att läkaren tillstyrker behandlingen och försäkringskassan medger utlandsresan. Det betyder att t. ex. en person som vårdas på sjukhus för reumatism kan som ett led i vården göra en sådan hälsoresa som herr Wikner åsyftar utan att sjukpenningen dras in under den tid resan avser. Däremot anses det i praxis vanligen inte möjligt att utge sjukpenning när någon som lider av sjukdom men arbetar sjukskrivs speciellt för att kunna delta i en hälsoresa. Undantag kan göras om resan väntas medföra en klar förbättring i den sjukas hälsotillstånd. Med tillämpning av dessa regler har riksförsäkringsverket i vissa fall ansett att sjukpenning kan utgå till psoriasis sjuka som deltar i hälsoresa.

Herr talman! Som jag har sagt i mitt svar, har denna fråga samband med avgränsningen av den allmänna försäkringskassans ersättningsregler i fråga om förebyggande sjukvårdsåtgärder. På HCK:s initiativ aktua-

liseras frågan nu i det utredningsarbete som pågår på dessa områden.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag är tacksam för att det pågår en utredning. Det kanske kommer en förändring till stånd.

Jag kan också meddela att landstinget i Jämtlands län har funnit de här aktuella resorna så värdefulla för de sjuka att man lämnar bidrag för att de över huvud taget skall kunna delta i resorna.

Man kanske inte skall gå in på enskilda fall, men jag vill ändå ta upp det fall jag tidigare nämnde. När tre läkare sjukskrivit en person och denne ändå inte får delta i en resa därför att kassan och den läkare som handhar sjukdomsbedömningen vid kassan har sagt ifrån att han inte är sjuk är det kanske ganska svårt att få gehör för den enskilda människans önskemål.

Jag kan meddela att den här kategorin sjuka människor i Danmark faktiskt får sjukpenning vid hälsoresor. I Norge tillämpas ungefär samma regler som här i Sverige, men man har där sagt att den här frågan är föremål för prövning.

Jag är nöjd med det svar jag fått, och jag hoppas verkligen att det kommer en förbättring till stånd när det gäller de här sjuka människorna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Om utbetalning av reseersättning från försäkringskassa mot dubblettkvitto

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Börjessons* i Falköping (c) i kammarens protokoll för den 14 november intagna fråga, nr 345, och anförde:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att försäkringskassa skall ges möjlighet att betala ut reseersättning mot dubblettkvitto om det kan styrkas att originalkvittot förkommit.

Med hänsyn till kontrollsvårigheterna har man i praxis intagit en mycket restriktiv hållning när det gäller att betala ut reseersättning mot dubblettkvitto. Skulle den försäkrade kunna styrka att originalkvittot förstörts eller på annat sätt förkommit under sådana förhållanden att det kan anses uteslutet att det utnyttjas som grund för ersättningsanspråk, torde försäkringskassorna kunna godta ett dubblettkvitto.

Enligt vad jag inhämtat pågår en översyn inom riks försäkringsverket av bl. a. hithörande regler.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för svaret på min enkla fråga.

Nr 126

Torsdagen den
21 november 1974

*Om utbetalning av
reseersättning från
försäkringskassa
mot dubblettkvitto*

Torsdagen den
21 november 1974

Ang. tappningsplanen för sjön Åsnen, m. m.

Anledningen till min fråga är att det, vilket också framgår av svaret, förekommer att försäkringskassorna är mycket restriktiva när det gäller att utbetala reseersättning i fall då sådan ersättning skulle ha utbetalats mot originalkvitto men vederbörande försäkrade icke hade originalkvittot utan endast ett dubblettkvitto – detta trots att det kan göras sannolikt att originalkvittot har förkommit exempelvis på posten eller på annat sätt.

Jag skall som exempel anföra ett fall som jag tycker att försäkringskassan har handlagt alltför restriktivt. Det gäller en kvinna i 85-årsåldern som hade kontaktat försäkringskassan och fått löfte om att få anlita taxi vid besök på sjukhus. Några andra trafikmedel att anlita för att komma till sjukhuset i fråga hade hon ej. Hon blev därmed berättigad att erhålla en reseersättning med 52 kronor. Efter några dagar ringde hon till sjukhuset och frågade hur hon skulle kunna få ut taxiersättningen. Hon blev rådd att skicka in taxikvittot per post, vilket hon också gjorde. Tyvärr förkom taxikvittot, antingen på posten eller på försäkringskassan. Hon vände sig till posten med begäran om reklamation av brevet och på försäkringskassan vidtogs noggranna undersökningar, men brevet kom tyvärr ej till rätta.

Trots att taxichauffören var beredd att utfärda dubblettkvitto och vederbörande läkare var beredd att styrka sjukbesöket och behovet av taxiresa kunde försäkringskassan inte utbetala reseersättningen därför att man ansåg att bestämmelserna var sådana att man inte kunde utbetala reseersättning mot dubblettkvitto. Därmed fick denna åldriga kvinna förlora sina 52 kronor.

Jag tar fasta, herr talman, på statsrådets avslutande besked i svaret på min enkla fråga, att det inom riks försäkringsverket pågår en översyn av hithörande regler. Jag hoppas att denna översyn skall leda till att reglerna ändras så att reseersättning kan utbetalas även mot dubblettkvitto, då det kan göras sannolikt att originalkvittot förkommit.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Ang. tappningsplanen för sjön Åsnen, m. m.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara herrar *Fagerlunds* (s) och *Gustavssons* i Alvesta (c) i kammarens protokoll för den 31 oktober intagna frågor, nr 310 respektive 311, och anförde:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat mig när resultaten av de av mig aviserade undersökningarna rörande inverkan på laxfisket av en eventuell jämkning av tappningsplanen för sjön Åsnen kommer att föreligga.

Herr Fagerlund har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ i anledning av vattendomen beträffande Åsnen.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillsattes i mars 1974 en arbetsgrupp för Åsnen med representanter för jordbruksdepartementet, naturvårdsverket, länsstyrelsen i Kronobergs län och berörda kommuner. Arbetsgruppen skulle komma in med program för erforderliga undersökningar.

Arbetsgruppen avgav den 21 maj 1974 en rapport med förslag till undersökningsprogram och hemställde samtidigt om medel för att starta dessa undersökningar.

Genom beslut den 31 maj och 25 oktober 1974 har Kungl. Maj:t ställt sammanlagt 300 000 kronor till arbetsgruppens förfogande för dessa undersökningar.

Undersökningarna omfattar bl. a. utredning rörande laxens och havsöringens reproduktions- och produktionsbetingelser i Mörrumsån. Denna utredning kommer att redovisas under december 1974. Övriga undersökningar kommer att slutföras under 1975.

För att klarlägga de olika parternas ståndpunkter och höra deras åsikter om hur en permanent jämkning av tappningsplanen skulle kunna utformas har arbetsgruppen för Åsnen tagit initiativ till samtal med de berörda parterna. Det material som då framkommer kommer tillsammans med resultaten från de undersökningar som jag tidigare omnämnt att ställas till kammarkollegiets förfogande. Av särskilt intresse för bedömning av möjligheterna att nå en jämkning är fiskeundersökningen. Min förhoppning är att arbetsgruppen redan vid årsskiftet 1974-1975 skall ha fått fram tillräckligt material för att kammarkollegiet skall kunna bedöma om utsikter till en jämkning föreligger och om en ny ansökan skall inlämnas till vattendomstolen.

Herr FAGERLUND (s):

Herr talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret på min enkla fråga.

Bakgrunden till denna är den framställning som gjordes den 19 november 1973 från länsstyrelsen i Kronobergs län till kammarkollegiet med anhållan om en jämkning av avtappningsplanen för sjön Åsnen för att på så sätt komma till rätta med de negativa inverkingar som planens tillämpning har haft på Åsnen och dess stränder. Kammarkollegiet gjorde också en sådan framställning men tog tillbaka den efter det att fiskeristyrelsen hade yttrat sig. Fiskeristyrelsen önskade nämligen i stället få till stånd en omprövning av hela vattendomen.

Jag är mycket nöjd med statsrådet Lundkvists besked att denna fråga kommer att tas upp kanske redan vid årsskiftet 1974-1975. Vad vi önskar är att kammarkollegiet skall ta nya initiativ i detta sammanhang.

Vattenförhållandena i sjön Åsnen torde i stor utsträckning bero på att tappningsplanen inte svarar mot den naturliga vattenföringen. Av en utredning rörande skogsindustrin i södra Sverige framgår att företrädare för fiskeriintressena hävdar att laxen inte går upp vid en vattenföring understigande 4-5 m³ per sekund. Den avtappningsplan som

nu tillämpas innebär en vattenföring av 9 m³ per sekund och vid extremt liten vattenföring 7 m³ per sekund. Innan denna tappningsplan började tillämpas hade man enligt undersökningar som genomfördes åren 1910–1934 respektive 1942–1950 en minsta vattenföring på 1,8 m³ per sekund. Var och en förstår att den nuvarande vattenföringen med hänsyn till Åsnens speciella stränder och natur får stor inverkan på naturen och leder till verklig naturförstörelse om den får fortsätta.

Jag hoppas att det material som kammarkollegiet kommer att få skall göra det möjligt för denna myndighet att inlämna en ny jämkningsansökan till vattendomstolen. Jag ber återigen att få tacka för svaret på min enkla fråga.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret, som var positivt. För ett statsråd som nyligen har kommit hem från den stora världslivsmiddelskonferensen i Rom kan väl det här synas som en liten, obetydlig sak, men för oss nere i Kronoberg är det inte så, utan frågan har stort intresse. Nu vill jag bara uttala den förhoppningen att de överläggningar som kommer till stånd när man fått del av utredningsmaterialet skall leda till förändringar.

Det här fallet är ju litet egendomligt. Tre intressen är inblandade i domen, nämligen industrin, kraftintressenterna och laxfiskeintressenterna. Nu har det visat sig att man önskar komma till rätta med problemen och åstadkomma en jämkning, men då är det viktigt att det blir klarlagt vad som är den minsta vattenföring som fisket tål.

Jag tackar än en gång för svaret. Jag tror att vi samtliga är besjälade av en önskan att nå en god lösning på det här problemet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. behovet av veterinärtjänster

Herr jordbruksministern LUNDKVIST erhöi ordet för att besvara herr Sundkvists (c) i kammarens protokoll för den 7 november intagna fråga, nr 328, och anförde:

Herr talman! Herr Sundkvist har frågat mig om jag är beredd att låta ompröva indragningen av veterinärtjänster på grund av att djurhållningen har ökat.

En ny organisation av distriktsveterinärväsendet genomfördes den 1 juli i år. Jag vill erinra om att riksdagens beslut om denna ändring innebar att betydligt fler distriktsveterinärtjänster tillskapades än vad den bakomliggande utredningen hade föreslagit. Vidare infördes särskilda tjänster för förstärkning av sådana veterinärdistrikt där en förbättring av de veterinära resurserna visat sig nödvändig. Vid omorganisationen bemyndigades lantbruksstyrelsen att med beaktande av vad som anförts i pro-

positionen och riksdagsbeslutet vidta de övergångsanordningar som krävs för att genomföra den nya distriktsveterinärorganisationen. Lantbruksstyrelsen har till uppgift att fortlöpande följa utvecklingen och anmäla de behov av veterinärresurser som eventuella förändringar i djurhållningen kan föranleda.

Herr SUNDKVIST (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Lundkvist för svaret på min fråga. Det är ju vanligt att man betygsätter svaren när man tackar för dem, och jag vill ge det här svaret betyget tillfredsställande. Naturligtvis innehåller det inte några konkret positiva saker, men jag är glad över att dörren inte har klappats igen.

Hänvisningen till att lantbruksstyrelsen skall följa den här frågan i fortsättningen är tacknämlig och jag är alldeles säker på att lantbruksstyrelsen också kommer att få anledning att göra det.

Orsaken till att jag har ställt frågan är den besvärliga situation som har uppstått i Sörmland när veterinärtjänsten i Malmköping drogs in den 1 september. När jag säger att situationen är besvärlig är det rätt milt uttryckt; jag skulle lika gärna ha kunnat säga att den är katastrofal. Djuren får lida, bönderna drabbas av förluster och veterinärerna åläggs en orimlig arbetsbörda.

Sedan jag ställde min fråga har jag från flera håll blivit uppmärksammas på att det här sannerligen inte är något speciellt sörmländskt problem, utan att man i olika delar av landet har precis samma bekymmer.

Orsaken till att man har hamnat i dessa bekymmer är att beslutet om indragningen togs med ett något felaktigt faktaunderlag. Det är riktigt, som jordbruksministern här hänvisar till, att det åstadkoms en hel del tjänster utöver vad veterinärutredningen föreslog. Men det var i all rimlighets namn väl det, för annars skulle det ha varit ett ännu bekymmersammare läge. Veterinärutredningen hade kanske anledning att komma fram till det resultat som den redovisade – jag vill inte ifrågasätta det. Utredningen använde prognoser som baseras på siffror om antalet djur. Nu har dessa prognoser kommit fullkomligt på skam genom att djurhållningen har ökat anmärkningsvärt.

När djurhållningen utvecklas på ett helt annat sätt än vad man förutsett – när man får en ökad djurhållning i stället för en minskad – så blir det sådana här konsekvenser. Jag kan nämna att i Södermanland hade veterinärväsendeutredningen räknat med 24 646 enheter 1975. Redan 1973 hade vi 10 000 fler enheter. Det är klart att förhållandena då blir helt omkastade.

Jag knyter stora förhoppningar till att lantbruksstyrelsen skall svara på de framställningar som kommer så småningom med att fler tjänster blir inrättade.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga – och jag hoppas att vi är överens

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. handhavandet
av rättsvårdande
uppgifter*

på den punkten – att veterinärutredningen var enig i sin bedömning. I den satt representanter från olika politiska partier. Vi blev i riksdagen ense om det förslag som sedan lades fram i fråga om antalet veterinärer. Vad som i dag är lantbruksstyrelsens uppgift är att försöka fördela dessa veterinärer så rättvist som möjligt över landet, men självfallet också att fortsätta att hålla uppsikt över utvecklingen när det gäller antalet djur. Och så blir det lantbruksstyrelsens uppgift att framlägga de äskanden som kan visa sig vara nödvändiga om vi får förändringar av sådan art att man måste hålla fler veterinärer. Det är hela gången av ärendet.

Herr SUNDKVIST (c):

Herr talman! Låt mig till det senaste säga att jag är väl medveten om den enighet som rådde både i veterinärväsendeutredningen och i riksdagen. Min fråga är inte alls framställd därför att jag ville ta upp en politisk träta; frågan är ju inte heller utformad på det sättet. Vad jag tycker är angeläget är att man omprövar frågan om antalet veterinärer när man nu har konstaterat att det är en ökad djurhållning, och det kan jag med hänsyn till det senaste svaret hysa vissa förhoppningar om.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Ang. handhavandet av rättsvårdande uppgifter

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara fru *Jonängs* (c) i kammarens protokoll för den 13 november intagna fråga, nr 341, och anförde:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat mig om jag anser det förenligt med den enskilda människans krav på rättstrygghet att företag genom någon form av domstol utövar rättsvårdande uppgifter.

Svaret är nej.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Det är mycket entydigt, och det är svårt att med utgångspunkt från svaret föra någon debatt med justitieministern. Även om justitieministern anser att någon debatt inte behövs, vill jag ange några synpunkter.

Det är viktigt i ett samhälle som vårt, som utvecklas snabbt och blir mer och mer komplicerat, att vi alltid har den enskilda människans bästa för ögonen och ständigt omprövar lagar och förordningar utifrån den enskilda människans olika behov, bl. a. behovet av rättstrygghet.

Det har på senare tid visat sig att företag, vid misstanke om brottslighet hos anställda, genom något slags polisiärt agerande har påtagit sig uppgifter som ligger under de rättsvårdande myndigheternas ansvar. Särskilt har ett fall uppmärksamrats där några misstänkta efter en kvälls samtal erkänt sig skyldiga men senare frikänts av tingsrätten. Denna kunde

inte fästa något avseende vid bekännelserna med hänsyn till bakgrunden för deras tillkomst. Tingsrätten ansåg också att utformningen av det aktuella samtalet minskade möjligheten att utreda om brott förelåg och även minskade värdet av de erkännanden som gjorts under polisutredningen.

Det är naturligtvis allvarligt om någon form av privata domstolar etableras som försvårar arbetet för den ordinarie domstolen, och det måste betraktas som ett rättsövergrepp gentemot den enskilda människan. Jag är medveten om att det kan vara svårigheter för ett företag eller en arbetsgivare att göra gränsdragningar för sitt eget ansvar. Man har ett ansvar inför de anställda att försöka lösa sådana här frågor så smidigt som möjligt och att åstadkomma minsta möjliga skada för de anställda, och det måste vara ett intresse för alla parter.

Man måste också, när det uppstår oegentligheter, försöka nå klarhet om vem som är den skyldige. Det måste innebära att man samtalar med den misstänkte, men det viktiga här är under vilka former det sker och att man inte agerar polis, men den enskilda människans rättstrygghet måste garanteras i varje fall. Samma svåra överväganden kan det bli fråga om när det gäller kunderna i ett varuhus vid snatteri.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! När man i företag har misstanke om att någon eller några anställda har begått ett brott är ju den yttre och formella vägen att man skall göra en polisanmälan och sedan får det utredas om det är något brott eller ej. Å andra sidan kan detta – som fru Jonäng själv påpekat – många gånger vara en mycket drastisk åtgärd, och ofta föredrar väl ett företag att finna en lösning på annat sätt.

Mot denna bakgrund är det väl egentligen bara att rent principiellt hänvisa till att man på dagens svenska arbetsmarknad, med de utvecklade förhandlingsformer som vi har mellan arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer, försöker att på den fackliga vägen finna en lösning utan att behöva använda sig av den mera drastiska vägen att gå till domstol. Jag tyckte väl ändå att fru Jonäng var ense med mig om att företagen inte i alla fall skall behöva gå till domstol, om man kan hitta en annan väg.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag tror att justitieministern och jag har samma uppfattning och att det finns möjligheter att lösa de här frågorna inte minst genom att gå den fackliga vägen.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. remissbe-
handlingen av
lägesrapport från
utredningen
rörande vatten-
kraftsutbyggnad i
norra Norrland*

§ 8 Ang. remissbehandlingen av lägesrapport från utredningen rörande vattenkraftsutbyggnad i norra Norrland

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Anderssons i Lycksele (s) i kammarens protokoll för den 5 november in- tagna fråga, nr 318, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Lycksele har frågat mig om jag avser att genom remiss bereda berörda kommuner möjlighet att ge synpunkter på lägesrapporten Vattenkraft och miljö 2 från utredningen rörande vat- tenkraftsutbyggnader i norra Norrland.

Lägesrapporten överlämnades den 18 oktober. Den har tillställts de remissinstanser som skall yttra sig över det tidigare avgivna betänkandet rörande vattenkraftsutbyggnader i södra Norrland och norra Svealand för att utgöra ett bakgrundsmaterial i deras avslutande remissarbete. Mot- svarande gäller för dem som har fått energiprognosutredningens betän- kande på remiss. Lägesrapporten har vidare för kännedom överlämnats till berörda intressenter, däribland kommunerna i det nu aktuella ut- redningsområdet, norra Norrland. Skäl har inte bedömts föreligga att formellt remittera lägesrapporten, eftersom utredningsarbetet fortsätter med sikte på ett slutbetänkande. Kommuner och andra intressenter är naturligtvis välkomna att framföra synpunkter med anledning av läges- rapporten till bostadsdepartementet eller till utredningen.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Jag vill först tacka för svaret.

Som framgår av svaret har statsrådet inte funnit det möjligt att formellt från kommunerna i norra Norrland infordra remissvar i anledning av den s. k. Ekströmska utredningens lägesrapport. Men jag noterar med tillfredsställelse den invit som statsrådet ger kommuner och andra att spontant framföra sina synpunkter till såväl utredningen som till de- partementet.

Ifrågavarande lägesrapport skisserar olika utbyggnadsnivåer i fråga om vattenkraft. Den högre utbyggnadsnivån skulle ge ett tillskott som upp- skattas till mellan 14 och 16 terawattimmar (TWh) per år, och den lägre nivån skulle ge ett energitillskott på 4–6 TWh per år. Väljer man den lägre nivån skulle endast sådana utbyggnader ske som förorsakar obe- tydliga eller, som utredningen säger, lätt kompenserade skador på andra verksamheter i älvdalarna i fråga.

Utredningen konstaterar att om den högre utbyggnadsnivån väljs kan det inte uteslutas att denna kan tillgodoses med mindre sammanlagda skador därest en hel outbyggd älv tas i anspråk i stället för en mängd mindre projekt, som var för sig bedömts ge mindre skador.

Utredningen säger vidare att avsikten med de räknec exempel som den har redovisat har varit att ge underlag för en principiell diskussion kring möjligheterna till fortsatt vattenkraftsutbyggnad. Och det var för att verk- ligen få till stånd en sådan diskussion som jag gärna hade sett att remissvar

hade infordrats. Om det nu föreligger formella hinder att förfara på det sättet, med hänsyn till att utredningen ännu inte är avslutad, vill jag uttrycka förhoppningen att kommuner och andra intressenter tar vara på möjligheten att spontant ge sin syn på den viktiga principiella fråga som lägesrapporten har aktualiserat och därmed beaktar den invit som statsrådet här har givit.

Herr talman! Jag tackar ännu en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Ang. principerna för uttagande av avgifter vid produktion av oljeplattformar

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Wirténs (fp) i kammarens protokoll för den 8 november intagna fråga, nr 331, till herr industriministern, och anförde:

Herr talman! Herr Wirtén har frågat chefen för industridepartementet vilka principer han anser gälla för uttagande av avgifter vid produktion av oljeplattformar. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Frågan synes avse vilka villkor som kan föreskrivas i samband med tillståndsgivning enligt 136 a § byggnadslagen. Denna bestämmelse, som innebär att Kungl. Maj:t skall pröva vissa industrilokaliseringar, infördes samtidigt som riksdagen lade fast riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten. I likhet med vad som gäller då Kungl. Maj:t ger tillstånd till företag enligt vattenlagen ges i 136 a § byggnadslagen möjlighet för Kungl. Maj:t att vid tillståndsgivning föreskriva villkor för tillgodosende av allmänna intressen. I huvudsak kan sådana villkor avse dels åtgärder av skadeförbyggande karaktär, dels ålägganden att betala penningbelopp eller att utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras.

Frågan huruvida penningbelopp över huvud taget skall föreskrivas i tillståndsärende, antingen detta gäller tillverkning av oljeutvinningsplattformar eller annan verksamhet, måste prövas i varje enskilt fall med hänsyn till företagets omfattning och art samt platsen för företaget och de konsekvenser etableringen medför. Befinns föreskrifter om penningbelopp böra meddelas får beloppets storlek prövas med beaktande av nyss nämnda omständigheter och de intressen som skall tillgodoses. Prövningen måste alltså avse varje enskilt fall, och några exakta regler går följaktligen inte att uppställa.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Carlsson för svaret på min fråga.

Jag vill omedelbart säga att anledningen till min fråga närmast är konstitutionell. Det är ju i regeringsformen fastlagt att svenska folkets

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. principerna för
uttagande av
avgifter vid
produktion av
oljeplattformar*

urgamla rätt att sig självt beskatta utövas av riksdagen allena.

När jag gjordes uppmärksam på avgiftsbeläggningen av produktion av oljeborrtorn frågade jag mig om riksdagen givit tillstånd till avgiftsbeläggning av sådan här produktion. Det rör sig enligt uppgift om ca 2 miljoner kronor per plattform, således ganska betydande belopp.

Jag betvivlar inte att länsstyrelse och Kungl. Maj:t finner lämpliga objekt att satsa på för att förbättra det rörliga friluftslivet, den vetenskapliga naturvården och kulturminnesvården i främst norra Bohuslän – det är till dessa ändamål pengarna skall användas enligt tillståndsbeslutet från regeringen. Jag kan t. o. m. utan vidare erkänna att jag tycker att beslutet är rimligt och riktigt med tanke på den hårda brandskattning som produktionen av oljeplattformar innebär när det gäller bl. a. naturgruset i Bohuslän och angränsande områden. Om 10–15 år kommer, tycks det, den naturresursen att vara tömd om inga bromsande åtgärder vidtas. Men det är som sagt inte detta min fråga gäller, utan den rör den konstitutionella grunden för att uttaxera en sådan här avgift.

Statsrådet Carlsson har i sitt svar hänvisat till 136 a § i byggnadslagen och till att förlagan till denna paragraf hänvisar till vattenlagens tillämpning. Men jag tycker att parallellen haltar. För det första finns det i vattenlagen gränsvården för storleken av avgiftsbeläggningen. För det andra skall avgiftsbeläggningen enligt vattenlagen prövas av vattendomstolen. Där finns alltså klara begränsningar. Så tycks inte vara fallet med avgiftsbeläggning enligt 136 a § byggnadslagen. Här är det, som statsrådet sade i slutet av sitt svar, fritt fram för regeringen att från fall till fall pröva avgiftens storlek.

Jag vill därför ställa en följdfråga: Måste inte en precisering av avgiftsbeläggningen enligt 136 a § byggnadslagen göras av riksdagen, om inte följderna skall bli godtycke och osäkerhet i planeringen av produktion av exempelvis detta slag?

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! I förarbetena till 136 a § byggnadslagen uttalades det att man, i likhet med vad som gäller enligt vattenlagen, borde införa en bestämmelse om att Kungl. Maj:t, när tillstånd lämnas till att verksamhet får förläggas till viss plats, kan föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen. Bestämmelsen härom i 136 a § tredje stycket byggnadslagen överensstämmer också helt med bestämmelsen i 4 kap. 18 § fjärde stycket vattenlagen. I specialmotiveringen till den aktuella bestämmelsen i byggnadslagen hänvisade föredragande departementschef till vad som anförts i samband med tillkomsten av bestämmelsen i vattenlagen. Även i vattenlagen finns möjlighet till en prövning från Kungl. Maj:ts sida på det sätt som vi nu tillämpar enligt 136 a §. Bestämmelsen i vattenlagen är alltså en direkt förebild till bestämmelsen i 136 a § tredje stycket byggnadslagen.

Jag vill bara göra den allmänna kommentaren att om företagen inte skulle vara beredda på att betala detta i jämförelse med den totala kost-

naden för projektet relativt ringa belopp, så är det närmast ett tecken på att projektet över huvud taget inte borde komma till stånd. Men på den punkten argumenterade inte herr Wirtén, så jag skall inte ytterligare uppehålla mig vid den.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Det är helt riktigt att jag inte har intresserat mig för den delen av frågan. Det är som sagt den konstitutionella aspekten som intresserar mig.

Återigen anförde bostadsministern parallellen med vattenlagen och förarbetena till denna. Jag påpekade redan i mitt föregående inlägg att det enligt min mening dock föreligger klara skillnader. I vattenlagen finns gränser angivna – så är såvitt jag känner till inte fallet med avgiftsbelägningen enligt byggnadslagen. Det framgår också av statsrådets svar att man måste företa en prövning i varje enskilt fall. Här är enligt min uppfattning godtycket för stort. Riksdagen har lämnat för vida ramar för en avgiftsbelägning av en produktion av detta slag.

Jag ifrågasätter således om inte en precisering av hur avgiftsbelägningen skall få gå till bör ske snarast möjligt.

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Det finns inga gränser angivna i vattenlagen för den del av tillståndsgivningen som Kungl. Maj:t skall pröva – där är det alltså en direkt parallellitet till den prövning vi nu gör enligt 136 a § byggnadslagen.

Jag vill också, med anledning av herr Wirténs första inlägg, direkt bestrida att det här skulle vara fråga om en beskattning. Så är icke fallet, vilket väl redan har framgått av vårt fortsatta meningsutbyte. Vi kanske är överens på den punkten?

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Vi är överens på den punkten; jag menar bara att i och för sig en avgiftsbelägning, när den kommer upp i sådan storleksordning, verkar som en beskattning. Därför kom det ordet i min mun i ett tidigare inlägg. Jag är alltså medveten om att det är en avgiftsbelägning, men i sak verkar den som sagt på samma sätt som en beskattning.

Det som återopas i 136 a § tredje stycket byggnadslagen är ju ändå, herr talman, en synnerligen allmän formulering. Där står att "Konungen kan föreskriva villkor för tillgodoseende av allmänna intressen". I en sådan formulering går det naturligtvis att lägga in många betydelser. Även med vetskap om de förslagor som statsrådet här har påvisat tycker jag alltfört att tiden är mogen för riksdagen att precisera vilka regler som skall gälla för en sådan avgiftsbelägning.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. svensk
representation i
internationell
kongress med
anledning av
internationella
kvinnoåret*

§ 10 Ang. svensk representation i internationell kongress med anledning av internationella kvinnoåret

Fru statsrådet SIGURDSEN erhöll ordet för att besvara fru Jonängs (c) i kammarrens protokoll för den 15 november intagna fråga, nr 346, till herr utrikesministern, och anförde:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat utrikesministern om han vill medverka till att Sverige blir representerat i den förberedande kommittén inför den internationella kongressen nästa år i Mexico i samband med det internationella kvinnoåret och efter vilka kriterier delegater kommer att utses från Sverige till kongressen. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Jag är självfallet angelägen om att Sverige blir representerat i den konsultativa kommitté som fått i uppdrag att förbereda ett utkast till Världsaaktionsplan att föreläggas FN:s internationella kvinnokonferens. Denna konsultativa kommitté skall bestå av representanter från 18 medlemsnationer. De västeuropeiska länderna, USA, Canada, Nya Zeeland och Australien får dela på fyra platser i kommittén. Till en eventuell nordisk plats har Sverige framför allt i nordiska kontakter sökt stöd för en svensk kandidatur. Det har därvid framkommit att de övriga nordiska länderna visar ett stort intresse för den eventuella nordiska platsen.

Under förutsättning att Norden erhåller en plats i kommittén skall Sverige fortsätta dessa kontakter för att söka nå en lösning i frågan.

Vad beträffar kriterier för att utse delegater till FN:s kvinnokonferens antog FN:s ekonomiska och sociala råd i våras en resolution som manar medlemsregeringarna att söka uppnå en rättvis fördelning mellan män och kvinnor i sina delegationer till konferensen. Detta kommer vi att ta fasta på. Regeringen strävar också efter att till delegationen knyta personer som har en djup förtrogenhet med jämställdhetsfrågorna i det svenska samhället.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Sigurdson för svaret på min fråga.

Några meningsskiljaktigheter mellan oss finns inte. Det är bara ett begränsat antal personer – 18 stycken – som skall ingå i den förberedande kommittén inför den internationella kongressen i Mexico i samband med internationella kvinnoåret. Om vi får en gemensam representant för Norden, torde man väl kunna anse Finland representerat i kvinnoarbetet genom fru Sipilä. Jag tror att Sverige rent sakligt har en hel del att ge i detta sammanhang. Det är därför nödvändigt att vi för fram ett namn och inte bara begär en plats för Sverige i kommittén.

Beträffande representationen till kongressen har jag två synpunkter. Den ena sammanfaller helt med fru Sigurdsons uppfattning, nämligen att det bör ingå både män och kvinnor i representationen. Det vore rätt meningslöst om det vid kongressen bara var kvinnor som diskuterade

Torsdagen den
21 november 1974*Ang. remissbe-
handlingen av
betänkandet om
skolans inre arbete*

kvinnans ställning. En sådan isolering skulle förringa värdet av de resultat som kongressen kan komma fram till.

Vidare anser jag att det vore mycket lämpligt om vårt största kvinnoförbund, Centerns kvinnoförbund, finge bli representerat vid kongressen. Centerns kvinnoförbund har verkligen lyckats med sin uppgift att aktivera kvinnor i samhällsarbetet. Vi är 22 centerkvinnor här i riksdagen, och vårt parti har den högsta procentuella andelen kvinnor bland riksdagspartierna. Det finns således där både erfarenhet och kunskap inte minst om jämställdhetsarbetet som skulle kunna vara värdefulla vid en kongress som denna.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Ang. remissbehandlingen av betänkandet om skolans inre arbete

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Alingsås (fp) i kammarens protokoll för den 8 november intagna fråga, nr 333, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Alingsås har frågat mig vad som är anledningen till att så få folkrörelseorganisationer beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på SIA-förslaget och om jag har för avsikt att utvidga kretsen av remissinstanser till att omfatta ytterligare organisationer.

Som jag i flera andra sammanhang sagt är det glädjande att notera den stora aktivitet som pågår runt om i landet för att diskutera SIA:s förslag. De organisationer som beretts tillfälle avge yttrande över förslaget representerar medlemmar vilka är direkt berörda av det dagliga arbetet i skolan. Att inte andra organisationer fått förslaget på formell remiss bör självfallet inte hindra dem från att inkomma med synpunkter. Också sådana synpunkter kommer att beaktas i den fortsatta beredningen.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret, som är positivt. Tilläggas kan väl bara, att det är angeläget att den informationen också når ut. Fru statsrådet säger att ingenting hindrar att också andra organisationer framför synpunkter. Jag tror att det hade varit bra om hon hade uttryckt det litet klarare – inte bara här i kammaren.

Den utredning som vi har om skolans arbetsmiljö har mycket diskuterats, och det har tidigare ställts frågor här om anledningen till att den eller de organisationerna och institutionerna finns med eller inte finns med bland remissinstanserna. Utredningen poängterar starkt samarbetet mellan hemmen, skolan och samhället i övrigt, och då inkluderar man också organisationslivet. Den fråga som jag har riktat till statsrådet angående folkrörelseorganisationernas möjligheter att vara med vid re-

Torsdagen den
21 november 1974

Ang. organisationen vid lärarhögskolorna

misserna kanske kunde anses överflödiga, men jag menar att det finns speciella problem för de frivilliga och ideella organisationerna.

De har större svårigheter att klara den nya situation som SIA inbjuder till, nämligen att gå in i skolan och medverka till ett meningsfullt innehåll där.

De problem som man kan peka på är bl. a. följande. Hur skall organisationerna kunna klara de dubbla aktiviteter som det blir fråga om utan att splittra sina krafter till skada för hela sin organisation? Kan det inte uppstå en orättvis konkurrens om någon eller några organisationer favoriseras i samarbetet – inte på formell grund men genom att konstruktionen av samarbetet blir sådan att endast de professionella och ekonomiskt starka organisationerna orkar och kan hänga med? Vi vet ju att de traditionella, frivilliga folkrörelsegrupperna i regel endast har frivilliga ledarkrafter att förlita sig på.

Jag befarar alltså, herr talman, att de ekonomiskt starka organisationerna kommer att gynnas. Härigenom skulle man också missa det som SIA säger sig vara ute efter, nämligen att så att säga få hela "samhället" in i skolan.

Ytterligare en sak: Lokalfrågan kan på sina håll bli knepig. Då uppkommer frågan hur näraliggande lokaler som organisationerna förfogar över skall kunna utnyttjas.

Jag tror att vi är helt överens om att organisationerna bör garanteras samma arbetsmöjligheter. Då blir frågan: Kommer organisationernas och föreningarnas allmänna verksamhet i kläm när de skall ägna tid och kraft åt denna aktivitet på skoltid. Jag menar att det är angeläget att vi utifrån statsrådets svar i dag informerar de här organisationerna om att de kan, och bör, vara med och göra sin stämma hörd – det må sedan gälla samfunden, nykterhetsrörelsen, scoutrörelsen, idrotten eller andra som borde vara med och säga hur de ser på dessa frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Ang. organisationen vid lärarhögskolorna

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr Strömbergs i Botkyrka (fp) i kammarens protokoll för den 14 november intagna fråga, nr 343, och anförde:

Herr talman! Herr Strömberg i Botkyrka har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att trots planerad minskad intagning hålla den nuvarande organisationen vid lärarhögskolorna intakt.

Skolöverstyrelsen har i sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 framlagt förslag om dimensionering av lärarutbildningen. Överstyrelsen har därvid även framlagt förslag om organisationen vid nu befintliga lärarhögskolor. Dessa frågor kommer att behandlas i 1975 års budgetproposition.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Bakgrunden till frågan är den planerade kraftiga nedskärningen av lärarutbildningen. Den kommer successivt att slå igenom vid lärarhögskolorna. En följd härav blir att en betydande utbildningskapacitet kan sägas bli friställd. Då finns anledning att överväga vad som skall göras.

Det finns på lärarhögskolorna en samlad kunskap och erfarenhet samt en utbildningsvolym som troligen med fördel kan användas även till annat än den traditionella utbildningen. Olika utredningar har också pekat på detta. Även lärarorganisationerna har gjort sina påpekanden.

Men en förändrad användning av lärarhögskolornas resurser kräver omsorgsfulla överväganden, då det kan bli fråga om både nya utbildningsområden och förändring av lärarhögskolornas organisation. Det är med dessa utgångspunkter en fördel om man tidigt gör övervägandena och så småningom får fram en plan.

Nu fattar jag statsrådets svar som utomordentligt positivt; jag förstår att man redan är i gång med det här arbetet. Jag vill då uttala ett tack till statsrådet för svaret. Jag uppfattar det så att vi har möjligheter att nästa år i samband med prövningen av budgeten framföra våra synpunkter på de förslag som då läggs fram.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Ang. förslag om utbildningsvägar i anslutning till gymnasieskolans vårdlinje

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Strindbergs* (m) i kammarens protokoll för den 15 november intagna fråga, nr 348, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Strindberg har frågat chefen för utbildningsdepartementet om när han avser framlägga förslag om utbildningsvägar i anslutning till gymnasieskolans vårdlinje, grenen barna- och ungdomsvård, och vilka förslag som kan förväntas. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

En stor del av de ungdomar som går igenom gymnasieskolans vårdlinje, grenen barna- och ungdomsvård, har sin yrkesinriktning mot förskolan eller fritidsverksamhet bland barn. Utbildning av personal inom detta område utreds nu av barnstugeutredningen, och förslag från utredningen kan väntas under 1975.

Barnstugeutredningen och jämställdhetsdelegationen har vidare aktualiserat behovet av ökad kapacitet av utbildning av förskole- och fritidshemspersonal genom utökning av den reguljära utbildningen men även genom att söka andra utbildningsinsatser.

Jag avser att ta upp frågan om utbildningsvägar i anslutning till gym-

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. förslag om
utbildningsvägar i
anslutning till
gymnasieskolans
vårdlinje*

nasieskolans vårdlinje, grenen barna- och ungdomsvård, så snart som utrednings- och beredningsarbetet har avslutats.

Herr STRINDBERG (m):

Her talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min fråga. Jag måste nog säga att jag inte är speciellt tillfredsställd med det. Jag vill erinra om att vårdlinjen inom vår gymnasieskola är en mycket eftersökt linje. Vårterminen 1973 lämnade de första eleverna vårdlinjen med avgångsbetyg. I samband med detta inrättades en avkortad utbildning till sjuksköterskor på tre terminer för elever som gått igenom grenarna sjuk- och hälsovård, åldringsvård och psykiatrisk vård. Enligt uppgift hävdar sig dessa elever mycket väl i sin utbildning. Vårdlinjen synes ge god grund för fortsatt utbildning.

I maj förra året ställde jag en enkel fråga till dåvarande utbildningsministern Ingvar Carlsson om utbildningsvägar för elever som genomgått grenen barna- och ungdomsvård. Han hänvisade då till utredningar. Det var vid den tidpunkten ungefär en månad kvar till dess att de första eleverna skulle lämna vårdlinjen med avgångsbetyg. Nu har det gått ett och ett halvt år sedan dess, och det svar jag får i dag från statsrådet är fortfarande hänvisning till pågående utredningar.

Jag vill erinra om att utbildningsutskottet i oktober förra året uttalade: "Enligt uppgift från skolöverstyrelsen är kravet på möjlighet till adekvat fortsatt utbildning stort. --- Enligt utskottets mening är det angeläget att skolöverstyrelsen - i avvaktan på statsmakternas beslut i anledning av förslag från U 68, BU och kompetenskommittén och dessa besluts ikraftträdande - övergångsvis söker lösa frågan om en på detta sätt samordnad utbildning för elever som avslutat eller under de närmaste åren kommer att avsluta utbildning på vårdlinjens gren för barna- och ungdomsvård." Utskottet hemställde att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört, och det beslutade riksdagen göra.

Många ungdomar är i dag väldigt besvikna när man diskuterar dessa frågor. Den som sysslar med detta på landstingsplanet möter elever som ännu ett och ett halvt år efter avslutad utbildning frågar: Vilka nya utbildningsvägar står öppna för oss? Ofta har de dåligt betalda arbeten och vill skaffa sig fortsatt utbildning inom sitt ämnesområde. Då är det närmast genant att säga: Det är föremål för utredning, och förslag kan möjligen väntas om ytterligare ett eller annat år.

Jag vill erinra statsrådet om att skolöverstyrelsen i somras har upprättat tim- och kursplaner för utbildning till fritidspedagog, en speciallinje inom gymnasieskolan. Efter det skulle dessa elever kunna utbildas till socialpedagoger. Varför har här icke lagts några förslag? Jag måste säga att en bättre tidsmässig samordning av utbildningsreformerna har man anledning att kräva av utbildningsdepartementet.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
21 november 1974

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Romanus'* (fp) i kammararens protokoll för den 15 november intagna fråga, nr 354, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Romanus har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han avser att vidta några åtgärder beträffande betygsättningen inom sjuksköterskeutbildningen för att minska inslaget av godtycke och för att motverka en negativ inverkan från betygssystemet på undervisningssituationen. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Betygsättningen inom vissa utbildningsvägar har diskuterats livligt under senare tid. Särskilt har invändningar riktats mot graderade betyg på sådana utbildningsmoment som direkt förbereder den kommande praktiska yrkesutövningen. Jag har förståelse för de synpunkter som framkommit i debatten. Jag har i andra sammanhang uttryckt den mening att betygen i framtiden bör spela en mindre avgörande roll. Detta gäller även nuvarande former för betygsättning inom sjuksköterskeutbildning. En svårighet är emellertid att förändringar av betygssystemet inom en utbildningsväg, t. ex. sjuksköterskeutbildningen, inte kan ses som ett isolerat problem. Vi överväger för närvarande ett mer samlat grepp på denna fråga.

Ang. betygsättningen inom sjuksköterskeutbildningen

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Fostran till samarbete och självständigt tänkande är väsentliga mål för den nya skolan, som bör gälla inom alla utbildningsområden. Då är det naturligt att inslag som försvårar samarbete, som kan uppamma inställsamhet och hämma elevernas självständiga tänkande bör tas bort. Mot den bakgrunden är det inte förvånande att de s. k. praktikbetygen inom sjuksköterskeutbildningen har utsatts för hård kritik.

Dessa betyg, som i dag har stor betydelse för bl. a. elevernas möjligheter till vidareutbildning, uppfattas av eleverna som en faktor som försvårar samarbete ute på avdelningarna. De leder till en överdriven konkurrensinställning mellan eleverna. På grund av undervisningssituationen sägs de också få den effekten att eleverna alltför mycket anpassar sitt arbete efter avdelningsföreståndarnas personliga tyckanden.

Dessutom tillkommer en annan – urgammal – synpunkt på betygen som mycket starkt brukar hävdas av den som får betyg, nämligen att de skall vara rättvisa. Det är lätt att förstå att praktikbetygen har kritiserats för godtycklighet. Det är ju närmast ofrånkomligt när man skall sätta betyg enligt en sjuogradig skala på praktikarbete under åtta till tio veckor – ett arbete som kanske inte heller omfattar alla dagar i veckan.

I och för sig kan det finnas större möjligheter att sätta rättvisa betyg i de teoretiska ämnena. Men man får heller inte välja ett system där teoretisk begåvning kommer att väga alltför tungt i förhållande till prak-

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. betygsättning-
en inom sjuksköter-
skeutbildningen*

tisk lämplighet för yrket.

Det är knappast någon överdrift att påstå att alla berörda grupper är missnöjda med det nuvarande betygssystemet, både elever, lärare och de yrkesverksamma sjuksköterskornas organisation. Meningarna om vad man skall ha i stället är kanske inte fullt lika entydiga. Elevförbundet vill ha en tvåradig skala – godkänd eller inte godkänd – i alla ämnen. Sjuksköterskeföreningen är i varje fall i dag inte beredd att gå lika långt, men tycks vara inställd på en minskad gradering, kanske tre nivåer, väl godkänd, godkänd och icke godkänd. Man anser också att en ökad tyngd skall läggas vid yrkeserfarenhet vid meritering för t. ex. vidareutbildning. Det är naturligtvis angeläget att ta hänsyn till synpunkter från både elever och sjuksköterskor.

Jag ber att få tacka statsrådet för svaret. Det framgår – tycker jag – att statsrådet i stor utsträckning delar de åsikter i principfrågan som jag har gett uttryck för.

Missnöjet med det nuvarande systemet är starkt och befogat. Något bör därför ske snabbt, även om det inte kan bli en definitiv reform. Jag är medveten om att en samordning med andra utbildningsvägar måste ske. Men det är ändå angeläget att de grupper som nu protesterar får besked.

Jag vill därför fråga statsrådet om hon vill medverka till att betygen inom sjuksköterskeutbildningen snabbt görs mindre graderade och när det i så fall kan ske.

Vidare säger statsrådet att betygen inte skall ha en så avgörande roll. Då vill jag fråga: Vill statsrådet medverka till att den nuvarande intagningen till vidareutbildning för sjuksköterskor ersätts med ett kösystem, enligt principen att alla grundutbildade sjuksköterskor skall ha rätt till vidareutbildning?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Som framgick av mitt svar är jag medveten om att den nuvarande betygsättningen inom sjuksköterskeutbildningen upplevs som otillfredsställande av stora elevgrupper. Jag har också vid flera sammanträffanden med elever i denna utbildning fått del av deras argument och känner dem väl. Skolöverstyrelsen har vidare i en skrivelse till departementet påpekat att en översyn kan vara behövlig. Därför är vi inte överksamma inom departementet, utan vi är i full färd med att arbeta med denna fråga. Jag kan dock inte i dag säga *när* det kan komma ut någonting av det arbetet eller *vad* som kan komma ut av det.

Samma svar gäller egentligen frågan om kösystemet. Det bör ju inefattas i samma översyn.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Jag förstår att inte statsrådet Hjelm-Wallén kan säga någonting i detalj om hur ett framtida betygssystem skall vara utformat. Jag förstår att detsamma gäller intagningen till vidareutbildning.

Om man nu har sagt att betygen skall spela en mindre avgörande roll och man vidare sagt att man har förståelse för synpunkter som framförts, så är det visserligen sympatiskt, men det borde ändå vara möjligt att visa något mer av en viljeinriktning om vad man tänker sig. Jag frågade nu om statsrådet kan säga om det snabbt kommer att bli ett mindre detaljerat betygssystem, alltså ett färre antal grader. Jag förstår att det i dag inte är möjligt att ge besked om det skall vara två eller tre grader, men det borde ändå vara möjligt att ge besked om att det skall bli på den nivån.

När det sedan gäller intagningen för vidareutbildning är det givet att ett kösystem kan utformas på ett antal olika sätt. Men om man godkänner principen att alla som har grundutbildning också skall komma i fråga för vidareutbildning – och det antar jag statsrådet gör – borde det inte vara svårt att bekänna sig till att det i huvudsak skall ske enligt ett kösystem.

Att ni inte är överksamma inom utbildningsdepartementet är visserligen glädjande, men trots allt lugnar nog inte det påpekandet de upprörda känslorna.

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Beträffande vidareutbildningen har statsmakterna inte beslutat om någon princip som säger att alla som fått grundutbildning också skall ha vidareutbildning. Tvärtom har riksdagen sagt att ungefär 70 procent av dem som fått grundutbildning också skall ha vidareutbildning. Om alla skall ha vidareutbildning får riksdagen fatta ett nytt beslut i frågan.

Sättet att få betygen att spela en mindre avgörande roll är, ganska naturligt, att ha färre skalsteg. Det faller av sig självt.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det område där betygen i dag spelar en stor roll är just vid intagning till vidareutbildning. Om man inte vill att betygen skall spela så stor roll där räcker det inte med att man reducerar antalet steg, även om det i och för sig kan verka i rätt riktning, utan då måste man också göra någonting åt formerna för intagningen till vidareutbildningen. Låter man betygen spela en mindre roll blir det något annat som måste få större betydelse. Det måste bli någon form av arbetslivserfarenhet, eller någonting liknande som mäts i form av tidsenheter. Då blir det ett kösystem. Kan inte statsrådet gå med på att det bör vara ett kösystem för intagningen?

Jag frågar inte efter riksdagens beslut utan efter statsrådets mening. Bör man inte komma därhän att var och en som gått igenom grundutbildningen också skall ha rätt och möjlighet att få vidareutbildning?

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels herrar *Anderssons* i Örebro (fp) och *Ringabys* (m) den 16 oktober framställda interpellationer, nr 94 respektive 107,

dels herr *Olssons* i Edane (s) den 17 oktober framställda interpellation, nr 123,

dels fru *Fränkels* (fp) och herr *Torwalds* (c) i kammarens protokoll för den 23 oktober intagna frågor, nr 275 respektive 281, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har i en interpellation frågat om jag är beredd att medverka till ett omedelbart hävande av vilande-tandläkare upphävs. Herr Ringaby har i en annan interpellation frågat om jag är beredd att medverka till ett omedelbart hävande av vilandeförklaringen för ansökningar om inträde i tandvårdsförsäkringen och till vissa andra ändringar i reglerna för tandvårdsförsäkringen. Vidare har herr Olsson i Edane i en interpellation frågat mig om vilka fortsatta åtgärder som enligt min mening krävs för att folktandvården skall kunna infria sitt vårdansvar i enlighet med den av statsmakterna beslutade tandvårdsreformen. Slutligen har fru Fränkel och herr Torwald frågat mig om jag vill medverka till att tandteknikerna snabbare får betalt för arbeten som de utfört. Jag besvarar dessa interpellationer och enkla frågor i ett sammanhang.

När statsmakterna beslutade om den allmänna tandvårdsförsäkringen lades samtidigt fast ett program för en omfattande utbyggnad av landstidens folktandvård. Den regelbundna, organiserade tandvården inom folktandvården skall byggas ut till att omfatta samtliga barn och ungdomar i åldrarna t. o. m. 19 år. För barnen och ungdomarna fick landstingen som huvudmän för folktandvården ett lagfäst vårdansvar. Också folktandvårdens vuxentandvård skall enligt programmet byggas ut för att på sikt omfatta 30–35 procent av den totala vuxentandvården i landet. I statsmakternas beslut förutsattes att hela nettotillskottet av tandläkare skall tillföras folktandvården. Antalet privatpraktiserande tandläkare skall således inte öka. För att säkerställa denna utbyggnad av folktandvården infördes i lagstiftningen vissa etableringsregler för nya privatpraktiserande tandläkare.

Den 6 juni i år beslöt riks-försäkringsverket efter framställningar från socialstyrelsen och Landstingsförbundet att mot bakgrund av tandläkar-situationen inom folktandvården tillämpa dessa etableringsregler. Anledningen härtill var en pågående överströmning av tandläkare från folktandvården till privattandvården. Undersökningar visade att ca 200 tandläkare slutat i folktandvården sedan tandvårdsförsäkringen beslutats av riksdagen. Fram till den 1 juni 1974 hade drygt 400 tandläkare anmält till försäkringskassorna att de skulle börja i enskild tandvård. Under våren 1974 fanns samtidigt 424 obesatta tandläkartjänster inom folktandvården,

Torsdagen den
21 november 1974

---

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

därav en stor del i glesbygdsområdena. I stället för att folktandvården tillförts ett nettotillskott hade arbetsvolymen i folktandvården minskat. Därigenom skulle barntandvården äventyras. Verket föreskrev därför med stöd av de i lagen givna bestämmelserna om etableringskontroll att anmälan till allmän försäkringskassa från tandläkare som avser att börja verksamhet i enskild tandvård tills vidare skall vilandeförklaras. Verket förklarade sig dock berett att om särskilda omständigheter undantagsvis föreligger pröva frågan om dispens. Riksförsäkringsverkets beslut gäller till årets slut.

I den till riksförsäkringsverket knutna tandvårdsdelegationen, där bl. a. socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Sveriges tandläkarförbund är representerade, följer man kontinuerligt utvecklingen av tandläkar situationen inom folktandvården respektive privatpraktikersektorn. Erfarenheterna har visat att det finns behov av en kontroll över utvecklingen också i fortsättningen. Detta är man överens om i tandvårdsdelegationen, och även Tandläkarförbundets representanter i delegationen anser således att någon form av reglerad etablering är nödvändig. Inom delegationens ram undersöker man nu möjligheterna att finna nya regler som kan avlösa systemet med vilandeförklaringar vid årsskiftet. Utgångspunkten för detta arbete är att volymen privattandläkarvård skall hållas på oförändrad nivå för att det därigenom skall ges garantier för att nettotillskottet av nya tandläkare går till folktandvården. Samtidigt övervägs inom tandvårdsdelegationen särskilda regler för att fördela tandläkarresurserna inom folktandvården på ett lämpligt sätt. Målsättningen är att åstadkomma en jämnare fördelning av de totala tandvårdsresurserna i olika delar av landet. Som svar till herr Olsson i Edane vill jag framhålla att de sålunda planerade åtgärderna syftar till att folktandvården skall kunna infria sitt vårdansvar i första hand för barnen i enlighet med den av statsmakterna beslutade tandvårdsreformen.

Med vad jag nu har sagt har jag besvarat interpellationerna såvitt gäller folktandvården och etableringen av privatpraktiker inom tandvårds försäkringen. Det är här intressant att notera, att dessa frågeställningar i interpellationerna har tagits upp från motsatta utgångspunkter, av å ena sidan herr Olsson i Edane, som vill slå vakt om folktandvården, och å andra sidan herr Andersson i Örebro och herr Ringaby, som tycks bedöma frågan ensidigt med hänsyn till privattandläkarnas intressen.

Herr Ringaby har i sin interpellation också ifrågasatt den regel som innebär en högre ersättning från försäkringen när behandlingen kostar över 1 000 kronor. Han ifrågasätter dessutom de nuvarande reglerna om att barntandvård skall lämnas av folktandvården och där vara avgiftsfri. I dessa frågor vill jag hänvisa till att riksdagen beslutat om reglerna i tandvårdsförsäkringen och om barntandvården så sent som i fjol. Det finns enligt min mening inte anledning att nu ompröva dessa regler.

Herr Ringabys interpellation är ett uttryck för hur man på en del håll på olika sätt försöker misstänkliggöra tandvårdsreformen. Man tycks plötsligt ha upptäckt att tandvårdsreformen utlöst ett vårdbehov hos

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

många som tidigare inte haft råd att gå till tandläkaren. Jag vill för min del framhålla att just detta var meningen med tandvårdsförsäkringen. Att ett uppdämt vårdbehov skulle komma fram efter tandvårdsförsäkringens genomförande och att tandvårdsresurserna särskilt under en övergångstid skulle bli hårt belastade var helt klart när tandvårdsreformen beslutades. Jag upplever det för min del som positivt att vårdbehoven och inte betalningsförmågan numera genom tandvårdsförsäkringen bestämmer efterfrågan på tandvård. Man får inte heller glömma bort att tandvårdsreformen i hög grad är inriktad på bättre förebyggande vård och att vi inte minst därför enligt min mening måste slå vakt om det beslutade utbyggnadsprogrammet för barntandvården.

Från dem som i likhet med herr Ringaby försöker angripa tandvårdsförsäkringen hör man aldrig talas om alla de människor som tack vare tandvårdsförsäkringen nu kan få sina tänder omsköta. Enligt vad jag inhämtat från riksförsäkringsverket har ca 2,5 miljoner vuxna försäkrade redan fått en slutförd tandvårdsbehandling under det år försäkringen hittills varit i kraft, dvs. tiden oktober 1973–september 1974. Härtill kommer att ca 1,1 miljoner barn beräknas ha fått fullständig tandbehandling 1974 inom ramen för den avgiftsfria barntandvården i folktandvården. Dessa siffror talar för sig själva och visar vilken betydelsefull social reform tandvårdsförsäkringen är.

De enkla frågor som ställts av fru Fränkel och herr Torwald gäller om betalningen för tandteknikerarbeten kan ske snabbare. De nuvarande reglerna innebär i korthet att tandteknikerna får betalt från försäkringskassan sedan patienten färdigbehandlats och samtidigt som tandvårdsersättningen utbetalas till tandläkaren för hans arbete. Dessa regler tillkom efter önskemål från Sveriges tandteknikers riksförbund vid remissbehandlingen av utredningsförslaget om tandvårdsförsäkringen. Riksförsäkringsverket har sedermera medgett att tandteknikern efter ansökan kan få i princip 40 procent av en månadsfakturering i förskott. En undersökning som gjorts i samarbete med Sveriges tandteknikers riksförbund har visat att de tandtekniska laboratorierna genomsnittligt fått vänta tio dagar längre på betalning 1974 än 1972. Förlängningen kompenseras av förskotten. Det sagda gäller alltså tandteknikerna som kollektiv. I individuella fall kan väntetiderna ibland bli betydande. Riksförsäkringsverket avser nu att medge en utsträckning av tiden för sammanhängande behandlingsperiod och överväger i samband därmed en ändrad utbetalningsrutin för tandtekniker. Dessa nya utbetalningsregler för tandtekniker innebär att teknikerns räkning efter attest av tandläkaren skall skickas till försäkringskassan för betalning samtidigt med tandläkarens månadsräkning. Detta sker så snart teknikerarbetet blivit slutfört och godkänt av tandläkaren oberoende av om patienten blivit färdigbehandlad av tandläkaren. Det blir på detta sätt möjligt att betala tandteknikerna snabbare än tidigare varit fallet.

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag måste först säga att jag blev litet förvånad över statsrådets underliga tolkning av min interpellation, när statsrådet kan säga i svaret att jag tycks ha bedömt frågan ensidigt med hänsyn till privattandläkarnas intressen. Vad har jag då frågat om?

Bakgrunden och orsaken till min interpellation var riks försäkringsverkets beslut den 6 juni att ansökningar om att bli uppförd på försäkringskassans förteckning över till tandvårdsförsäkringen anslutna tandläkare skulle vila till årets slut. Jag är fullt medveten om att beslutet togs mot bakgrund av vakansläget inom folktandvården. Omfattningen av vakanserna och orsakerna härtill är emellertid inte entydiga.

I praktiken innebär beslutet ett etableringsstopp, och detta för till följd att om en tandläkare blir långvarigt sjuk eller avlider måste praktiken läggas ned, med de konsekvenser detta får för patienterna i form av mindre valfrihet och sämre möjligheter att över huvud taget erhålla tandvård. De är uppenbara och tämligen ensidiga, vilket även framgått av en debatt som förts i tidningen Expressen. Detta var alltså bakgrunden.

Jag blev inte så litet förvånad av att statsrådet kunnat läsa ut av min interpellation att jag har satt privattandläkarnas intressen i första hand, före folktandvårdens. Jag har satt varken privattandläkarnas eller folktandvårdens intressen i första hand när jag har tagit upp den här frågan; jag har velat företräda patienternas intresse genom att framställa interpellationen. Statsrådet måste alldeles tydligt ha läst mellan raderna i min interpellation. Själv kan jag inte tolka den så att jag skulle företräda någon av de båda berörda parterna – privattandläkarnas eller folktandvårdens – intressen.

Det är väl också helt klarlagt att man inte ökar patienternas möjligheter att få tandvård genom riks försäkringsverkets beslut att inte medge några tandläkare att överta nedlagda tandläkarpraktiker. Volymen ökar inte genom det beslutet, och det skulle vara intressant att höra statsrådets uppfattning i den frågan. Anser verkligen statsrådet att vårdvolymen ökar genom det här ensidiga beslutet?

Statsrådet måste väl trots allt hålla med om att de konsekvenser som riks försäkringsverkets vilandebeslut har inneburit för patienterna är om inte direkt förödande så ändå besvärliga. Låt mig ta ett exempel som visar vad beslutet kan innebära. Om en tandläkare blir långvarigt sjuk kan han inte få en vikarie som tar hand om praktiken. Han kan då göra på två sätt. Det första alternativet är att lägga ned praktiken och göra en förlust på ca 100 000 kronor. Då förlorar dessutom landet en liten bit av sin ekonomiska mosaik, och ca 3,5 årsarbeten försvinner. Det andra alternativet är att försöka klara de fasta kostnaderna och permittera personalen. I båda fallen blir ca 1 200 patienter utan regelbunden tandvård och det personliga vårdansvar som tandläkaren kan ta för dem.

Vissa av de patienter som blir utan vård är i 50-årsåldern. De har fått sin skoltandvård på 1930-talet, och det innebär stora problem för dem att nu bli utan vård. Det har framgått av en mängd tidningsartiklar

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

att det har varit mycket svårt för dem att få komma till en tandläkare.

Statsrådet måste väl hålla med om att det knappast är försvarbart – ens om beslutet bygger på omtanke om folktandvården – att på grund av det här vilandebeslutet låta moderna tandläkarpraktiker, med de investeringar som gjorts där som är helt användbara för tandvårdsbehandlingar, stå tomma. Jag har tidigare sagt att volymen av tandbehandlingar inte blir större genom det här etableringsstoppet.

Min framställning i interpellationen har grundat sig på de bedömningar jag gjort. Jag har den största förståelse för att folktandvården skall byggas ut, men jag tycker att det är slöseri med kapital och utrustning när man inte har kunnat besätta de tandläkarpraktiker som på grund av tandläkares pensionering, sjukdom eller dödsfall måste stängas. Det är slöseri med resurser, som självfallet går lika bra att använda som de resurser vi bygger upp inom folktandvården.

Man var väl på det klara med att tandvårdsförsäkringens ikraftträdande skuile innebära en väldig påfrestning för både folktandvården och de privata tandläkarna. Bakgrunden till köerna är välbekant. Folk som av kostnadsskäl inte varit hos tandläkaren på 10 – 20 år har funnit att tandvården nu är en överkomlig utgift för dem. Den här gruppen domineras av äldre personer, och många av dem har synnerligen dålig tandstatus eller bristfälliga proteser. En annan och större grupp är alla de som har skött sina tänder ordentligt men ändå behöver ett större arbete utfört. De har helt naturligt skjutit de dyra behandlingarna framför sig i avvaktan på reformen och vill nu så snart som möjligt få plats i tandläkarstolen. Följden har blivit att tandläkarna måste prioritera också bland sina patienter sedan många år och ge de mest brådskande fallen förtur. Resten får finna sig i att vänta.

Jag tycker, herr statsråd, att vi skall slå fast att det inte skall finnas något motsatsförhållande mellan det privata tandläkeriet och folktandvården. Jag har själv arbetat inom mitt landstings sjukvård och har självfallet stort intresse för att folktandvården får tillräckliga resurser. Men arbetsinsatserna från de privatpraktiserande och inom folktandvården måste ju gå hand i hand och är lika betydelsefulla för att ge människorna i vårt samhälle en hygglig tandvård.

Nu säger statsrådet i sitt svar till mig att tandvårdsdelegationen, där socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Sveriges tandläkarförbund är representerade, undersöker möjligheterna att finna nya regler som kan avlösa systemet med vilandeförklaringar vid årsskiftet. Ja, jag tycker att det är bra om man kan finna ett system som är grundat på förutsättningen att volymen inom privatvård tandvården skall vara oförändrad. Jag hoppas att det då skall bli möjligt att återigen ta i bruk de tandläkarpraktiker som nu står tomma.

Jag kan nämna ett fall från min hemstad, där det har blivit uppenbara problem på grund av att en tandläkare till följd av sjukdom inte kan utnyttja sin praktik och inte heller kan bli av med sin lägenhet och därtill hörande praktik. Det är självfallet bekymmersamt i första hand

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

för tandläkaren, eftersom han inte kan lösgöra sig från praktiken, men samtidigt för hans patienter.

Jag vill understryka att tandvårdsreformens genomförande var en bra åtgärd. De problem som vi haft och har kommer såvitt jag kan förstå så småningom att kunna bemästras. I England hade man i stort sett samma problem att brottas med i samband med genomförandet av sin tandvårdsreform. Vilandebeslutet har dock ställt till en rad besvärigheter, som jag får hoppas kommer att försvinna vid årsskiftet. Statsrådet har inte uttalat någon personlig uppfattning i frågan, och det vore därför av intresse att höra om statsrådet vill medverka till att vilandebeslutet blir undanröjt, så att man åter kan ta sådana tandläkarpraktiker som på grund av sjukdom, dödsfall etc. står tomma i bruk.

Jag skall till slut något kommentera vad statsrådet sade om den förebyggande tandvården. Denna är ju utomordentligt viktig. Det är väl trots allt bättre att försöka förebygga uppkomsten av hål i tänderna än att bara vänta till dess att de måste lagas. Det är angeläget att i större utsträckning än hittills utnyttja tandvårdshygienisternas kunnande i den förebyggande vården, kanske framför allt inom barntandvården. Utbildningen av tandhygienister är inte precis överdimensionerad i vårt land. Det framgår också av vetenskapliga utredningar och undersökningar att tandhygienisternas insatser i rent profylaktiskt syfte har enormt stor betydelse. Jag vill därför till slut fråga statsrådet om man kan förvänta att genom initiativ från statsrådet utbildningsvolymen vad gäller tandvårdshygienister kommer att öka. I min hemstad Örebro utbildas årligen 10 tandvårdshygienister och i Malmö 16. Denna utbildningsvolym, totalt 26 tandhygienister per år, är såvitt man kan bedöma det inom både folk- och privatvården otillräcklig. Jag har därför velat ställa frågan direkt till statsrådet. Jag är medveten om att det finns en kurs för tandsköterskor, den s. k. 50-kronorskursen, varigenom dessa får sådana kunskaper att de kan ge viss information om tandhygien. Tandhygienisterna är dock så pass viktiga att en ökning av utbildningsvolymen vad gäller dessa är nödvändig.

Jag tackar för svaret på min interpellation.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Även jag vill gärna tacka statsrådet för svaret på min interpellation. Jag vill starkt betona att det här är en mycket allvarlig fråga som måste diskuteras seriöst, och därför skall jag inte särskilt mycket beröra de polemiska inslagen i statsrådets svar.

Vi skall vara på det klara med en sak: i och med att tandvårdsförsäkringen trädde i full kraft den 1 januari 1974 uppstod ett väntat tryck på tandvården, därför att ett stort antal vuxna med ett ackumulerat vårdbehov plötsligt började söka efter tandvård. Självklart har det skapat köer, främst hos de privata tandläkarna men även hos folk- och barnvården, och självklart har barnens tandvård kommit i kläm. Denna utveckling har som sagt varit förutsedd. Att tjänstetandläkarna i ökad utsträckning

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

sökt sig över till den privata sektorn för att möta trycket från de vuxna är också naturligt. Men lika självklart är att denna negativa effekt av tandvårdsförsäkringen blivit större än vad den behövt bli på grund av en felaktig konstruktion av försäkringen. Det lönar sig föga nu, herr statsråd, att påminna om vad vi moderater sade när försäkringen togs år 1973. Bättre är att omedelbart försöka rätta till bristerna i systemet.

En av de mest primära förutsättningarna för att de väntade negativa effekterna skulle bli så små som möjligt var att försäkringen skulle göras administrativt enkel, att den skulle vara allomfattande och att den skulle bygga på förtroende och samverkan mellan den privata sektorn och folk-tandvården. Då först kan man räkna med en maximal tandvårdsproduktion. I stället bjöds tandläkarna till försäkringen med armbågen, hot om straffåtgärder utfärdades, och ett krångel, som inte är av denna värld, tillskapades. Sedan kan man undra varför försäkringen inte klaffar som den skall. Jag skall återkomma till krånglet senare.

Som kronan på verket genomför sedan riksförsäkringsverket, efter hörande av socialstyrelsen och mot den moderata representantens protester, nära nog ett idiotstopp för all etablering av tandläkare som privatpraktiker fram till den 31 december 1974. Därmed har skevheterna blivit definitivt fastlåsta. Etableringsstoppet kom på svenska flaggans dag, den 6 juni, men eftersom sjukkassorna måste ligga på varje ansökan om inträde i försäkringen i en månad skall etableringsstoppet gälla från den 6 maj till årets slut med undantag av ett fåtal dispenser. Enligt propositionen 45 år 1973 skulle etableringsstoppet vid behov genomföras regionvis, men nu har riksförsäkringsverket alltså beslutat om etableringsstopp över hela landet på en gång, oavsett hur situationen är i de olika länen.

Följderna av detta etableringsstopp – eller denna vilandeförklaring av ansökan om inträde i tandvårdsförsäkringen, som det heter på byråkratspråk – har blivit synnerligen hårda och orättvisa. En 70-årig tandläkare i Örebro ville sluta och gå i pension. Ingen fick överta hans praktik. Han tvingades fortsätta därför att han inte ville lämna sina patienter i sticket. En annan 70-åring som inte kunde fortsätta på grund av dålig syn fick inte heller någon efterträdare, varför han måste köra ut hela utrustning, röntgenapparat m. m. på soptippen.

I ett annat län, med fullt utbyggd folktandvård, slutade en äldre tandläkare, och två nyexaminerade – ett äkta par – anmälde sig. Den ena sökte till folktandvården och fick arbete, den andra ville överta den lediga praktiken men vägrades inträde i försäkringen. Han fick i stället söka till folktandvården i ett annat län, och där gick det givetvis att få arbete.

I ytterligare ett län med fullt utbyggd folktandvård avled en privatpraktiker på en ort där folktandvården inte skulle etablera sig. En tjänstetandläkare anmälde sig att överta privatpraktiken, och folktandvårdens chef tillstyrkte detta, men ansökan avslogs.

En ung privatpraktiker avled, endast 33 år gammal, och änkan kunde inte sälja praktiken eftersom ingen fick köpa den. Det fanns två tand-sköterskor anställda, som änkan alltså mot sin vilja måste säga upp.

Torsdagen den
21 november 1974*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Men då fick hon betala sex månaders lön till dem enligt den nya trygghetslagen. Hon klämdes mellan två stelbenta lagar.

Tror verkligen herr Aspling, eller någon annan, att tandvårdsproduktionen främjas av en sådan stelbent tillämpning av tandvårdsförsäkringen? Under åtta månader 1974 kommer alltså tjänstetandläkarna att vara livegna och näringsfriheten för en hel yrkeskår satt ur spel. Vilka rättsregler skall gälla på det här området, där godtycket nu tycks florerera?

Så några ord om krånglet – och jag måste verkligen be kammaren om tillgift för att det jag nu säger blir krångligt, men det är inte mitt fel.

Som väl de flesta vet laborerar man med två procenttal inom tandvårdsförsäkringen. I normalfallet betalar patienten 50 procent av kostnaden, och när denna kostnad överstiger 1 000 kronor betalar patienten 25 procent av den del som överstiger 1 000 kronor. Men, herr statsråd, det är inte nog med detta. Under en långvarig övergångstid gäller för 17–19-åringar inte bara 50 procent och 25 procent när de går till en privatpraktiker, utan de 50 procenten blir 25 procent och de 25 procenten blir 12 1/2 procent om dessa 17–19-åringar går till folktandvården. Nu är det ganska vanligt att en patient går till en privatpraktiker för sitt ordinarie tandunderhåll och samtidigt till folktandvården för något specialarbete. När överstiges då 1 000-kronorsgränsen, och vilken tandläkare åstadkommer detta överskridande och till vilket belopp? Är patienten därtill 17–19 år kan man föreställa sig krånglet med olika taxor. Vid sådana dubbelbesök blir det oftast feldebiteringar.

I ett landsting har folktandvården utfärdat bestämmelser om hur man skall förfara i dylika fall. Jag citerar ur formuläret som tillställts samtliga tandläkare och tandsköterskor:

”Ang. rättelse av feldebitering eller felkodning i kassaboken.

I. Om patienten har betalat rätt belopp men uppgift om åtgärd, antal eller minuter är fel.

Rätta med rött på kvittokopiorna i kassaboken.

Upptäcks felet efter månadsskiftet och månadsredovisningen är insänd till tandvårdssektionen, måste rättelsen meddelas dit samtidigt som den görs i kassaboken.

II. Om patienten har betalat fel belopp.

Meddela patienten att han har betalat för hög patientavgift och hur återbetalning skall ske.

1. Om felet upptäcks samma månad och månadsredovisning inte skickats till tandvårdssektionen.

A. Be patienten komma tillbaka och ta med sig utfärdat kvitto. Sätt in kvittot i kassaboken samt makulera hela kvittosatsen (= kvitto + två kvittokopior). ---

Om patienten inte har kvittot kvar, notera detta på de makulerade

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

kvittokopiorna. Skriv ett nytt kvitto på rätt belopp och åtgärd. Hänvisa till gammalt kvitto. ---

Anteckna i journalen den förda transaktionen. ---

B. Patienten återkommer inte. Betala tillbaka beloppet på en postanvisning enligt följande:” Så är förfaringssättet beskrivet.

”Postanvisningskvittot klistras upp på ett papper med följande text:”
- Så beskrivs hur det skall gå till.

”Skicka in papperet till tandvårdssektionen tillsammans med månadsredovisningen.

1. I journalen införes återbetalningen på liknande sätt som under punkt II 1 A.

2. Om felet upptäcks efter månadskiftet och månadsredovisning har skickats till tandvårdssektionen.

A. Om patienten kommer tillbaka. Skriv ett återbetalningskvitto (finns att köpa i bokhandeln) i tre exemplar. Obs! Patienten måste skriva under kvittot.

Lämna originalet till patienten tillsammans med pengarna. Behåll en kopia av kvittot och klistra upp den andra på ett papper med följande text:” Och så följer en beskrivning av texten.

Ja, herr statsråd, det här är alltså inte hämtat ur Grönköpings Veckoblad, utan det är en stackars tandvårdschefs seriösa försök att sätta tandvårdsförsäkringens intentioner på pränt.

Jag känner ett fall där en tandläkare fick syssla med det här under en hel dag, herr statsråd, för ett fel på 11 kronor. Alla betalningar skall enligt föreskrifterna rundas nedåt men timåtgången skall rundas uppåt till närmaste fem minuter. Vidare får den procentsats som patienten skall betala inte läggas på slutsumman, vilket vore enklast, utan på vart och ett av de delmoment som tandläkaren utför, och dessa kan vara många och ge mycket ojämna delsiffror. Det här tar mycket onödigtid samt skapar stor irritation. Bland alla till 50 procent rabatterade arbeten kommer så en profylaktisk åtgärd - skrapning av tandsten t. ex. - där återbäringen är 75 procent. Man kan verkligen ställa sig frågande till nyttan av de olika rabatterna. Tar den förebyggande åtgärden inom folktandvården för en 17-19-åring t. ex. tio minuter skall denna åtgärd beräknas som en sjättedel av en tandläkartimme å 136 kronor, och patienten skall då betala hälften av 25 procent, alltså

$$\frac{1}{6} \times 136 = 2 \text{ kronor } 50 \text{ öre efter avrundning.}$$

8

Herr statsråd! Allt detta orimliga krångel skulle vara borta om det fanns en enhetlig återbäringstaxa. Sveriges tandläkare och tandsköterskor och inte minst personalen på våra sjukförsäkringskassor anser att en enhetlig återbäringsprocent är en nåd att stilla bedja om. Den kunde t. ex. sättas till 60 procent, om man inte vill att försäkringen skall bli dyrare än nu. Bara denna åtgärd skulle göra att mycken blankettid kunde över-

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

föras till produktivt tandvårdsarbete.

En enhetlig rabatt föreslog moderata samlingspartiet som enda parti när tandvårdsreformen beslutades i fjol liksom att alla, även barn och ungdom, skulle tillhöra försäkringen. Jag vädjar till socialministern att i det uppkomna läget tänka om på de här punkterna.

Det är bra att tandvårdsdelegationen tänker upphäva etableringsstoppet den 1 januari 1975, men det är illavarslande att andra och nya kontrollåtgärder kommer i stället. Hur skall de fungera? Jag och övriga inom moderata samlingspartiet motsätter oss inte en viss etableringsstyrning i nuläget. En jordbrukare t. ex. får ju inte köpa till jord eller ens nystarta som han vill, och ett industriföretag måste ta lokaliseringshänsyn när investeringsfonderna skall användas, men all erfarenhet visar att tvång bara skapar problem. Det finns ju lokala tandläkarföreningar i varje län, och jag vet att tandläkarna själva är beredda på att resonera med folk-tandvården om nyetablering.

Man kan komma långt och nå bra resultat med samverkan. Kanske kan man t. o. m. tänka sig en stimulansåtgärd till dem som vill etablera sig i glesbygden. Positiva åtgärder är alltid bättre än tvång. Det går också intensiva rykten om att det nästa år kommer en ny blankett som i fråga om krångel överträffar vad jag har sagt om de nu gällande – och då kan man tänka sig resultatet!

Jag kan garantera, herr Aspling, att denna nya blankett inte kommer att lösa några problem utan bara förvärra saken och skapa vantrivsel bland all tandvårdspersonal.

Försök i stället med en enhetlig återbäring, avveckla etableringsstoppet, låt försäkringen omfatta alla och sträck ut handen till samarbete med alla parter, även tandteknikerna, i stället för armbågen! Då först kan man hoppas på ett gott resultat, då först når man ett optimalt utnyttjande av hela vårdkapaciteten. En del köproblem för både barn och vuxna kommer ändå att bestå några år, men utan de här nämnda åtgärderna kan inte effektivitet, arbetsro och förtroende uppnås. Tro mig, herr socialminister!

Moderata samlingspartiets och min egen uppfattning att det är bättre att skapa underlag för samverkan mellan folktandvård och privattandläkare än att skapa byråkrati och motsättningar har styrkts efter att jag läst Svenska Dagbladet i dag, vilket jag hoppas att herr Aspling också har gjort. Där får man se att Stockholms läns landsting skall göra en jättesatsning för att klara tandvårdens akuta problem. I samverkan med privattandläkarna skall en akutklinik startas vid årsskiftet med öppet-hållande varje dag året runt mellan kl. 8.00 och 21.00 för att beta av köerna. Sådant är positivt, herr statsråd! Sådant ger resultat och visar att ett borgerligt styrt landsting kan tackla de här problemen på ett vettigt sätt.

Jag hoppas verkligen att myndigheterna inte nu sätter käppar i hjulet för ett fruktbart samarbete genom införande av rigorösa kontrollåtgärder och ökat blankettkrångel under nästa år.

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Först ett tack till socialministern för svaret på min interpellation.

Jag delar faktiskt statsrådets bedömning att både herr Andersson i Örebro och herr Ringaby i sina interpellationer till statsrådet tagit upp tandvårdsfrågorna med utgångspunkt i privattandläkarnas intressen. Jag tycker att jag fick ytterligare belägg för detta när jag lyssnade till framför allt herr Ringabys anförande.

I min interpellation tar jag upp problemen med utgångspunkt i de förhållanden som råder inom folktandvården. Jag efterlyser vilka fortsatta åtgärder som enligt socialministern erfordras för att folktandvården skall kunna infria sitt vårdansvar i enlighet med den av statsmakterna beslutade tandvårdsreformen. Den under förra årets riksdag beslutade tandvårdsreformen innebar som bekant att landstingen som huvudmän för folktandvården fick ett lagfäst ansvar för barntandvården.

Jag aktualiserade denna fråga också i maj månad i år, då det förelåg uppenbar risk för att tillgången på tandläkare inom folktandvården äventyrade detta vårdansvar. Överströmningen av tandläkare från folktandvården till privatpraktik hade under 1973 varit mycket stark. Under det året hade inte mindre än 145 tandläkare i folktandvården slutat för att bli privattandläkare. Denna trend har sedan fortsatt.

Det var i svaret på min fråga som socialministern då, med hänsyn till folktandvårdens lagfästa ansvar för barntandvården, anslöt sig till tanken på etableringsbegränsning för privatpraktik, etableringsregler som också trädde i kraft månaden efter. Socialministern underströk att om det fanns risk för att folktandvården inte skulle tillförsäkras tandläkarresurser i den utsträckning som statsmakternas beslut förutsatte, så skulle de här åtgärderna genomföras. Så skedde också. Personligen tror jag att dessa etableringsregler var nödvändiga och bör bibehållas.

Jag har i min interpellation framhållit att det nu förefaller angeläget att vi får en utvärdering av dessa etableringsregler. Jag har också efterlyst fortsatta åtgärder för att folktandvården skall kunna infria sitt vårdansvar. Jag gör detta därför att jag upplever situationen beträffande folktandvården på vissa håll ute i landet som mycket bekymmersam.

Låt mig illustrera detta med bara ett exempel från mitt eget län. Så sent som i måndags fanns den här rubriken på en tidnings förstasida: "Katastrof i Årjäng – fem års väntan på tandvård."

Jag är medveten om att bristen på tandläkare inom folktandvården varierar mycket från landsting till landsting. I Värmlands landsting är vi hårt drabbade med ca 20 tjänster vakanta vid våra kliniker. Socialministern anger också i sitt svar att en stor del av de obesatta tandläkartjänsterna inom folktandvården återfinns just i glesbygdsområdena.

Årjäng, som jag här har åberopat, förfogar över tre tandläkare på 9 000 invånare. Vårdansvaret kan inte uppfyllas, även om man här som på andra platser gör allt för att hinna med skoleleverna och rena akutfall på vuxensidan.

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Patienter med till exempel tandlossning kan få vänta upp till fem år på behandling.

På de flesta kliniker ute i landet är man tvingad öka intervallerna mellan behandlingarna. Skall vi klara den här situationen krävs det att folktandvården årligen tillförs det totala nettotillskottet av tandläkare. Det är på folktandvårdssidan som samhället har sitt lagfästa ansvar, och detta måste vi också söka infria. Vi måste finna former för att lösa de här uppgifterna.

Det bör kanske i sammanhanget nämnas att Sverige hör till de länder som har det största antalet tandläkare i förhållande till folkmängden. För närvarande finns det här en aktiv tandläkare på 1 168 invånare.

Under de senaste 20 åren har tandläkarkåren i stort sett fördubblats. Antalet tandläkare väntas öka ännu mer, och enligt beräkningar skall det omkring år 1980 finnas en tandläkare på 900 invånare. I Årjäng har man i dag en tandläkare på 3 000 invånare.

Här måste vi med hänsyn till det ansvar riksdagen tagit och det regionala ansvar som åvilar landstingen i egenskap av huvudmän för folktandvården se till att folktandvården tillförs de tandläkarresurser som finns i dag och som kommer att finnas. I detta syfte krävs fortsatta åtgärder. Därför är jag tillfredsställd med att socialministern i sitt svar på min interpellation konstaterar att det finns behov av en kontroll över utvecklingen också i fortsättningen. Härom råder enighet i tandvårdsdelegationen, vilket innebär att Tandläkarförbundets representanter är av samma uppfattning.

Fru FRÆNKEL (fp):

Herr talman! Väntan på svaret på min fråga har varit ganska lång. Under denna väntan har tandteknikernas situation verkligen diskuterats i massmedia. Som socialministern vet råder det stor ångslan ute på fältet. Dentallaboratorierna och tandteknikerna är på flera håll på väg mot stor penningbrist, som man befarar skulle kunna äventyra denna delvis goda tandvårdsreformen.

Jag måste säga att jag har fått ett utomordentligt positivt svar, som jag har all anledning att tacka för. Jag har läst det och läst om det, undrat och tänkt efter om det inte finns någonting som är litet tveksamt. Och det gör det. Min tveksamhet gäller ett enda ord, nämligen ordet "överväger". Socialministern säger att riks försäkringsverket överväger en ändrad utbetalningsrutin för tandtekniker. Det hade varit ännu bättre om det hade stått att riks försäkringsverket har beslutat om en sådan ändrad utbetalningsrutin. Men när jag läser de följande raderna får jag det intrycket, att man redan har utarbetat ett system som skall innebära att det kommer att bli på detta sätt. Därmed anser jag att man har löst betalningsproblemet för tandteknikerna. Jag hoppas att detta träder i kraft så fort som möjligt. Det enda jag skulle vilja fråga socialministern är, huruvida statsrådet har någon aning om hur snabbt det kan förverkligas och detta utbetalningssystem kan införas.

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Herr TORWALD (c):

Herr talman! Först ber jag att å mina egna och kanske inte minst å tandteknikernas vägnar få tacka statsrådet för det mycket positiva svaret.

Låt mig som bakgrund till min fråga redovisa några uppgifter från ett relativt stort företag i teknikerbranschen, vilket totalt sysselsätter 19 personer i Göteborg. Årsomslutningen var ca 1,3 miljoner kronor, och lönerna var i det här fallet ca 70 procent. De utestående fordringarna hos tandläkare och försäkringskassa var för ett tag sedan sammanlagt 388 000 kronor, vilket innebär att företaget hade nästan exakt 30 procent av årsomsättningen utestående i form av fordringar. Detta kräver ju både kapital och räntebetalningsförmåga som ligger långt utöver vad som var fallet före tandvårdsreformens genomförande. Dentaldepôtterna, som levererar guld och annat material som tandteknikerna behöver i sin verksamhet, lämnar numera bara 14 dagars kredit, varefter dröjsmålsränta debiteras. Bara under september månad köpte denna firma guld för 40 000 kronor för att kunna göra de av tandläkarna beställda arbetena. Det är också så, att problemen snarare torde vara större för de mindre företagen inom tandteknikerbranschen, eftersom de inte har samma möjlighet som de stora firmorna att erhålla rabatter på levererade varor från dentaldepôtterna.

Jag är alltså mycket tacksam för det svar som statsrådet lämnat. Jag vill bara, herr talman, avslutningsvis förutsätta att riks-försäkringsverkets föreskrifter kommer att utarbetas så snabbt att de nya utbetalningsreglerna kan tillämpas instundande årsskifte.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag vill börja med att svara på de två frågor som jag fått dels av fru Fränkel, dels av herr Torwald om när det kan beräknas att de nya utbetalningsreglerna skall börja tillämpas. Avsikten är att detta skall kunna ske från årsskiftet.

Får jag därefter, herr talman, något kommentera de inlägg som här har förevarit.

Herr Ringaby började med att säga att han inte skulle ta upp de polemiska delarna i mitt inlägg – han hade tydligen upplevt dem så. Det intressanta som sedan följde var emellertid att hela hans inlägg var polemiskt i långa stycken: det talades där om krångel som inte var av denna världen, felaktig konstruktion och mycket, mycket annat. Herr Ringaby är uppenbarligen en vän av svepande formuleringar och kraftuttryck när det gäller sociala reformer. Han inleder för övrigt sin interpellation med följande ord: "Redan efter några månaders tillvaro har tandvårdsförsäkringen skapat problem som saknar motstycke i jämförelse med andra socialförsäkringar." Jag tror att herr Ringaby borde vara litet försiktigare. Det är inte första gången moderaterna svartmålar viktiga sociala reformer – historien är fylld av exempel härpå. Hur var det inte när sjukförsäkringen, ATP och sjuknorsreformen genomfördes?

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Självfallet föreligger problem och initialsvårigheter när stora sociala reformer skall genomföras. Här ägnade herr Ringaby en stor del av tiden för sitt inlägg åt att beskriva vad han kallade krånglet i fråga om blankeetterna. Jag skall, herr talman, i ett senare inlägg återkomma till den frågan. Som jag framhållit i mitt svar i dag till herr Ringaby om tandvårdsförsäkringen är det i mycket stor utsträckning fråga om övergångsproblem. Så har det varit när det gällt tidigare reformer. Efter en tid har krisrubrikerna försvunnit, reformerna har fungerat och människorna har upplevt dem som omistliga tillgångar för sin egen trygghet. Det kommer att bli fallet också med tandvårdsförsäkringen, det är jag övertygad om.

Jag reagerar mot denna ensidiga svartmålning av tandvårdsförsäkringen. Jag skulle framför allt vilja fästa herr Ringabys uppmärksamhet på de tusentals människor som varje dag går hem från sin tandläkare med en för de flesta till överkomligt pris reparerad tanduppsättning. Ställ frågan till dem, om de anser att tandvårdsförsäkringen är misslyckad och ett fiasko!

Jag noterar de skilda synsätt som har avslöjats både i interpellationerna och i inläggen om tandvården i dag. Herr Olsson i Edane uttrycker oro för att folktandvårdens och särskilt barntandvårdens utbyggnad skall äventyras genom en överströmning av tandläkare till den privata sektorn, och han gav exempel på situationen i sitt eget hemlän, i Värmland. Herr Ringabys och i viss mån herr Anderssons i Örebro inlägg vittnar däremot liksom tidigare mindre om en omsorg om tandvårdsreformen och patienterna och mera om en omsorg om tandläkarna och deras möjligheter att bedriva privat företagsamhet under gynnsammast möjliga villkor.

Herr Andersson i Örebro var förvånad över mitt interpellationssvar. Jag har svarat på herr Anderssons fråga. Och så ställer han frågan: Vill socialministern medverka till att etableringsstoppet för tandläkare upphävs? Jag har mycket ingående redogjort för den frågan i mitt interpellationssvar, och jag har pekat på att enighet råder om att någon form av reglering blir nödvändig även i framtiden. Observera att enligt det beslut som riksdagen fattade skall vårdvolymen öka inom folktandvården och hållas på oförändrad nivå inom privattandvården. Nettotillskottet skall gå till folktandvården. Bakgrunden till riks-försäkringsverkets beslut var att volymen ökade i privattandvården och minskade i folktandvården, alltså en utveckling tväremot riksdagens beslut som herr Andersson var med om att fatta.

Herr Andersson tog upp en viktig fråga – insatserna för den förebyggande vården. Jag vill ägna någon minut åt den frågan.

Utbildningen av tandhygienister startade för ett par år sedan. Än så länge har den en relativt blygsam omfattning. Regeringen kommer att i konseljen i nästa vecka ge socialstyrelsen i uppdrag att tillsätta en utredning om den långsiktiga efterfrågan på tandvårdspersonal. Avsikten är bl. a. att undersöka den lämpliga fördelningen av arbetsuppgifter mellan olika slag av tandvårdspersonal. Det framtida behovet av tandhy-

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

gienister kommer nu därför att bli kartlagt av denna utredning. Frågan om en ökad utbildning av tandhygienister kommer att övervägas med ledning av utredningens resultat.

Här är det också viktigt med insatser på andra områden. Jag tänker på tandteknikersidan. En prognos över behovet av tandtekniker utfördes 1968 och gällde tiden fram till 1980. Skolöverstyrelsen har för närvarande i uppdrag att i samråd med socialstyrelsen se över det framtida behovet av tandtekniker i samband med en utbildningsplan för tandteknikerna. Tandteknikersidan berörs vidare av den utredning som enligt vad jag nyss nämnde kommer att tillsättas inom kort.

Både herr Andersson i Örebro och herr Ringaby har varit inne på beskrivningar av enskilda fall. Här i riksdagen har vi inte till uppgift att diskutera enskilda fall, och jag skall inte heller göra det. Jag vill endast peka på att den omständigheten att en privatpraktikers verksamhet av en eller annan anledning upphör inte utan vidare godtages som skäl för dispens. Givetvis kan det innebära svårigheter för privatpraktikernas förutvarande patienter. Man får emellertid inte glömma bort att om en tjänsteläkare skulle överta praktiken, så kommer också han att lämna en grupp patienter. Merparten av dessa är i regel barn, och det är deras tandvård som regering och riksdag särskilt velat värna om.

Herr talman! Vi får aldrig glömma att det var två beslut riksdagen i fjol fattade om tandvården i vårt land. Det ena gällde tandvårdsförsäkringen, det andra folktandvårdens utbyggnad. Båda är lika viktiga. Enligt riksdagsbeslutet skall folktandvården byggas ut under resten av 1970-talet, så att den klarar hela barn- och ungdomstandvården. Det fordrar att hela ökningen av tandläkarantalet fram till 1980 tillförs folktandvården. Framför allt på landstingshåll var man emellertid orolig för att tandvårdsförsäkringen skulle medföra en lockelse för många av folktandvårdens tandläkare att gå över till privatpraktik. I en sådan situation skulle landstingen inte kunna uppfylla sitt ansvar för barntandvården, och riksdagsbeslutet om tandvårdsreformen skulle, i den del det avsåg folktandvårdens utbyggnad, helt enkelt bli ett slag i luften. Därför infördes etableringsregeln i lagen. Vad som sedan hände har visat att det var synnerligen välbetänkt. Jag vet att Tandläkarförbundet gjorde mycket betydande och låt mig gärna säga mycket aktningvärda insatser i försöken från tandvårdsdelegationens sida att hejda den våg av tjänstetandläkare som ville överge folktandvården och ägna sig åt privatpraktik på tandvårdsförsäkringens villkor. I åtskilliga fall lyckades man få sådana tandläkare att tänka om, men tyvärr inte tillräckligt många. Meningens vilandeförklaringen har, som framgår av riksdagsbeslutet, varit att i en besvärlig situation överblicka läget och få rådrum. Folktandvårdens rekryteringssituation har inte heller förbättrats. Siffrorna från oktober månad i år visade ingen uppgång utan tvärtom en viss ytterligare minskning. Socialstyrelsen kommer i dagarna att redovisa en ny rapport om barntandvårdens läge.

Som framgått av mitt interpellationssvar överväger man nu i riksför-

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

säkringsverkets tandvårdsdelegation vad som bör ske efter årsskiftet. Att det behövs någon form av kontroll över utvecklingen är alla där överens om, således även Tandläkarförbundets representanter. Jag har förstått att herrar Ringaby och Andersson i Örebro i långa stycken delar den uppfattningen. Men det kontrasterar ju mot deras interpellationer. Om jag läst dem rätt har båda velat släppa fältet fritt för etablering. Det är en uppfattning som inte delas av Tandläkarförbundets representanter i tandvårdsdelegationen. De anser att någon form av begränsning av etableringen är nödvändig.

Meningen, herr talman, med tandvårdsförsäkringen har varit att folk skall få råd att gå till tandläkaren. Det har jag framhållit många gånger, senast nu i mitt interpellationssvar. Den ökade efterfrågan på tandvård som försäkringen har utlöst ligger därför till väsentlig del i linje med reformen. Ett par inslag i den ökade efterfrågan skulle jag dock vilja kommentera något.

Alltifrån det att utredningsförslaget om tandvårdsförsäkringen lades fram hösten 1972 och i synnerhet efter riksdagens beslut våren 1973 har med säkerhet ett växande antal personer skjutit upp sina tandläkarbesök till efter den 1 januari 1974. Särskilt torde det ha gällt patienter som har haft behov av större arbeten. Ett slående exempel på detta är de tandläkare som redan vid årsskiftet hade tidböckerna fyllda till maj eller ännu längre. Detta förtänker jag ingen. Jag finner det både naturligt och mänskligt, men det har blivit något av en dubbeleffekt av tandvårdsförsäkringen att tandläkarna jämsides med en direkt åsyftad ökning av efterfrågan också fått ta på sig ett uppskjutet vårdbehov. Det sistnämnda måste dock rimligen – jag har understrukt det – vara en övergångsföreteelse, och som så många andra övergångsfenomen kommer det att jämnas ut så småningom.

Det hör till socialstyrelsens uppgifter att ha tillsyn över hur tandvården bedrivs i landet. Socialstyrelsen har i ett cirkulär tidigare i år rekommenderat tandläkarna att vänta med behandlingar som inte är nödvändiga för att ge plats åt patienter med mer trängande vårdbehov. Överläggningar pågår för närvarande mellan socialstyrelsen, Sveriges tandläkarförbund och Svenska tandläkaresällskapet i frågor som rör vårdssituationen framför allt inom vuxentandvården. Tandläkarorganisationerna har bildat en arbetsgrupp, i vilken också socialstyrelsen är representerad, som har till uppgift att lämna socialstyrelsen synpunkter inför de nya råd och anvisningar för tandvården som avses komma ut vid årsskiftet. Detta arbete siktar till att förbättra förhållandena inom akut- och jourtandvården och att öka tandläkarnas möjligheter att ta emot de nya patientgrupper som tillkommit tack vare tandvårdsförsäkringen.

Får jag sedan, herr talman, säga ett par ord om ersättningsnivån. Enligt reglerna i tandvårdsförsäkringen stiger försäkringens ersättning från 50 till 75 procent när den sammanlagda kostnaden för behandlingen går över 1 000 kronor. Som framhölls redan i propositionen om tandvårdsförsäkringen är motivet för denna regel att göra det möjligt också för

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

patienter med låg betalningsförmåga att få omfattande och kostsamma behandlingar utförda. Regeln har alltså självfallet tillkommit av sociala motiv. Kostnaden skall beräknas för en sammanhängande behandlingsföljd. Det har framkommit ett behov av att under en övergångstid sträcka ut behandlingsperiodens längd något. Som jag nämnde i mitt svar är riksförsäkringsverket nu berett att medge en utsträckning av tiden för sammanhängande behandlingsperiod. Tillämpningen av den s. k. tusenkronorsregeln kommer därmed att underlättas.

När tandvårdsförsäkringen skulle beslutas av riksdagen föreslog ju herr Ringaby och hans partivänner att ersättningen från försäkringen skulle vara – om jag inte minns fel – tre fjärdedelar av kostnaden men utan – observera det – taxebindning för tandläkarna. Jag noterar att herr Ringaby i dag – om jag uppfattade honom rätt – var beredd att sänka ersättningsnivån till två tredjedelar av kostnaden.

Herr Ringaby hävdar att många problem skulle lösas om barnen kunde få tandvård även av privatpraktiserande läkare och efter samma regler som vuxna försäkrade. Jag vill då hänvisa till att Landstingsförbundet rekommenderat landstingen att betala hela tandvårdskostnaden för barn som på grund av lång väntetid i folktandvården får remiss till privatpraktiserande tandläkare. De privatpraktiserande tandläkarnas intresse av att behandla barn är emellertid, det vill jag markera här, tyvärr inte överdrivet stort. Det framgår av svaren på en enkät bland landets tandvårdschefer som i dagarna har sammanställts av socialstyrelsen. Svaren visar att av de barn som hittills fått fullständig behandling har privat-tandläkare behandlat ca 7 procent av barnen i åldrarna 3–5 år och ca 2 procent i åldrarna 6–16 år.

Herr Ringaby säger att det är ytterst angeläget med samverkan och förtroende. Ja visst är det det! Han hänvisar också till Stockholm. Jag vill bara fästa herr Ringabys uppmärksamhet på att detta markerade vi mycket klart i propositionen. Vi förutsatte en samverkan, bl. a. när det gäller akut- och jourtandvården. I tandvårdstaxan har också hänsyn tagits till detta.

Får jag bara sedan, herr talman, avslutningsvis säga ett par ord om denna stora, viktiga och grundläggande sociala reform. Tyvärr finns det en del tandläkare som talar illa om tandvårdsförsäkringen. Efter vad jag har hört förekommer det t. o. m. att tandläkare i sina mottagningsrum lägger ut propagandamaterial mot försäkringen. Jag hoppas att detta också är ett övergångsfenomen.

Tandvårdsförsäkringen är naturligtvis inte i första hand avsedd för tandläkarna utan för deras patienter. Redan har 2,5 miljoner vuxna blivit färdiga med sin tandbehandling efter reformen och därigenom fått erfarenheter av tandvårdsförsäkringen. Jag tror jag vågar påstå att en överväldigande majoritet av dessa patienter är nöjda med den nya försäkringen. Det är dessutom en grupp som snabbt ökar. I samma takt minskar tilltron till tandläkare och andra som försöker – jag skulle vilja säga – baktala tandvårdsreformen.

---

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Åtskilliga tandläkare beklagar sig nu över att de har mycket att göra. Under senare år har problemet egentligen varit det motsatta. Men det glömmer man ju så lätt bort. Också tandläkarna borde ha anledning att se positivt på tandvårdsförsäkringen. Försäkringen kommer av allt att döma att säkra tillgången på arbete för överskådlig tid. Det är verkligen inte alla akademikergrupper för vilka man vågar ställa upp en sådan prognos. Att denna mycket stora fördel för tandläkarna också måste medföra vissa förpliktelser borde tandläkarna vara de första att inse.

Jag upprepar, herr talman, vad jag sagt i mitt interpellationssvar: Några väsentliga och befogade invändningar har inte kunnat riktas mot själva tandvårdsförsäkringen. Den är en reform som redan vunnit uppskattning hos miljoner svenskar, och jag försäkrar att det blir fler.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort. Jag var polemisk, sade statsrådet, efter det jag själv sagt att statsrådet var polemisk. I varje fall var jag utomordentligt kritisk i min beskrivning av tandvårdsförsäkringens tillämpning. Men det avgörande, herr statsråd, är om min beskrivning av krånglet i samband med tillämpningen har varit felaktig. Statsrådet har inte på en enda punkt, vad jag förstår, i sak kunnat tillbakavisa min kritik.

Statsrådet Aspling talar faktiskt inte riktigt sant när han säger att jag endast tänker på privattandläkarnas intressen. Jag har ändå mest talat om folktandvårdens intressen i mitt debattinlägg och även i interpellationen. Det är här verkligen inte fråga om att gå vissa gruppers intressen till handa. Det är till syvende og sidst patienternas intressen det gäller. Om inte försäkringen fungerar går det ut över patienterna. Jag är angelägen om att försäkringen skall tillämpas på sådant sätt att den fungerar för patienterna.

Statsrådet påstår häpnadsväckande att jag dessutom ifrågasätter nuvarande regler om att barntandvård skall lämnas av folktandvården och där vara avgiftsfri. Var har jag sagt det? Jag har aldrig sagt att den fria barntandvården skall bort. Tvärtom har jag mycket starkt hävdad att vi skall ha fri tandvård för barnen. Det var på de punkterna jag tyckte att statsrådet var polemisk.

Så säger statsrådet Aspling: Gå och fråga de 2,5 miljoner människor som har fått behandling hos tandläkare vad de tycker om försäkringen! Men, herr statsråd, det är nästan samma människor som gick till tandläkaren före försäkringen. Det är de nytillkommande grupperna som inte kommit in i försäkringen. De människor som flyttat till andra orter har ingen möjlighet att få tandvård i dag. Problemet är att de nytillkommande i mycket liten omfattning kunnat utnyttja försäkringen.

Om en tjänstetandläkare övertar en privatpraktik blir stolen hos folktandvården tom, sade socialministern. Men om det sker i län, där folktandvården är helt utbyggd, som t. ex. i Blekinge eller Hallands län, och det där icke behövs någon mer hos folktandvården, spelar det ingen

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

roll. Om däremot någon privattandläkare avlider ute i glesbygden blir de patienterna utan tandvård.

Tyvärr, herr socialministern, var inte förutsättningen i propositionen samverkan. Det var tvångsanslutning och ett hot till tandläkarna att om ni inte sköter er kommer vi att utfärda etableringsstopp. Det var en dålig start, tycker jag.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har tidigare slagit fast att privattandläkeriet och folk-tandvården skall gå hand i hand. Självklart har jag varit med och fattat beslutet om tandvårdsförsäkringen och, som jag sade tidigare, tycker jag den är bra.

Jag har tagit upp ett problem och det gäller de privatpraktiserande tandläkarna vars praktiker får stängas på grund av sjukdom, dödsfall eller pensionering. Detta tar statsrådet som intäkt för att jag ensidigt – i ett senare inlägg tonar statsrådet ned det och säger i viss mån – företräder de privata intressena. Jag har med detta velat aktualisera problemet med vilandebeslutet. Det beslutet innebär nämligen att man inte kan besätta de tomma stolarna. Som jag sade i mitt tidigare anförande tycker jag att det är slöseri med resurser. Det skapar också ekonomiska problem för dem som har egna tandläkarpraktiker med tillhörande våningar och inte kan bli av med dem. Men det kanske för statsrådet inte är något större problem.

Precis som statsrådet är jag angelägen om att den här reformen skall löpa, men jag vill hävda att vårdvolymen – att så många som möjligt kan få vård – trots allt är det mest väsentliga. Och det blir inte mer tandvård av att en tandläkarstol står tom, vare sig det är på en folk-tandvårdsklinik eller en privatpraktik. Det gäller ju att utnyttja de tillgängliga resurserna.

Sedan har jag samma uppfattning som statsrådet att det inte finns någon som helst anledning att tala illa om tandvårdsreformen, folktandvården eller privattandläkarna. Statsrådet drog fram – inte direkt men antydde dock – att privattandläkarna lägger ut i sina praktiker någonting som skulle ge ett negativt sken åt folktandvården. Detta vill jag fördöma precis på samma sätt som jag fördömer det uttalande som gjordes från ansvarigt håll vid tandvårdskonferensen i Kiruna. Det uttalandet löd ungefär så här: Hur länge skall vi tolerera att privattandläkarna inte känner vårdansvar för hela folket? – Det är rätt otäcka saker, och jag hoppas att den inställningen försvinner.

Jag är glad över att statsrådet ger besked om att vi kan räkna med att volymen för utbildning av tandhygienister kan öka.

Till slut vill jag vända mig till Per Olsson i Edane, som sade att sedan han hade hört herr Ringabys anförande ansåg han att jag företrädde privattandläkarnas intressen. Ja, ja, man kan göra sådana bedömningar.

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag nämnde i mitt tidigare inlägg att jag skulle återkomma till frågan om vad herr Ringaby kallade "det otroliga krånglet". Låt mig få säga några ord om den frågan.

Tandvårdstaxan består av en avdelning för själva tandläkararbetet som har ett 70-tal olika rubriker med olika arvodesbelopp och ofta dessutom flera s. k. latitudarvoden under samma rubrik. Härtill kommer en särskild avdelning för tandteknikerarbeten som också innehåller ett stort antal rubriker med skilda arvoden. Taxan innehåller vidare olika regler för ersättning från försäkringen för skilda behandlingar. Det är inte minst efter önskemål från tandläkarna själva som tandvårdstaxan fick det här utseendet. Det är en given följd av det relativt komplicerade ersättnings-systemet att blanketten till tandvårdsförsäkringen inte kan göras alldeles enkel.

Samhällets kostnader för tandvårdsförsäkringen beräknas uppgå till närmare 700 miljoner kronor. Det är då, låt mig understryka det, rimligt att samhället skaffar sig en ordentlig kontroll över hur försäkringens pengar utnyttjas. Nödvändigheten av en noggrann uppföljning av tandvårdstaxan underströks starkt inte minst här i riksdagen när tandvårdsreformen beslutades. En sådan uppföljning är inte möjlig om inte tandläkarna får ange vissa uppgifter om behandlingen på räkningsblanketterna. Både regering och riksdag har begärt att riks-försäkringsverket skall kunna redovisa utfallet av tandvårdstaxan. För verkets bedömning har det varit nödvändigt att få in vissa uppgifter från tandläkarna. Tandläkarförbundet har skriftligen avböjt att medverka vid riks-försäkringsverkets utformning av den nya blanketten. Att kontrollera när en behandling börjar och slutar respektive att räkna ut tidsåtgången kan göras mycket snabbt och är en uppgift som kan läggas på tandsköterskorna. I stället försvinner viss uppgiftsskyldighet som gäller enligt den nuvarande blanketten.

Blanketten, ja, låt mig mera parentetiskt säga ett par ord om den och nämna en detalj som man tydligen klagar på från tandläkarna. Den nya räkningsblanketten kommer att vara numrerad i löpande ordningsföljd. Detsamma gäller de räkningsblanketter som skall finnas hos privatläkarna från den 1 januari nästa år. Skillnaden är att läkarna själva begärt en sådan helt naturlig ordning medan tandläkarna tydligen uppfattar det som ett mer eller mindre onödigt påhitt av riks-försäkringsverket.

Det ligger i sakens natur att uppföljningen av de administrativa rutinerna vid genomförandet av en reform skall ägnas särskild uppmärksamhet. Tandvårdsförsäkringen utgör därvid inget undantag. Jag har erfarit att sådan uppföljning för närvarande bedrivs inom riks-försäkringsverket i en särskild projektgrupp, till vilken vid behov knyts vissa specialister, bl. a. verkets övertandläkare. För samråd och information har organiserats en referensgrupp i vilken ingår representanter för Sveriges tandläkarförbund. Vid översynen skall bl. a. behandlas räkningshanteringen, rutinen för förhandsprövning m. m.

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

De här blanketterna som herr Ringaby ägnat så mycket tid åt i debatten här i dag, ber jag, herr talman, att ett ögonblick få visa på TV-skärmen. Jag skall inte ge mig in på en detaljbeskrivning av blanketterna, men vi måste väl alla vara överens om att när man startar en sådan här reform så måste man ha en uppföljning och en kontroll. Jag kan försäkra herr Ringaby att det är en strävan från riks försäkringsverkets sida att göra arbetet med blanketterna så enkelt som möjligt men samtidigt naturligtvis att tillse att alla de uppgifter som är nödvändiga också kan tas med och bli infogade i rapportsystemet.

Både herr Andersson i Örebro och herr Ringaby återkom till etableringsreglerna etc. Herr Ringaby påstår i sin interpellation att vilandeförklaringen är orsak till att nuvarande regionala olikheter i utbyggnaden av tandvårdsservicen konserveras och t. o. m. förstärks. För min del anser jag att det förhåller sig tvärtom. Jag vill säga det även till herr Andersson i Örebro. Genom etableringsreglerna säkrar vi en fortsatt utbyggnad av folktandvården. Detta är enligt min mening den enda garantin för att också de som bor i glesbygd skall få tillgång till fullgod tandvård. Jag hoppas att herrarna Andersson och Ringaby lyssnade på herr Olssons i Edane anförande då han beskrev läget i västra Värmland. Av erfarenhet vet vi att det inte går att lita till marknadskrafterna om vi vill ha en bättre balans i fråga om tandvårdsresurserna. Nu hävdar man här att, också när folktandvården har full personalstyrka, vakanser inom privat-tandvården inte skulle kunna fyllas och att hela patientkretsar ställs utan tandläkare. Det är fel, eftersom folktandvården – såsom tidigare framgått – inte har full personalstyrka. De allvarliga vakanserna finns för närvarande inom folktandvården. Såvitt jag vet finns det inget län med fullt utbyggd folktandvård, herr Ringaby.

Jag har tagit fram de senaste siffrorna från en del län. Om jag tar herr Anderssons i Örebro och herr Ringabys eget län finner jag att vakanssiffran är 13, inklusive tjänster under utannonsering. För Värmlands län är motsvarande siffra 19, för Östergötland 21 och för Göteborg 19. Låt mig också ta ett Norrlandslän, Västerbotten, där siffran är 16. Nog är det väl ganska naturligt att vi i ett sådant läge på allt sätt måste slå vakt om folktandvården och dess fortsatta utbyggnad.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Nu har statsrådet visat en del blanketter på långt håll och gjort en beskrivning av den kontrollapparat som finns och det blankettsystem vi har. Men statsrådet har inte påstått att min beskrivning var felaktig och statsrådet har inte heller sagt att systemet inte medför så stort krångel. Alla som kommer i kontakt med detta system på det praktiska planet upplever att krånglet är utomordentligt stort och besvärande. Visst behövs det kontroll över hur skattebetalarnas pengar används, det är vi helt överens om. Kontrollen får emellertid inte bli så detaljerad att den går ut över vårdproduktionen, men det gör den faktiskt i dag.

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

En enhetlig avgift skulle avsevärt förenkla det administrativa arbetet. Därför har jag pläderat för det liksom vi gjorde när beslutet om försäkringen skulle fattas. Tidskontroll in absurdum betyder minskad vård, trots allt.

Folk med litet pengar skall ha råd att gå till tandläkaren, säger socialministern. Det håller jag med om. Och därför föreslog vi 75 procents återbäring när systemet infördes. Statsrådet säger att vårt förslag innebär återbäring på arvoden som tas ut genom fri taxesättning. Ja, taxesättningen skulle delvis vara fri. På mindre och ofta återkommande arbeten skulle det vara bunden taxa, men vi anser att taxan skulle vara fri på de större arbetena för att forskning etc. skulle stimuleras. Det förslag vi lade fram låg faktiskt mycket nära förslaget från 1965 års tandvårdsutredning, där alla var ense om att det skulle vara ett sådant system.

Varför förlorar folk tandvården tandläkare, frågar socialministern. Det vore intressant att ta reda på det. Om det i ett privat företag skulle bli stor avgång av arbetskraft är jag alldeles övertygad om, statsrådet Aspling, att regeringen omedelbart skulle sätta in åtgärder för att utreda vad det vore för fel på företaget eftersom folk inte var kvar där. Kan man inte tänka sig att undersöka om det kan finnas några åtgärder att vidta inom folk tandvården som gör det trevligare för tjänstetandläkarna som arbetar där att stanna kvar i sina arbeten? Det vore bättre än att sätta på dem tvångströja, vilket jag tror är en mycket dålig metod för att komma till rätta med det här problemet.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp) kort genmäle:

Herr talman! I statsrådets interpellationssvar lämnades beskedet att man inom delegationens ram undersöker möjligheterna att finna nya regler för att avlösa systemet med vilandeförklaringar vid årsskiftet samt att utgångspunkten för detta arbete är att volymen av privattandläkarevården skall hållas på oförändrad nivå för att det därigenom skall ges garantier för att nettotillskottet av nya tandläkare går till folk tandvården.

Vad har jag svarat på det? Jag har sagt att jag tycker att det är bra att det blir så. Men jag har tagit upp ett problem, nämligen hur man på ett rimligt sätt skall förfara med de praktiker som utnyttjats av tandläkare som är sjuka, som pensionerar sig eller som avlider. Jag har mycket svårt, herr statsråd, att inse att jag i det avseendet företräder de privatpraktiserande tandläkarnas intressen. Läser man innantill i min interpellation finner man att den utgår just från de konsekvenser som vilande beslutet medför för patienterna när tandläkare blir sjuka osv. Jag är ingen vän av – jag förstår inte varför statsrådet skulle blanda in det i samband med denna interpellation – att marknadskrafterna skall styra tandvårds efterfrågan. Jag har understrukt flera gånger att det är bra att vi fått tandvårdsförsäkringen. Övergångsproblemen skall vi självfallet komma till rätta med. Som jag tidigare sade hade man i England samma övergångsproblem. Men jag fick det intrycket av statsrådets senaste anförande att han sprungit ifrån vad han själv hade sagt i sitt svar.

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

Herr PETERSSON i Ronneby (c):

Herr talman! Jag har velat ta detta tillfälle i akt för att helt kort understryka vilka stora problem etableringsstoppet för tandläkare – eller kanske snarare riks försäkringsverkets tillämpning av etableringsföreskrifterna – medfört beträffande tandvården, speciellt i mindre orter, där de nya bestämmelserna får särskilt negativa konsekvenser.

I min hemstad Ronneby avflyttade en tandläkare för en tid sedan och försökte överlåta sin privatpraktik till annan tandläkare. Det var ingen brist på intresserade tandläkare, som ville överta praktiken. Här var det alltså inte fråga om nyetablering utan om en ersättningsetablering, men riks försäkringsverket stoppade densamma.

Den uteblivna ersättningsetableringen innebär för en så liten ort som Ronneby med få privatpraktiserande tandläkare, att trängseln i tandvårdskön blir närmast olidlig. Borde inte de möjligheter till dispens som socialministern nyss redovisat föreligga i fall som dessa?

Jag är helt medveten om nödvändigheten av att prioritera barn- och ungdomstandvården och förstår att man därför försöker styra tandläkare till folktandvården, men har inte riks försäkringsverket varit alltför restriktivt i sin bedömning när det genom vilandeförklaring hindrar ersättningsetablering i områden, som har stort tandvårdsbehov? Kan en sådan åtgärd verkligen vara försvarlig? Tar man inga hänsyn till yttranden som inkommer från de regionala instanserna?

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! För den enskilde patienten betyder det ganska litet om han får sin tandvård genom folktandvården eller genom privatpraktiserande tandläkare. För den enskilde patienten är det också ganska ovidkommande var han är bosatt, när han har behov av vård, åtminstone om han har tandvärk – tänderna värker lika mycket oavsett om man bor i Stockholm eller i Årjäng. Patientens bekymmer gäller i båda fallen att få det akuta vårdbehovet täckt.

Jag är varken interpellant eller frågeställare, men två förhållanden har gjort att jag ändå velat begagna detta tillfälle till att säga några ord.

Det har vid upprepade tillfällen under den senaste tiden påtalats att vi befinner oss i en kris då det gäller tandvården. Herr Olsson i Edane är inte den enda som kan visa upp tidningsurklipp – jag kan också göra det. Dagens Nyheter skrev för någon vecka sedan: "Ingen lättnad i tandkrisen. Köerna längre." Jag har också läst om den åtgärd som Stockholms läns landsting vidtagit: man har nu måst träffa ett särskilt avtal för att få i gång en klinik som kan svälja de långa köer som väntar på behandling.

Jag tror inte att detta egentligen är ett folktandvårdsproblem och inte heller ett privattandläkarproblem utan i första hand ett djupt mänskligt problem. Tusentals och åter tusentals människor väntar på vård, och de har räknat med att folktandvården på något sätt skulle bredda möjligheterna att få denna vård. Jag beklagar att en sådan här fråga föranleder något slags partipolitisk debatt, för här rör det sig inte om ifall det är

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

ett system som är styrt från den ena eller andra partipolitiska ståndpunkten, utan här gäller det enskilda människor som behöver vård. Därför tycker jag att vi skall hjälpas åt och höja detta över partigränserna. Det gäller ju att ge vård och hjälp åt dem som behöver den.

Det finns några fakta att konstatera i detta sammanhang. Först och främst är vi ju överens om att tandvårdsreformen skulle genomföras. Jag är helt inne på samma motivering som statsrådet Aspling här har antytt: avsikten är att alla skall ha råd och möjlighet att få tandvård. Denna möjlighet för varje människa är någonting som vi inom mitt parti håller mycket högt.

Vi var också fullt medvetna om att reformen skulle medföra en ökad belastning, så det var ingenting främmande för oss att det skulle bli vissa besvärliga företeelser då den genomfördes.

Kanhända vi nu, i efterhand, kan säga att vi nog inte var så beredda i fråga om resurserna som vi borde ha varit, men det är lätt att vara efterklok. Vi kan bara konstatera att vi icke hade de resurser som skulle ha gjort det möjligt att friktionsfritt genomföra reformen. Därför står vi i dag i det läget att många vill ha vård men inte kan få det. Tidningarna talar om kris. Man må kalla det vad som helst, men faktum är att det är så. Då vi nu är i denna situation tycker jag att det borde vara en målsättning för alla att vi gör så mycket som möjligt för att övervinna de här svårigheterna.

I det interpellationssvar som socialministern har gett i dag nämns – det har påpekats tidigare – vad som tydligt är regeringens målsättning och som alla ansluter sig till, nämligen att vi skall skapa en ökad tillgång till tandvård. Detta skall åstadkommas på det sättet att den nu befintliga privata tandvården skall behållas på sin nivå, och sedan skall vi utöka folktandvården så att den kan möta de behov som återstår. Jag skulle vilja ifrågasätta om alla de beslut som här är fattade riktigt överensstämmer med denna målsättning. Det är det problem som jag särskilt vill aktualisera här i dag. För att kunna göra det vill jag berätta om ett konkret fall, som är den andra orsaken till att jag går upp i talarstolen i dag. Jag vet att man inte skall röra sig med speciella fall, men detta må vara ett typfall, och liknande fall har nämnts tidigare här i dag.

Det finns en tandläkarmottagning som har drivits sedan många år tillbaka med ett fast patientklientel på mellan 1 000 och 2 000 patienter. Där finns tre tandläkarstolar, men det har i regel varit två tandläkare – ett par makar, båda legitimerade tandläkare.

Så inträffar följande. Den ena av makarna avled för några veckor sedan. Den andra av makarna har genom sjukdom – hjärtbesvär osv. – nödgats nedtrappa sin verksamhet och har sökt förtidspension. Detta innebär att mottagningen blir obemannad. En dotter till makarna, som också är legitimerad tandläkare, har börjat arbeta där, men kostnaderna och patientantalet vid mottagningen kan icke klaras av en tandläkare.

En tandläkare till har då anmält sitt intresse för att uppta den lediga tjänsten och begärt hos sjukkassan att få bli införd i förteckningen som

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

avses i 2 kap. 3 § första stycket lagen om allmän försäkring – men har blivit förvägrad detta. Sjukkassan har lämnat över ärendet till riksförsäkringsverket, som har avslagit ansökan och samtidigt lämnat besvärshänvisning till regeringen.

Nu skulle jag vilja ställa följande frågor:

För det första: Kan det anses vara i överensstämmelse med målsättningen att genom att hindra bemanning tvinga en redan existerande mottagning att upphöra? Som ett komplement till detta vill jag säga att målsättningen är att den nu existerande privattandvården skall få fortsätta.

För det andra: Är det riktigt att nedläggning av en inarbetad och utrustad mottagning sker samtidigt som en annan överenskommelse måste göras med privattandvården om öppnande av ny klinik för att klara ett akut behov? Sunda bondförståndet säger mig att det vore bättre att de inarbetade mottagningarna kunde fortsätta sin verksamhet. Framför allt om man tänker på landets sammantagna resurser måste det väl vara förståndigt att använda de resurser som redan finns och som utnyttjas än att skapa nya och kasta bort de resurser som finns.

För det tredje: Är det försvarligt att ställa tusentals patienter utan vård då man vet att läget är sådant att det finns ringa möjligheter att komma in vid annan mottagning eller folktandvårdsklinik? Då folktandvårdsreformen genomfördes, räknade man ju med att det skulle bli en ökad möjlighet till tandvård. Nu får patienter möjligen ta emot ett telefonsamtal – att man måste neka dem att komma, att den beställda tandvården inte kan genomföras och att man inte kan hänvisa till någon annan klinik. Dessa patienter får säkert föga förståelse för att tandvården innehåller de positiva drag som vi vill ge den och som den borde kunna få. Och det är inte roligt för den tandsköterska eller den tandläkare som skall behöva ringa runt till redan anmälda patienter och säga att de inte får komma.

Jag skulle vilja vädja till socialministern att ompröva frågan och undersöka huruvida det beslut som i detta fall har fattats verkligen är i överensstämmelse med den målsättning som både regeringen och en ganska enhällig riksdag har angett. Om så inte är fallet anser jag att beslutet borde kunna bringas i överensstämmelse med målsättningen.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! I fredags i förra veckan hade vi en interpellationsdebatt här i kammaren som rörde den socialpolitiska utvecklingen i vårt land. Socialministern hade vid det tillfället vänligheten att hälsa mig välkommen till dagens debatt, och jag tackade naturligtvis ja.

Jag har velat erinra om detta, eftersom det kanske kan synas överflödigt att nu gå in i en diskussion där bl. a. herr Ringaby på ett klagande sätt pekar på bristerna i tandvårdsförsäkringen. Jag tillät mig emellertid

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

att i förra veckans debatt vara kritisk mot etableringsstoppet. Det resulterade i att statsrådet ansåg att jag svartmålade tandvårdsförsäkringen, som socialministern betecknade som en viktig social reform i vårt land.

Svartmålning är ett ord som jag tycker att regeringen har litet lätt för att gripa till så fort vi riktar kritik mot den förda politiken. Det är inget tvivel om att en tandvårdsförsäkring är ytterligt betydelsefull när den fungerar på ett för medborgarna tillfredsställande sätt. Den bör då på ett försäkringsmässigt riktigt sätt omfatta alla medborgare: barn, ungdom och vuxna.

Den kritik som riktats mot tandvårdsförsäkringen, bl. a. från moderata samlingspartiets sida, är ingen efterhandskonstruktion. Vi krävde i partimotion i anslutning till propositionen väsentliga förbättringar, något som herr Ringaby redan påpekat. Det var och är fortfarande betydelsefulla krav som vi då framförde.

Etableringsstoppet har, som här framhållits, fått orimliga konsekvenser. Jag vill ytterligare understryka det, eftersom det var detta jag var inne på i föregående debatt.

Ett exempel som jag känner mycket väl till behandlades i går i en kvällstidning. Jag skall inte närmare gå in på det, men det gäller en praktik som står tom i Linköping efter ett dödsfall i början på juni, några dagar före etableringsstoppet. Etableringstillstånd för någon ersättare har ej beviljats. Jag förmodar att socialministern personligen känner till fallet, då enligt uppgift många av den bortgångne tandläkarens tidigare patienter i sin nöd skrivit till statsrådet och bett om hjälp. Jag har en sådan skrivelse här. Jag skall inte citera den i dess helhet, men vederbörande hänvisar till att han tidigare har varit patient hos den bortgångne tandläkaren och inte kan komma in vid folktandvården, som enligt uppgift har väntetid på fyra år. Brevet slutar:

”Eftersom ersättare --- enligt uppgift ännu ej beviljats av berörda myndighet, anhåller jag härmed omgående om upplysning vart jag skall vända mig för att få erforderlig tandvård utförd.

Tacksam för omgående svar.”

Denna skrivelse var ställd till socialminister Sven Aspling, och jag förmodar alltså att socialministern väl känner till fallet. Jag vet inte hur många brev socialministern fått, men det skulle vara mycket intressant att veta hur många som fått svar och hjälp när de begärt detta.

Det är, herr talman, verkligen min förhoppning att de nya regler som statsrådet utlovar i sitt svar, när det gäller att avlösa systemet med vilandeförklaringar, skall utformas så att fall av här relaterad art rättas till och inte kan upprepas. Vi får nämligen inte trots all omsorg om folktandvården – en omsorg som jag tror att vi alla är eniga om – driva en politik som försätter enskilda människor i en svår situation.

Till sist vill jag understryka en sak, som jag tycker är viktig i sammanhanget. Det finns all anledning att försöka komma till rätta med problemen i tandvårdsförsäkringen, detta av omtanke om både patienterna och de yrkesutövare som i dag arbetar hårt för att motsvara de

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

stora krav som ställs på dem. Det är angeläget att beslutade reformer fungerar väl. Då först ger de hjälp och den trygghet som vi alla eftersträvar.

Jag vill slutligen också understryka vad herr Henmark sade, nämligen att detta egentligen inte är en fråga som vi skall lägga partipolitiska aspekter på. Det är en angelägenhet som angår oss alla att tandvårdsreformen fungerar på ett tillfredsställande sätt. Därför är detta ett problem som vi bör hjälpas åt att komma till rätta med.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Det har gjorts åtskilliga inlägg i denna debatt, och jag skall väl inte ta alltför lång tid i anspråk för att kommentera dem. Men inläggen har ändå föranlett mig att begära ordet för att understryka några saker.

Jag börjar med att vända mig till herr Ringaby. När herr Ringaby talar om tandvårdsförsäkringens olyckliga konstruktion och hänvisar till moderaternas reservation, så finns det anledning erinra om att vad moderaterna föreslog var att återbäringen från försäkringen skulle utgöra 75 procent av tandvårdsförsäkringen enligt fastställd återbäringstaxa, oavsett behandlingkostnaderna. I klartext betydde detta en tandvårdsförsäkring utan taxebindning av tandläkarna. Det skulle ha inneburit att tandläkarna själva utan bindningar hade fått fastställa de behandlingkostnader de önskade. Moderaterna gick därmed emot en av de grundläggande förutsättningarna för tandvårdsförsäkringen, nämligen den att allmänheten skall ha rätt till tandvård efter fasta priser för alla behandlingar samt att tandläkarna därför skall vara taxebundna. Moderaternas förslag och herr Ringabys fortsatta agerande här upplever jag därför bara så, att det inte är patienternas intressen han är talesman för utan i första hand privattandläkarnas.

Vidare ställde herr Ringaby en fråga till mig rörande landstingens behandling av tandläkarna och deras insatser i folktandvården. Jag upplever det så, herr Ringaby, att tandläkarna runt om i landet gör förnämliga insatser i folktandvården. Herr Ringaby är ju själv landstingsman och vet lika bra som jag vilka utomordentliga insatser som görs på folktandvårdens område inom Örebro län. De är värda allt erkännande. Hur kan herr Ringaby då stå här och mer eller mindre direkt kritisera landstingens insatser vad gäller folktandvården?

Herr Andersson i Örebro citerade ett väsentligt stycke i mitt interpellationssvar och ställde sig bakom det. Därmed tycker jag också att han har tagit tillbaka den fråga som han ställde i sin interpellation till mig, och då kan jag nöja mig med att bara notera den saken.

Sedan tog herr Petersson i Ronneby upp frågan om dispenser. Som jag redan förklarat skall jag inte här gå in på enskilda ärenden, men låt mig ändå nämna att riks-försäkringsverket hittills har fått in 133 ansökningar om dispens från beslutet om vilandeförklaring. Av dessa har 104 ansökningar avgjorts. Resten, som till större delen har kommit in

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

de senaste veckorna, håller på att utredas. I 78 av de 104 fallen har dispens lämnats, dvs. i flertalet fall. Vanligen har emellertid denna dispens varit försedd med begränsningar av olika slag. Systemet med vilandeförklaring av ansökningar om att öppna privatpraktik har, som jag tidigare framhållit, kommit till för att man skall få tid att överväga situationen. Det är naturligt att man får vara tämligen restriktiv medan detta sker. Jag räknar med att läget skall klarna inom de närmaste veckorna. Samtidigt vill jag understryka att riksdagsbeslutet om folktandvårdens utbyggnad, som inbegriper landstingens ansvar för barnens tandvård, inte på några villkor får naggas i kanten.

Herr Henmark menade, om jag förstod honom rätt, att det för den enskilde inte spelar någon större roll om det är en tandläkare inom folktandvården eller en privattandläkare som gör insatserna. Men herr Henmark får inte glömma bort att det i stora delar av detta land är folktandvården som människorna har att lita till. Gå ut i glesbygderna, herr Henmark! Där finns inga privattandläkare. Där är det folktandvården som har det totala ansvaret för att tandvården skall fungera. Glöm inte bort – jag har understrukit det tidigare i dag – att två och en halv miljoner människor verkligen har upplevt vad tandvårdsförsäkringen innebär.

Bakgrunden till riks försäkringsverkets beslut är att 200 tandläkare försvunnit från folktandvården till privattandvården. Vad vill herr Henmark svara de patienter hos folktandvården – däribland många barn – som därigenom förlorar sin tandläkare? De bor ofta just i glesbygden.

Till herr Strindberg och andra från den borgerliga sidan som gjort inlägg i denna debatt vill jag bara ställa frågan: Varför talar ni inte om de 424 tandläkarstolar inom folktandvården som står tomma? Här gäller det glesbygden – herr Olsson i Edane nämnde Årjäng. Varför talar ni inte om det problemet? Jag är väl medveten om de problem som föreligger i tätorter och centralorter.

Låt mig allra sist – jag skall för egen del inte förlänga denna debatt ytterligare – bara understryka vad jag framhållit i mitt svar, nämligen att två och en halv miljoner vuxna försäkrade fått en slutförd tandvårdsbehandling under det år försäkringen hittills varit i kraft, under tiden oktober 1973 till september 1974. Härtill kommer 1,1 miljoner barn som 1974 fått fullständig tandbehandling inom ramen för den avgiftsfria barn-tandvården inom folktandvården. Dessa siffror talar, som jag tidigare sagt, för sig själva. De visar vilken betydelsefull social reform tandvårdsförsäkringen är.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Nej, herr statsråd, i moderata samlingspartiets reservation föreslogs faktiskt att tandläkarna skulle taxebindas. Vi ville taxebinda tandläkarna på de vanliga arbetena som det går mycket lätt att taxebinda. Men vi ville däremot ha en fri taxesättning för tandläkarna på mera komplicerade arbeten för att stimulera forskning och utveckling. Det här förslaget rimmar mycket nära med 1965 års tandvårdsutrednings för-

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

slag, där majoriteten faktiskt föreslog ett liknande system. Så misstänkliggör inte vårt system, herr Aspling! Det var utomordentligt väl genomtänkt. Dessutom skulle det ge mycket högre återbäring till patienterna – 75 procent mot herr Asplings 50 procent – och innebära en enhetlig taxa, som skulle ha skalat bort utomordentligt mycket av det besvär och det krångel som nu finns.

Jag kritiserar inte så mycket folktandvården, herr statsråd, utan jag skulle snarare vilja kritisera riksförsäkringsverkets sätt att följa försäkringen. Folktandvården behöver t. ex. inte ta betalt för de översta latituderna i folktandvårdstaxan, men ändå utgår återbetalning för den översta latituden, vilket är någonting som de privata tandläkarna inte får. Riksförsäkringsverket har alltså skapat en snedkonkurrens vid tolkningen av försäkringen, och det är inte bra; det stimulerar inte arbetet.

Varför talar vi inte om de 400 tomma tandläkarstolarna i folktandvården? Rannsaka hjärta och njurar, herr statsråd, om orsakerna till det! Säkert finns det många anledningar. Jag kan inte stå här och säga vad det beror på i alla sammanhang, det finns säkert skäl till att de står tomma. Om man ville utreda problemet litet närmare för att se varför det har blivit så, kanske man kunde komma fram till lösningar på problemet genom att behandla tjänstetandläkarna på ett annat sätt.

Jag vet att t. ex. på folktandvården i Göteborg har en tjänstetandläkare två dagar per år reserverade som sammanträdesdagar för utveckling av sitt arbete. Jag undrar vilken riksdagsman som skulle nöja sig med två dagar om året för vidareutveckling av sina kunskaper i arbetet på samma sätt som tjänstetandläkarna i Göteborg. Det är visserligen bättre ställt på vissa andra håll, men jag tror det finns många positiva åtgärder som skulle kunna vidtas för att förbättra förhållandena för folktandvårdens tandläkare.

Huvudproblemet är emellertid ändå, herr socialminister, dessa enorma verkningar av vilandeförklaringen som vi nu upplever, och som innebär att man inte ens vid ett dödsfall, när människor är fullständigt förtvivlade, kan sälja praktiken eller fortsätta verksamheten med någon annan tandläkare. Där måste det bli en ändring; där borde etableringskontrollerna upphävas redan nu och ersättningsetablering införas omedelbart, herr socialminister, eftersom det nuvarande systemet skapar stora sociala problem ute i bygderna.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Statsrådet Aspling tog som intäkt för att jag skulle ha frångått vad jag i min interpellation hade ansett vara ett problem genom att jag citerade vad statsrådet har sagt i sitt svar till mig, nämligen att nettotillskottet av tandläkare skall gå till folktandvården men att privatvårdstjänsterna skall hållas på oförändrad nivå. Då jag sade att detta var bra, tog statsrådet som sagt det som intäkt för att jag inte står fast vid vad jag har framfört i interpellationen.

Men det är väl på grund av att man inom tandvårdsdelegationen har

Torsdagen den
21 november 1974

*Om upphävande av
etableringsstoppet
för tandläkare,
m. m.*

kommit underfund med att just detta var ett problem som man har diskuterat sig fram till nya regler för att avlösa det här systemet med vilandeförklaring. Jag tycker det är bra att man har gjort detta och att de berörda organen har uppfattat det så, att detta måste klaras. Så som jag har framhållit i interpellationen har dock problemet varit av sådan art, att det är angeläget att det blir löst från och med årsskiftet.

Herr HENMARK (fp):

Herr talman! Jag ber att få erinra statsrådet Aspling om att jag bestämt fastslog att min utgångspunkt var att privattandvården skall bibehållas vid nuvarande nivå. Jag vill sålunda inte bygga ut den på bekostnad av folktandvården. Där trodde jag att vi var överens, eftersom det var riksdagens beslut och statsrådet har sagt det i sitt svar. Därmed vill jag helt avvisa den erinran som jag fick om att, jag på något sätt skulle önska försämra förhållandena för glesbygdspatienter.

Statsrådet sade att av 125 inkomna ansökningar om dispens har 78 beviljats. Jag blev väldigt förvånad då jag hörde de siffrorna, vilkas riktighet jag givetvis inte betvivlar. I det fall som jag anförde var läget vid en tandläkarmottagning det att en av de där tjänstgörande tandläkarna hade avlidit och att den andre tandläkaren på grund av hjärtbesvär måste trappa ned sin verksamhet. Det förvånar mig om några motiv för dispens kan vara starkare än dessa. Jag förstår inte hurudana beslutsformerna är om man kan vägra att ge dispens för tandläkare som på detta sätt utan eget förvållande hamnar i en besvärlig situation. Om 78 av 125 har beviljats dispens har alltså 60 procent av ansökningarna bifallits. När man då känner till ett konkret fall som det jag har nämnt tycker man det är underligt att just denna ansökan avvisades.

Jag förmodar att detta ärende kommer på regeringens bord i form av besvär, och då har statsrådet alltså möjlighet att ta ställning på nytt.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Problemen inom folktandvården känner vi alla ganska väl till – i varje fall vi som på olika sätt är knutna till arbetet inom landstingen. Jag är medveten om exempelvis vakanssituationen inom Östergötlands län. Det är problem som jag tror att vi är överens om att vi måste komma till rätta med. Men jag tror inte att vi skall lösa dem genom att sätta enskilda människor i kläm.

Det fall som jag relaterade från Linköping får konsekvenser för de efterlevande, inte bara för patienterna. Änkan, som inte har kunnat bli av med praktiken ännu efter sex månader, måste uppleva samhällets behandling av henne som upprörande. Jag tycker faktiskt att socialministern borde hysa förståelse för att folk upplever det på det viset. Det är helt orimligt när samhället agerar så att enskilda människor kommer i kläm.

Överläggningen var härmed slutad.

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. reglerna för
inkomstprövning av
de kommunala
bostadstilläggen*

§ 16 Ang. reglerna för inkomstprövning av de kommunala bostadstilläggen

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Mora (fp) den 16 oktober framställda interpellation, nr 93, och anförde:

Herr talman! Herr Jonsson i Mora har frågat om jag ämnar ta initiativ till att inkomstprövningsreglerna för kommunala bostadstillägg anpassas till de nya taxeringsvärdena på fastigheter.

Resultaten av nu pågående fastighetstaxering kommer att fastställas först under våren 1975. Jag har självfallet frågan om den pågående fastighetstaxeringens effekter under uppmärksamhet och den har också berörts tidigare i höst vid de överläggningar som jag regelbundet har med Pensionärernas riksorganisation (PRO). De frågor som hänger samman med de nya taxeringsvärdenas inverkan på inkomstprövade pensionsförmåner kommer att tas upp till prövning så snart erforderligt underlag finns härför.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation. Svaret var kort, och jag skall också fatta mig kort – men inte så kort som statsrådet.

I interpellationen tar jag upp frågan om den inverkan som den kommande höjningen av taxeringsvärdena på fastigheter kan få när det gäller prövningen av de kommunala bostadstilläggen för pensionärer. Det har signalerats att pågående fastighetstaxering kommer att leda till väsentligt höjda taxeringsvärden för bl. a. villafastigheter.

Antalet personer i åldern 67 år och däröver som år 1972 i sin deklaration upptagit inkomst av fastighet uppgick till omkring 190 000. Det är således ett betydande antal pensionärer som kommer att beröras av de nya taxeringsvärdena.

Låt mig sedan erinra om att kommunerna fastställer de kommunala bostadstilläggens storlek och de grunder efter vilka de skall utgå. Kommunalt bostadstillägg kan utgå till den som uppbär folkpension eller husturutillägg. Det är emellertid beroende av pensionärernas eventuella inkomst vid sidan av folkpensionen, och vid inkomstprövningen måste kommunerna följa vissa fastställda regler. Det innebär bl. a. att tillägget skall reduceras om pensionären har inkomst vid sidan av folkpensionen som överstiger 1 500 kronor för gift och 2 000 kronor för ensamstående. Avkastningen av en- och tvåfamiljsfastigheter som bebos av pensionstagaren beräknas med 2 procent av den del av taxeringsvärdet som inte överstiger 150 000 kronor, med 4 procent på den del som överstiger 150 000 kronor men inte 225 000 kronor och med 8 procent av den del som överstiger 225 000 kronor. Vid uppskattningen av förmögenhetsavkastningen gäller även att den skall ökas med 10 procent av den del av skillnaden mellan fastighetens taxeringsvärde och skuld på fastigheten som överstiger 40 000 kronor för gift och 50 000 kronor för annan pensionär.

En höjning av taxeringsvärdet på en fastighet som bebos av en pensionär kan således leda till att pensionären plötsligt upptäcker att han, fastän han inte fått högre inkomster, blir högre taxerad för inkomst av förmögenhet och i vissa fall för förmögenhet på grund av att taxeringsvärdet höjts.

Det här har väckt mycken oro hos pensionärer som bebor egna fastigheter och har kommunala bostadstillägg. De frågar sig med rätta om det kan vara riktigt att det skall bli sådana här konsekvenser. Det framgår bl. a. av många insändare i tidningar och av telefonsamtal och brev som jag har fått – jag förmodar att även statsrådet har fått sådana.

En pensionär med endast folkpension och låg sidoinkomst är mycket starkt beroende av det kommunala bostadstillägget. Skulle bostadstillägget reduceras är det självklart att pensionären blir bekymrad.

Med oförändrade inkomst- och förmögenhetsgränser kan det bli färre pensionärer som får bostadstillägg, och de pensionärer som erhåller sådana tillägg kommer att få lägre belopp. Om pensionärernas inkomster skulle bli oförändrade drabbas de alltså, till följd av högre taxeringsvärden på fastigheterna, av minskande eller bortfallande bostadstillägg. Blir det sedan fråga om en kombination av bortfallande bostadstillägg och en höjd beskattning kan det för den enskilde pensionären ha mycket stor betydelse.

Jag tror att man vågar säga att detta är otillfredsställande.

Frågan i min interpellation var om socialministern ämnade ta initiativ för att anpassa inkomstprövningsreglerna till de nya taxeringsvärdena på fastigheter. I sitt svar säger statsrådet att han självfallet har frågan under uppmärksamhet och att de nya taxeringsvärdenas inverkan på inkomstprövade förmåner kommer att tas upp till prövning så snart erforderligt underlag härför finns.

Det är i och för sig bra att statsrådet har frågan under uppsikt, men det är kanske inte riktigt säkert att det beskedet lugnar en del oroliga pensionärer. Vad som därför vore angeläget att veta är om statsrådet vid den prövning som kommer sedan de nya taxeringsvärdena fastställts tar upp frågan om utformningen av nya regler för kommunala bostadstillägg så att risken för en försämring för pensionärerna elimineras.

Det här är en fråga som gäller en stor grupp människor, det vet också statsrådet. Ett positivt svar tror jag skulle lugna en del oroliga pensionärer. Jag vill därför fråga om statsrådet kan ge några ytterligare försäkringar om hur dessa nya regler kommer att utformas, om de prövningsfria inkomst- och förmögenhetsgränserna kommer att höjas eller om någon annan lösning är tänkbar för att tillgodose det önskemål jag framfört i min interpellation, nämligen att eliminera de konsekvenser de höjda taxeringsvärdena kan få för folkpensionärerna.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det är mycket bra att herr Jonsson i Mora har väckt denna interpellation. Hade han inte gjort det skulle jag ha interPELLERAT

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. reglerna för
inkomstprövning av
de kommunala
bostadstilläggen*

själv. Att jag nu tar till orda beror på att problemet har speciell aktualitet i Göteborg, i Bohuslän och i Halland. En del av de 190 000 pensionärer som har eget hem bor på Västkusten, och en hel del av dessa har hört av sig till mig därför att de varit mycket oroliga.

Som interpellanten pekar på i sin interpellation är frågan besvärlig därför att pensionärernas förhållanden påverkas av många olika faktorer. En del av dem faller inte under statsrådets domäner, t. ex. skattefrågan. Men jag antar att socialministern just i sin egenskap av socialminister är intresserad av folkpensionärernas totala situation och därför beaktar även de synpunkter som inte direkt hör hemma i hans departement.

Förr kunde fastighetstaxeringsnämnderna när man bestämde nya taxeringsvärden ta speciella hänsyn. Det fanns en bestämmelse inte om marknadsvärde utan om det värde som en förståndig köpare är villig att betala. Enligt de nya bestämmelserna som riksdagen har beslutat om är taxeringsmyndigheterna skyldiga att ta upp 75 procent av marknadsvärdet. Om i en del kommuner på Västkusten folk från städerna i syfte att skaffa sig fritidsbostäder köper fastigheter och därmed driver upp priserna tycker man att en taxeringsnämnd skulle kunna ta hänsyn till det förhållandet. Men jag har i dag haft kontakt med en länsstyrelse, där vederbörande länsråd sagt att det icke längre finns någon sådan möjlighet.

Därför kan det hända att en fiskare eller folkpensionär som byggt sig ett eget hem med stora upppoffringar och besvär och som använder det som sin bostad och ingenting annat, upptäcker att hans hus upptaxeras inte med 30 eller 40 procent utan i vissa fall med 100 procent och kanske mer. Sådana fall kommer att finnas enligt de beräkningar som man nu i förväg gör inom länsstyrelserna om utfallet av den nya taxeringen. Då kommer denna pensionärs förhållanden att förändras på det sätt som herr Jonsson i Mora pekade på, genom att hans förmögenhet ökar. Hans möjligheter att få avdrag för nedsatt skatteförmåga minskar och han kan alltså förlora en del av den skattefrihet han annars skulle ha i egenskap av folkpensionär eftersom han måste ta upp 2 procent av det ökade taxeringsvärdet som intäktshöjning.

Socialministern vet ju också att det finns andra utgiftsökningar för pensionären som inte har att göra med dessa förhållanden – ökade bränsle- och kostnader osv.

Folkpartiet har i sin partimotion om bostäderna visat en del exempel på vad bara själva fastighetstaxeringshöjningen kan betyda. Man finner där att pensionärerna – inom rimliga gränser för taxeringsvärdena – i sina deklarationer kan bli tvungna ta upp en inkomstökning på mellan 600 och 1 000 kronor. Detta vid en tänkt ökning av taxeringsvärdet på 30 procent. Vid ännu högre ökning av taxeringsvärdena blir det ännu mera. En kostnadsökning på 1 000 kronor om året för folkpensionären genom kombinationen av skattehöjning och bortfallet bostadstillägg blir inte någon ovanlig siffra. I många fall kommer det att bli mycket mera.

Nu är det klart att dessa människor kan vara tacksamma för att de

helt plötsligt blivit rika. Men eftersom de inte kan äta sina dyrbara tegelpannor och inte kan sälja sitt hus – de har ju huset som sin bostad – så har de föga glädje av detta.

Jag har sagt till de folkpensionärer som ringt mig att de skall ta det lugnt. Den här höjningen blir inte aktuell förrän 1976, och vi har ett helt år på oss att klara av dessa saker. Jag personligen tycker att det vore orimligt om de nuvarande bestämmelserna då skulle gälla. Jag utgår ifrån att det kommer att ske en ändring som tar bort den ökade belastningen på innehavare av egnahem – en belastning för i första hand folkpensionärer men även för andra innehavare av egnahem. Men det är ganska naturligt att dessa människor är oroade för framtiden. De har inga förmögenheter att ta till vid sidan av sina hus. De räknar väl med att deras folkpension skall öka, men när det blir ökningar av denna storleksordning när det gäller deras kostnader då blir de oroliga. Därför hade jag hoppats att socialministern kunnat säga något mer än att detta skall tas upp till prövning.

Jag vill därför till sist instämma i herr Jonssons i Mora vädjan: Kan inte socialministern lugna dessa oroliga människor med att vi kommer att se till att de inte blir för hårt belastade. Det är inte bara fråga om en nykter, kall och saklig prövning utifrån vissa matematiska formler utan vi måste se till – och det tror jag vi är överens om, men det bör också sägas ut – att inte dessa människor skall drabbas av de följder som fastighetstaxeringen innebär om man inte vidtar särskilda åtgärder.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Sven Gustafson i Göteborg att jag och regeringen i sin helhet är i hög grad intresserade av och engagerade i folkpensionärernas totala situation. Detta har också kommit till uttryck i många avscenden. Jag hänvisar bl. a. till den proposition som avlämnades till riksdagen under sommaren och som kommer upp till behandling om några veckor. Den gäller väsentliga förbättringar av folkpensionsförmånerna.

De nya taxeringsvärden som blir resultatet av pågående fastighetstaxering kommer att fastställas i maj nästa år. Dessförinnan kommer fastighetsägarna att få ta del av vissa preliminärt angivna värden. Det finns ingen anledning, att nu gå närmare in på det faktiska resultatet av det taxeringsarbete som nu pågår.

När det gäller beräkningen av de inkomstprövade pensionsförmånerna kommer de gamla taxeringsvärdena att tillämpas även under första halvåret 1975. Jag utgår från att riksförsäkringsverket, i likhet med vad som skett i anslutning till tidigare fastighetstaxeringar, kommer att utfärda anvisningar till försäkringskassorna i denna fråga. Jag har ju redan i mitt svar till herr Jonsson i Mora upplyst om att den fråga som gäller pensionärernas bostadstillägg redan är uppmärksammat och, det vill jag gärna stryka under igen, kommer att tas upp till behandling så snart vi har ett erforderligt material för att kunna göra en bedömning.

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. reglerna för
inkomstprövning av
de kommunala
bostadstilläggen*

Jag tycker, herr talman, att det är en ganska naturlig ordning med hänsyn till den faktiska situation som nu föreligger.

Herr SVEN GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Socialministern säger att frågan om pensionärernas bostadstillägg kommer att tas upp till behandling. Det är en självklarhet att den måste tas upp till behandling. Men jag var övertygad om att socialministern skulle vara beredd att säga i vilket syfte den skulle tas upp till behandling. Vi har nu förhållandet att man, enligt de nya bestämmelserna, inte kan ta några speciella sociala hänsyn vid fastställandet av taxeringsvärdet. Om vi har oförändrade villkor i övrigt skulle det innebära en stor belastning på folkpensionärerna. Då borde väl socialministern vara villig att säga att frågan kommer att tas upp till behandling i syfte att ta bort den extra belastning som folkpensionärerna skulle råka ut för och som i många fall skulle orsaka dem ekonomiska bekymmer. Jag vore tacksam om socialministern ville komplettera sitt svar med en sådan försäkran. Om han inte gör det skulle pensionärerna ha anledning till en viss oro.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Statsrådet nämnde bl. a. den proposition, som snart ligger på riksdagens bord för behandling, där frågan om förbättrade folkpensionsförmåner tas upp. I det fallet kan vi stryka under att efter den utskottsbehandling som varit så råder det en mycket stor enighet om att vi skall genomföra de förbättringar som statsrådet föreslagit i sin proposition. På den punkten är vi helt och hållet överens vad jag kan förstå.

Jag vill anknyta till vad herr Sven Gustafson i Göteborg sade senast. Jag hade också väntat att få litet mera preciserat från statsrådets sida i vilken riktning den här prövningen kommer att gå och vilken omfattning den får när man, så snart man har resultatet av den nya taxeringen nästa år, kommer att utföra den.

Sedan nämnde statsrådet någonting om att riksförsäkringsverket kommer att utfärda anvisningar till taxeringsnämnderna. Det finns naturligtvis också en möjlighet att via anvisningar till taxeringsnämnderna eliminera en del av verkningarna av de höjda taxeringsvärdena. Vad jag emellertid närmast önskade få veta när jag ställde frågan var huruvida statsrådet övervägde att justera inkomstprövnings- och förmögenhetsgränserna för att på det sättet kunna ta bort effekten av de höjda taxeringsvärdena. Den möjligheten finns och har använts tidigare när man haft att behandla sådana här frågor.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Herr Sven Gustafson i Göteborg pekade själv i sitt anförande på rader av komplikationer som kan följa med de förändrade taxeringsvärdena. Just därför att taxeringsvärdena kommer att höjas blir

det, helt naturligt, nödvändigt att ta upp de här frågorna till en seriös prövning, men jag kan inte i dag stå här och i detalj klargöra hur reglerna skall utformas i olika avseenden. Vi måste naturligtvis – det är ju det jag har pekat på – ha ett underlag först innan vi kan bedöma frågan i dess helhet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17 Om ett nordiskt samarbetsorgan för rusmedelsforskning

Herr socialministern ASPLING erhöll ordet för att besvara herr *Enlunds* (fp) den 31 oktober framställda interpellation, nr 145, och anförde:

Herr talman! Herr Enlund har frågat mig om jag vill medverka till att den gemensamma nordiska alkohol- och narkotikaforskningen samordnas inom ett enda nordiskt samarbetsorgan för rusmedelsforskning.

Nordiskt samarbete på narkotikaområdet har länge varit aktuellt. Sedan år 1970 finns ett nordiskt kontaktmannaorgan för narkotikafrågor. En arbetsgrupp under detta kontaktmannaorgan presenterade i våras ett förslag till upprättande av ett nordiskt samarbetsorgan för narkotikaforskning. En majoritet i gruppen ansåg att det föreslagna organet skulle syssla endast med narkotikaforskning och att alkoholforskningen skulle hållas utanför detta organs verksamhet. Den finske ledamoten i gruppen reserverade sig mot majoritetens förslag och förordade ett inrättande av ett nordiskt organ för rusmedelsforskning. Härmed avses såväl narkotika som alkohol.

Sedan arbetsgruppens utredning remissbehandlats i de nordiska länderna har nordiska socialpolitiska kommittén, som är nordiska ministerrådets beredande organ för social- och hälsovårdsfrågor, efter omfattande diskussioner mellan de deltagande ländernas delegationer föreslagit att ett nordiskt samarbetsorgan för drogforskning upprättas fr. o. m. år 1975 för en försöksperiod på tre år. Förslaget innebär vidare att från samma tid upprättas en nordisk evalueringskommitté med uppgift att studera arbetet i såväl det nordiska samarbetsorganet för drogforskning som den nordiska nämnden för alkoholforskning. Därvid skall man förutsättningslöst pröva möjligheterna till en sammanslagning av de två organen och på vilket sätt det nordiska samarbetet i fråga om såväl alkohol- som narkotikaforskning kan inarbetas i det nordiska samarbetet rörande samhällsforskning. Förslaget är nu under behandling i nordiska ministerrådet, som inom kort kommer att fatta beslut i frågan.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Jag tackar herr socialminister för den redogörelse för ärendets handläggning som han har lämnat i anledning av min interpellation. Jag hade genom interpellationen hoppats att dels få en närmare redogörelse för vilka motiv som anförts för att inrätta två samarbetsorgan

Torsdagen den
21 november 1974

*Om ett nordiskt
samarbetsorgan för
rusmedelsforskning*

för rusmedelsforskning, dels få ett svar på frågan om herr socialministern ändå inte skulle vilja medverka till en samordning inom ett enda organ.

Beträffande motiveringen för att ha två parallellt arbetande organ, ett för alkoholforskning och ett för drogforskning, ger socialministerns svar ingen klarhet. Flera tunga remissinstanser har påpekat att dessa två forskningsgrenar inte bör skiljas åt, kanske närmast därför att det inte går att skilja dem åt. I min interpellation nämnde jag en hel rad remissinstanser som har avstyrkt förslaget i den delen, och jag vill citera några avsnitt ur remissvaren.

Medicinalstyrelsen i Finland skriver: "Trots att rusmedel och bruket därav i viss mån varierar, borde rusmedelsfrågan i princip behandlas som en helhet. Därför är det beklagligt att man inte nått resultat i strävandena att grunda ett gemensamt organ för drog- och alkoholforskning."

Socialstyrelsen i Finland uttalar: "Alkohol, natkotika och medicinalproblematiken måste såväl ur forskningspolitisk som vårdpolitisk synvinkel betraktas som en helhet."

Statens råd för samhällsforskning här i Sverige understryker i sitt remissvar att berusningsproblemet blir ett allt större samhällsproblem och finner det därför välmotiverat att den gemensamma notoriska forskningsvolymen inom området ökas. Men forskningsrådet säger klart ut att denna forskning bör koncentreras till ett enda samarbetsorgan.

Jag skulle kunna referera flera remissinstanser som redovisar samma uppfattning. Däremot har jag inte lyckats hitta några motiveringar för den tudelning som det framlagda förslaget innebär. Men jag föreställer mig att det ändå någonstans under förarbetet måste ha redovisats sådana motiveringar. Därför hade jag hoppats att statsrådet här skulle lämna en redogörelse för det motivet.

Skulle några sådana motiv aldrig ha redovisats blir den fråga som jag ställt i min interpellation ännu mer motiverad: Vill herr socialministern medverka till att vi redan från början får till stånd en samordning av den nordiska alkohol- och narkotikaforskningen inom ett enda samarbetsorgan?

Jag tycker, herr talman, att denna fråga är alltför viktig för att kvarstå obesvarad. Den är viktig därför att den i och för sig välmotiverade satsning som man nu ämnar göra på narkotikaforskningen enligt det föreliggande förslaget kan leda till att alkoholforskningens resurser blir eftersatta. Och alkoholproblemet är dock det utan jämförelse största medicinska och sociala problemet i vårt samhälle.

Jag är övertygad om att socialministern ändå har en uppfattning i denna fråga. Det vore värdefullt om den redovisades, i synnerhet som definitivt beslut ännu inte fattats i nordiska ministerrådet.

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Med anledning av herr Enlunds inlägg vill jag säga att planerna på ett nordiskt samarbetsorgan för drogforskning är betydligt äldre än den rekommendation om en integrerad nordisk rusmedelsforsk-

*Om ett nordiskt
samarbetsorgan för
rusmedelsforskning*

ning som antogs i Nordiska rådet i våras och som ju också herr Enlund har åberopat i sin interpellation.

Som jag redan nämnt behandlades arbetsgruppens förslag i nordiska ministerrådets beredande organ, nordiska socialpolitiska kommittén. I kommittén fanns, liksom i den arbetsgrupp som hade presenterat förslaget, olika meningar i frågan om huruvida alkoholforskningen och narkotikaforskningen borde samlas i det nya organet. I god nordisk anda förhandlade man sig fram till en kompromiss som alla länder alltså var införstådda med. Kompromissen innebär, som jag också redan har framhållit, att det nya organet för narkotikaforskning får en försökskaraktär, att alkoholforskningen samtidigt förstärks och att en speciell evalueringskommitté nu förutsättningslöst skall undersöka möjligheterna till en integrerad nordisk rusmedelsforskning efter försöksperiodens utgång. Det förslag som Nordiska rådet förde fram i sin rekommendation i våras kommer således att mycket allsidigt prövas under den utredning som nu kommer till stånd. De nordiska socialministrarna hade tillfälle att redogöra för planerna på det här området för Nordiska rådets socialpolitiska utskott i samband med rådets samling i Aalborg i början av november.

Jag vill också, herr talman, allra sist nämna att den nordiska socialpolitiska kommittén bl. a. beslutat att utreda frågan om finansiering via ministerrådets budget av samnordisk alkoholforskning redan under den tid som evalueringskommittén arbetar med frågan om hur den framtida nordiska rusmedelsforskningen skall organiseras.

Herr talman! Jag tycker nog att frågan härigenom har fått en positiv lösning. Mycket kanske kan tala för en samordning, och frågan därom har alltså inte förts åt sidan, utan under den här försöksperioden kommer just det spörsmålet att bli föremål för prövning. Vi får alltså tillfälle att, mot bakgrund av de erfarenheter som vunnits, senare ta ställning till frågan om en eventuell direkt integrering.

Herr ENLUND (fp):

Herr talman! Det tillägg som statsrådet här gjorde till sin redogörelse över ärendets handläggning tyder på att man haft vissa svårigheter att komma fram till en lösning som alla parter kunde acceptera. Jag tycker att inrättandet av en evalueringskommitté måste anses vara ett tecken på att man varit tveksam om rimligheten i det framlagda förslaget. Först ordnade man det så att man får två parallellt arbetande samarbetsorgan på rusmedelsforskningens område. Därefter tillsätter man en evalueringskommitté med uppgift att studera arbetet i de två organen för att förutsättningslöst pröva möjligheterna till en sammanslagning.

Vi har redan en nämnd för alkoholforskning, och frågan är om det inte hade varit rimligare att man hade gjort denna förutsättningslösa prövning innan man inrättade det nya organ för narkotikaforskning, som skall arbeta på försök under tre år. För min del hyser jag ändå en viss oro över att det förslag som nu föreligger kommer att leda till att alkoholforskningen kan komma litet grand i efterhand.

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. religionskun-
skapsämnets
ställning på
grundskolans
mellanstadium*

Herr statsrådet undviker att tala om vilken uppfattning han har i sakfrågan: Vore det inte bättre med *ett* organ för de här uppgifterna? Jag tycker att statsrådets uppfattning på den punkten ändå är ganska viktig, framför allt ur följande synpunkt: Kommer vi att få det som nu ordnas som en permanent anordning eller kan vi vänta oss att i vart fall socialministern i Sverige kommer att arbeta för att man efter försöksperioden skall få en samordning till stånd i *ett* organ?

Herr socialministern ASPLING:

Herr talman! Det brukar höra till god tradition här i riksdagen att man inte svarar på mer eller mindre hypotetiska frågor. Men jag vill gärna säga att jag självfallet personligen kommer att följa detta arbete med mycket stort intresse. Vi kommer nu att få ett underlag för att pröva frågan om en eventuell integrering i framtiden. Det har, som jag öppet redovisat, förelegat delade meningar om detta, men vi har också i god nordisk anda på kompromissens väg kommit fram till det resultat som föreligger.

Herr Enlund känner säkerligen till att frågan om ett nordiskt samarbetsorgan för drogforskning har en ganska lång historia. Jag upplever det som positivt att vi kommit fram till detta resultat. Därmed har vi ingalunda – låt mig försäkra det – fört frågan om en eventuell framtida samordning åt sidan. Tvärtom upplever jag det så att den frågan väl har fallit framåt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 18 Ang. religionskunskapsämnets ställning på grundskolans mellanstadium

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr *Westbergs* i Ljusdal (fp) den 23 oktober framställda interpellation, nr 128, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Westberg i Ljusdal har frågat chefen för utbildningsdepartementet *dels* hur han ser på den utveckling i fråga om religionskunskapsämnets ställning på grundskolans mellanstadium som nyligen redovisats i en av skolöverstyrelsen gjord undersökning, *dels* om han med anledning härav avser att vidta några åtgärder i syfte att få undervisningen i detta ämne att ligga i linje med vad läroplanen anger. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Som ett led i arbetet med uppföljningen av 1969 års läroplan för grundskolan har skolöverstyrelsen vid två tillfällen – nämligen våren 1971 och våren 1974 – undersökt religionskunskapens ställning.

Beträffande undervisningen i religionskunskap på mellanstadiet visade den sista undersökningen att ämnet i ökad utsträckning funnit sin roll

som ett bland flera orienteringsämnen. Lärarna visade en klart ökad benägenhet att integrera religionskunskap med övriga ämnen. Däremot fann en majoritet av lärarna – ca 60 procent – det svårt att levandegöra s. k. fundamentala livsfrågor och samlevnadsfrågor. Enligt lärarna berodde detta framför allt på bristande ämneskunskaper hos dem själva i ämnen som psykologi och religionskunskap men även på brister i läromedlen. Dessa svårigheter berörde bl. a., som herr Westberg påpekat, bibelundervisningen eftersom de bibliska texterna ju bör levandegöras främst genom en anknytning till de frågor som nutidsmänniskan ställer sig.

Av undersökningen i våras framgick vidare att 44 procent av lärarna inte ansett sig kunna tilldela religionskunskapen den tid som enligt läroplanen skall avsättas från ämnet. En av orsakerna till detta var enligt de intervjuade lärarna de svårigheter när det gäller metodiken i ämnet som jag berört i det föregående. En annan orsak låg däri att stoffet inom övriga samhällsorienterade ämnen i läromedlen hade ett i förhållande till religionskunskapen alltför stort utrymme.

Skolöverstyrelsen har sedan länge arbetat för en förnyelse av arbetssättet i religionskunskap på mellanstadiet. I detta arbete ingår bl. a. ett forskningsprojekt vid lärarhögskolan i Stockholm, kallat Undervisningsmetodik i religionskunskap. Detta, som avslutades 1973, har haft som syfte att undersöka hur religionsundervisningen i dag bör utformas på ett pedagogiskt lämpligt sätt samt att utarbeta och pröva metoder för en sådan undervisning. Inom ramen för detta forskningsprojekt har ett metodmaterial för ett urval av arbetsområden utarbetats. Detta material kommer att tillsammans med övriga väsentliga resultat och ställningstaganden publiceras i form av ett fortbildningsmaterial för lärare.

Sedan 1970 finns ett omfattande fortbildningsmaterial för lärare på låg- och mellanstadierna tillgängligt. Materialet, som har utarbetats av skolöverstyrelsen, innehåller ämnesfördjupning avseende samtliga moment i religionskunskap och exempel på metodiskt genomarbetade arbetsområden avseende t. ex. bibelkunskap.

Kontinuerliga insatser görs sålunda för att åstadkomma en förnyelse i arbetssättet i religionskunskap. Den stora efterfrågan på skolöverstyrelsens fortbildningsmaterial i religionskunskap vittnar också om att lärarna känner behov av fortbildning inom detta område

Låt mig slutligen nämna att det inom skolöverstyrelsen pågår ett arbete med målbestämning och utvärdering – det s. k. MUT-projektet – för att utarbeta och tillhandahålla instrument för prioritering och urval av stoff. Instrumenten kommer framför allt att vara knutna till s. k. basfärdigheter och baskunskaper. Detta kommer att ge lärarna en hjälp att göra prioriteringar i varje ämnes stoff, som i dag är nödvändiga för att arbetssättet i skolan skall bli det önskvärda och elevernas inläring skall bli effektiv. MUT-projektet planeras ge som resultat förändrade läroplanssupplement 1977/78.

De frågor herr Westberg tagit upp i sin interpellation har som jag här nämnt skolöverstyrelsen redan uppmärksammat. Skolöverstyrelsens åt-

gärder syftar just till att "få undervisningen att ligga i linje med vad läroplanen anger", varför det inte finns behov av några ytterligare åtgärder av mig. Det skolöverstyrelsen nu omedelbart ämnar göra är att gå ut med en information i frågan där lärare och skolledare bl. a. uppmanas att beakta problemen i undervisningen.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Först ett tack till statsrådet Hjelm-Wallén för den redogörelse hon lämnat som svar på min interpellation.

För det första framgår det av redogörelsen att statsrådet delar uppfattningen att religionskunskapen inte alltid får den tid som enligt läroplanen skall avsättas för ämnet. Däremot kan jag inte av redogörelsen utläsa hur statsrådet ser på den utvecklingen. Statsrådet hänvisar visserligen till skolöverstyrelsens arbete för en förnyelse av arbetssättet i religionskunskap och till ett omfattande fortbildningsmaterial, men det sistnämnda har ju funnits tillgängligt sedan 1970 utan att situationen, så långt jag förstår, har förbättrats. Slutligen hänvisar statsrådet till det inom skolöverstyrelsen pågående arbetet med målbestämning och utvärdering, som kan beräknas resultera i förändrade läroplanssupplement 1977/78. Men vi har ju redan nu en klar målsättning för undervisningen, och den måste väl åtminstone tills vidare vara vägledande. Den kan dock inte – såvitt jag förstår – nås, om ämnet inte får den tid som enligt läroplanen skall tillkomma ämnet religionskunskap.

För det andra kommer statsrådet fram till slutsatsen att det inte finns behov av några ytterligare åtgärder från hennes sida.

Det svaret ger inte anledning till någon större tacksamhet. Tvärtom gör det mig besviken och säkerligen också den opinion som med speciellt intresse följer de här frågorna.

Det är klart dokumenterat att religionskunskapen i nära hälften av mellanstadieklasserna inte får den tid som enligt läroplanen skall avsättas för ämnet. Det finns en rad förklaringar till att så är fallet. Lärarna uppger, enligt svaret, att det är svårt att levandegöra s. k. fundamentala livsfrågor och samlevnadsfrågor och att detta framför allt beror på bristande ämneskunskaper i psykologi och religionskunskap men även på brister i läromedlen. En annan orsak anses av lärarna vara svårigheter när det gäller metodiken, och ytterligare en ansågs vara att stoffet inom övriga samhällsorienterande ämnen i läromedlen hade ett i förhållande till religionskunskapen alltför stort utrymme.

Gemensamt för i svaret och här relaterade orsaker är att det är möjligt att göra något åt dem. Därför är jag så förvånad när statsrådet säger att det inte finns behov av några ytterligare åtgärder från hennes sida.

När det står helt klart att religionskunskapen i nära hälften av mellanstadieklasserna inte får den tid som enligt läroplanen skall avsättas för ämnet och då man samtidigt är medveten om åtminstone en del av orsakerna till detta förhållande, borde det vara angeläget för det ansvariga statsrådet att vidta åtgärder i syfte att undanröja här nämnda

Torsdagen den
21 november 1974*Ang. religionskun-
skapsämnets
ställning på
grundskolans
mellanstadium*

men också andra orsaker till det påtalade missförhållandet.

Särskilt angeläget måste det vara att satsa på lärarutbildning och fortbildning men också på läromedlen. Inom parentes sagt kan det vara skäl att påpeka att detta med lärarutbildningen också gäller högstadiet, där enligt uppgift hälften av undervisningstiden i religionskunskap upphålls av lärare som saknar ämnesteoretisk och ämnesmetodisk kompetens. Undersökningen visar att många av dessa lärare säger sig ha svårigheter.

Lärarutbildningen har inte i tid anpassats till den nya undervisningssituation som uppkom då religionskunskapen sammanfördes med de s. k. orienteringsämnena, och inte heller läroböckerna har i alla avseenden anpassats till den nya undervisningssituationen. Det kan också ifrågasättas om ämnet religionskunskap är betjänt av att ingå i s. k. samlad undervisning tillsammans med orienteringsämnena. Men därom är det kanske för tidigt att ha en bestämd mening. Ovedersägligt är att vissa avsnitt av religionsämnet inte lämpar sig för en integrering utan bör läsas för sig.

Men det är angeläget att ämnet får sin rättmätiga del av undervisningstiden, så att målsättningen för undervisningen i ämnet nås och så att ämnets olika delar får rum i undervisningen. Särskild vikt vill jag fästa vid anvisningen att Bibeln skall ha en central plats vid undervisningen om kristendomen och att bibelkunskapen bör ge en samlad bild av Jesu person, hans liv och hans förkunnelse. Läroplanen är mycket klar på den punkten: "När det gäller kristendomen skall bibeltexterna stå i förgrunden. Elevernas upplevelse av dessa texter kan tänkas påverka deras inställning och åskådning. Detta är helt förenligt med kravet på objektivitet."

Det sägs också att biblar bör finnas i tillräckligt antal för individuell bruk i undervisningen fr. o. m. årskurs 3. Det är också sagt i anvisningarna att inslag av religiös andakt i olika utformning i morgonsamlingarna kan förmedla något av religionens upplevelsesida.

Då vill jag fråga: Känner statsrådet till om det som jag nu anfört ur läroplanen praktiseras ute i skolorna, om det alltså fungerar i enlighet med läroplanens intentioner? För egen del finner jag det angeläget att så sker. Jag delar den uppfattning som läroplanen uttrycker på följande sätt:

"Eftersom kristendomen globalt sett spelar en väsentlig roll, och då den kristna religionen i vår kulturkrets har ett avgörande inflytande på människors livshållning, måste undervisningen i religionskunskap i första hand vara en undervisning om kristen tro och etik. God kännedom om kristendomens förhistoria och grundare, dess källskrifter och historia, dess olika riktningar, nutida trosuppfattningar och institutioner och dess betydelse i dagens samhälle hör därför inte bara till allmän bildning att känna till utan också till de instrument, som var och en behöver för sin livsorientering."

Det kan också i det här sammanhanget vara tillåtet att göra en personlig bekännelse och citera ett välkänt ord ur ett av de brev som återfinns

Torsdagen den
21 november 1974

*Ang. religionskun-
skapsämnets
ställning på
grundskolans
mellanstadium*

i vår Bibel. Paulus skriver bl. a. följande till sin unge medarbetare Timoteus: "Du känner från barndomen de heliga skrifter, som kunna giva dig vishet, så att du bliver frälst genom den tro du har i Kristus Jesus." Har man en sådan uppfattning om bibelordets betydelse – och det har jag – är det helt naturligt att man är angelägen om att läroplanen följs på den här punkten – att Bibelns budskap får tala för sig självt.

Jag uppskattar givetvis skolöverstyrelsens arbete för en förnyelse av arbetssättet i religionskunskap på mellanstadiet och att det finns tillgång till fortbildningsmaterial, innehållande ämnesfördjupning avseende samtliga moment i religionskunskapen och exempel på metodiskt genomarbetade arbetsområden avseende bl. a. bibelkunskap, men det har tydligen inte varit tillräckligt.

Det metodiska arbetet är viktigt och det är säkerligen angeläget med fördjupning när det gäller samtliga moment i ämnet, men det är minst lika viktigt att undervisningen ges det innehåll som läroplanen anger och att tillräcklig tid anslås för ämnet. Jag vill tacksamt notera uppgiften att skolöverstyrelsen nu omedelbart skulle gå ut med information i frågan, där lärare och skolledare bl. a. uppmanas att beakta problemen i undervisningen. Men räcker det med en uppmaning att beakta problemen? Är det inte praktiska åtgärder, konkreta åtgärder, som behövs – åtgärder som når fram och blir till nytta i vardagssituationen i skolan?

Det är mig bekant att många lärare känner osäkerhet inför det här ämnet och frågar efter klara besked. Man vet inte hur man skall ställa sig när det gäller att ge de olika ämnena inom orienteringsgruppen tid och i vilken utsträckning man kan flytta från det ena ämnet till det andra. Också på den punkten råder, om jag har fått riktiga uppgifter, osäkerhet.

Det kan även ifrågasättas om inte de lärare och lärarkandidater som har intresse av att få undervisning i ämnet skulle få tillgång till en utökad utbildning. De skulle också kunna överta undervisningen i ämnet från de lärare som önskar byta bort religionskunskapen.

Det finns olika vägar att gå fram på, och det är såvitt jag kan se utomordentligt angeläget att man försöker komma till rätta med de förhållanden som jag påtalat. Frågorna kommer igen, och nu ställer jag en direkt fråga till statsrådet Hjelm-Wallén: Hur ser egentligen statsrådet på den utveckling i fråga om religionskunskapsämnets ställning på grundskolans mellanstadium som undersökningen redovisar, och finner inte statsrådet ändå några skäl att vidta åtgärder i syfte att få undervisningen att ligga i linje med vad läroplanen anger?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! När jag tagit del av skolöverstyrelsens undersökning rörande religionskunskapen på mellanstadiet har jag kunnat konstatera samma förhållande som herr Westberg i Ljusdal, och jag har också kommit till samma slutsats som herr Westberg: förhållandena är inte tillfredsställande. Den enda rimliga ståndpunkt jag kan inta är att läroplanen skall följas.

Det här innebär inte att jag också säger att jag bör vidta åtgärder, utan jag konstaterar att skolöverstyrelsen är den myndighet som har att verka för att läroplanens mål och innehåll förverkligas. Jag konstaterar också att skolöverstyrelsen har, med anledning av sina egna undersökningar, vidtagit en rad åtgärder för att förbättra situationen när det gäller religionskunskapen på mellanstadiet.

Min slutsats är alltså att vi nu bör låta de här åtgärderna få genomslag innan vi efterlyser nya åtgärder.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Statsrådet Hjelm-Wallén lämnade nu klara besked på – som jag ser det – utomordentligt viktiga punkter, och det ber jag få tacka för. Det första beskedet var att statsrådet icke finner nuvarande förhållanden tillfredsställande och det andra att läroplanen skall följas.

Jag tror det är viktigt och värdefullt att statsrådet säger detta klart ut. Det kommer att skingra en hel del missförstånd och oklarheter ute på fältet. Därför uppskattar jag det – och jag tror många med mig.

Sedan sade statsrådet att skolöverstyrelsen har vidtagit en rad åtgärder och att hon vill vänta på genomslaget av redan vidtagna eller på gång varande åtgärder. Det kan givetvis vara riktigt. Men vi får inte glömma, fru statsrådet Hjelm-Wallén, att vi här rör oss på ett område där vi också behöver resurser. Den verkställande myndigheten behöver resurser för att kunna vidta de åtgärder som är erforderliga. Jag tänker då inte minst på fortbildningsverksamheten och lärarutbildningen. Det är angeläget att statsrådet följer de här frågorna mycket uppmärksam och, när det verkställande organet anmäler behov därav, ser till att resurserna också ställs till förfogande.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 19 Om en breddad utbildning av sjukgymnaster

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr Olssons i Edane (s) den 24 oktober framställda interpellation, nr 131, och anförde:

Herr talman! Herr Olsson i Edane har frågat mig om jag är villig att uttala mig till förmån för en breddad utbildning av sjukgymnaster. Herr Olsson har vidare frågat efter skälet till att den beslutade sjukgymnastutbildningen i Örebro och Umeå inte startat och när utbildningen på dessa orter kan väntas komma i gång.

Enligt statsmakternas beslut (prop. 1964:73, SU 1964:96, rskr 1964:216) skall den fortsatta utbyggnaden av utbildningen av arbetsterapeuter och sjukgymnaster ske under kommunalt huvudmannaskap. Det ankommer därför på skolöverstyrelsen att fatta beslut om en ökning av utbildningen.

Jag delar herr Olssons uppfattning att en utbyggnad av sjukgymnast-

Torsdagen den
21 november 1974

*Om en breddad
utbildning av
sjukgymnaster*

utbildningen är angelägen. Jag utgår ifrån att Kungl. Maj:ts uppdrag till skolöverstyrelsen den 11 februari 1972 att skyndsamt undersöka förutsättningarna för att öka intagningen till sjukgymnast- och arbetsterapeututbildningarna skall ge resultat i önskad riktning.

Skälen till att sjukgymnastutbildningen i Örebro inte kunnat börja är dels att det tidigare saknats sökande till de extra lektorstjänster i anatomi och fysiologi som för bl. a. denna utbildning har funnits inrättade sedan den 1 januari 1972, dels att en överläkartjänst i medicinsk rehabilitering vid regionsjukhuset inte kunnat tillsättas förrän hösten 1974 och dels att studierektorstjänsten inte varit tillsatt. Alla dessa tjänster måste vara besatta för att utbildningen, både den teoretiska och praktiska, skall kunna genomföras. Enligt uppgift från utbildningsnämnden i Örebro läns landstingskommun beräknas utbildningen emellertid kunna börja i Örebro i januari 1975.

Vad beträffar utbildningen i Umeå vill jag nämna att överläkartjänsten i medicinsk rehabilitering vid Umeå lasarett inte kunnat besättas. Enligt uppgift från utbildningsnämnden i Västerbottens läns landstingskommun finns dock numera vissa utsikter att tjänsten kan bli besatt på nyåret 1975. Det torde därefter dröja cirka ett år innan verksamheten på rehabiliteringskliniken är så uppbyggd att sjukgymnastelever kan tas emot.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag tackar fru statsrådet Hjelm-Wallén för svaret på min interpellation.

I tredje stycket av svaret ges ett klart besked om att statsrådet delar uppfattningen att en utbyggnad av sjukgymnastutbildningen är angelägen. Därmed har statsrådet också svarat positivt på den första delfrågan i min interpellation.

När det sedan gäller den andra delfrågan, alltså skälen till att den beslutade sjukgymnastutbildningen i Örebro och Umeå inte har startat och när utbildningen på dessa orter kan väntas komma i gång, är det bara att beklaga att igångsättningen av den utbildningen torde dröja ännu en tid, speciellt i Umeå där vi tydligen inte kan påräkna någon utbildning förrän tidigast 1976. Det sista upplever jag som ytterst beklagligt.

Jag skall kort förklara varför jag ställt den här interpellationen.

Bristen på utbildade sjukgymnaster upplevs redan i dag som mycket besvärande, men det är de kommande årens bekymmer som kanske är det allra största problemet. Här går nu landstingen in för att hårt prioritera utbyggnaden av långtidsvården. Bara i mitt hemlän Värmland är ambitionerna i förslaget till ny hälso- och sjukvårdsplan omkring 1 000 nya långvårdsplatser. Jag nämner detta därför att just långtidsvården har så stora krav på rörelsebehandling för att rehabiliteringen skall bli meningsfull.

Det är en enstämmig uppfattning att vi har ett stort växande behov av sjukgymnaster. Det fattas helt enkelt utbildad personal som kan utveckla och aktivera patienterna.

Lika enstämmig är uppfattningen att utbildningskapaciteten i dag är otillräcklig. En intagningskapacitet på 270 elever per år räcker inte för att förse ens nuvarande antal långvårdskliniker med sjukgymnaster, och med den kraftiga utbyggnad som planeras över praktiskt taget hela vårt land kommer dagens bristsituation att förvärras. Vi kommer aldrig att kunna knappa in på behovet, utan det kommer att växa sig ännu större om vi inte kan bredda utbildningen, vilket jag tror ändå till sist blir nödvändigt.

Den knappa utbildningskapaciteten är dubbelt beklaglig då tusentals svenska flickor och pojkar köar för att få just den här utbildningen. Som jag uppgett i interpellationen är det inte ovanligt att ett femtiotal elevplatser lockar tusentalet sökande. Att samtidigt rehabiliteringen inom långtidsvården blir starkt eftersatt på grund av brist på sjukgymnaster och hjälppersonal upplever sjukvårdsmyndigheterna ute i landet som en onödig obalans.

Är det då alldeles omöjligt att få en rejäl breddning av utbildningen till stånd? Statsrådet har ju genom sitt svar klart deklarerat sin positiva syn på en utbyggnad av sjukgymnastutbildningen. Kan vi då förlita oss på att det uppdrag skolöverstyrelsen fick i februari 1972 ger de resultat som både statsrådet och jag tycks anse som mycket angelägna?

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Tillåt mig att i all korthet tillägga några synpunkter till vad herr Olsson i Edane anförde.

Jag delar herr Olssons uppfattning att det är beklagligt att de beslutade sjukgymnastutbildningarna ännu inte har kommit till stånd. Som statsrådet riktigt redovisade beror det på svårigheterna att få kvalificerad lärarpersonal – det gäller både läkare och sjukgymnaster. Det är verkligen också min förhoppning att vi snart skall få till stånd de beslutade instituten, inte minst det i Umeå. Norra Sverige saknar nämligen helt sjukgymnastutbildning.

Men jag vill tillägga en synpunkt. Det hade varit en stor fördel – inte minst för det område som herr Olsson i Edane nämnde, nämligen långtidsvården – om vi hade fått till stånd den utbildning av biträden till sjukgymnasterna som varit aktuell i ett decennium om inte mer utan att någon kursplan framlagts eller något beslut fattats. På initiativ från Göteborg har nu en läroplan för biträden till sjukgymnaster försöksvis utarbetats. Det är min förhoppning att försöksverksamhet nu verkligen skall komma i gång, så att vi får en sådan utbildning. Just inom långtidsvården kan sjukvårdsbiträden som fått en viss utbildning på sjukgymnastområdet avlasta sjukgymnasterna högst betydligt. De kan arbeta under sjukgymnastens ledning och därmed hjälpa patienten. På så sätt kan man åstadkomma en välbehövlig rationalisering.

Jag vet inte om statsrådet har fått närmare informationer i detta hänseende, men jag skulle vara intresserad av att få höra statsrådets egen uppfattning om värdet av en utbildning för sjukgymnastbiträden.

Torsdagen den
21 november 1974

*Om en breddad
utbildning av
sjukgymnaster*

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Vi tycks alla vara överens om behovet av ökad kapacitet på detta område samtidigt som vi alla beklagar de orsaker som legat till grund för att de åtgärder, som riksdagen har beslutat, inte kunnat komma till stånd.

Beträffande fru Kristenssons fråga förhåller det sig så som fru Kristensson antog, nämligen att jag inte känner till de nya planerna. Jag får informera mig om dessa.

Herr OLSSON i Edane (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga interpellationsdebatten, utan jag vill bara helt kort i detta sammanhang erinra om vad socialutskottets ordförande herr Karlsson i Huskvarna yttrade här i kammaren den 30 oktober i år i samband med att en motion om legitimation för vissa kiropraktorer behandlas. Jag citerar ur riksdagsprotokollet: " --- det är angeläget att en utbyggnad av sjukgymnastutbildningen sker. Vi har för närvarande 270 utbildningsplatser för sjukgymnaster, och flera blir det väl inte under de närmaste åren, men det behövs ännu flera; detta är en av flaskhalsarna i den svenska sjukvården av i dag." Det här sista som socialutskottets ordförande konstaterade vill jag livligt instämma i.

Jag tackar statsrådet än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 20 Föredrogs och hänvisades motionen nr 1988 till konstitutionsutskottet.

§ 21 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen nr 160.

§ 22 Interpellation nr 161 ang. kommissionärs ställning enligt lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Malmö (s), som yttrade:

Herr talman! Sveriges riksdag beslutade våren 1974 om ändring i lagen (1914:45) om kommission, handelsagentur och handelsresande. Beslutet innebar i huvudsak att mellanmän som omfattas av lagen fick sin ställning stärkt gentemot huvudmannen.

Den nya kommissionslagen trädde i kraft den 1 juli i år. Lagen förefaller emellertid inte på ett tillfredsställande sätt täcka in de olika kommissionssystem som numera förekommer. Trots de förbättringar som lagen medförde står det enligt min mening helt klart att kommissionären fortfarande har en svag ställning. De flesta kommissionsavtal som upprät-

tades före den 1 juli 1974, med stark bindning för kommissionären till moderföretaget, skulle också kunna ingås i dag. Det som kanske oroar mest är att kommissionsförfarandet försvårar de fackliga organisationernas möjligheter att tillvarata viktiga medlemsintressen.

Intresset för kommission har ökat kraftigt de två senaste åren. Flera företag har meddelat att de avser att gå över till någon form av kommissionssystem. Orsakerna till företagens ökade intresse för kommission kan vara flera. Ett skäl kan vara att man på det sättet vill kringgå lagen om anställningsskydd. Ekonomiska överväganden kan också ligga bakom. Genom ett kommissionsförfarande undgår man kostnader för löner och sociala utgifter. Kommissionären inregistreras som företagare och får genom det avtal som ingås en stark bindning till moderföretaget där detta garderat sig för att kamma hem vinster. Med ett utvecklat kommissionssystem kan ett företag också undvika att de anställda blir representerade i styrelse och företagsnämnd.

Det vore beklagligt om de lagar som stiftas i syfte att stärka de anställdas ställning på arbetslivets område skulle kunna kringgå genom olika kommissionssystem och att det fackliga arbetet skulle försvåras som en följd därav. Det är lätt att förstå att man från fackligt håll är oroad av denna utveckling.

Med hänvisning till vad som här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet Lidbom få ställa följande frågor:

1. Anser statsrådet att mellanmän fortfarande har en för svag ställning gentemot huvudmannen?
2. Delar statsrådet uppfattningen att ett utvecklat kommissionssystem inom olika branscher kan leda till att vissa lagar på arbetslivets område urholkas och att det bl. a. på grund härav är nödvändigt att skärpa lagstiftningen?

Denna anhållan bordlades.

§ 23 Interpellation nr 162 om ökade möjligheter till upplåning utomlands för mindre och medelstora företag

Ordet lämnades på begäran till

Herr SJÖNELL (c), som yttrade:

Herr talman! Den strama kreditpolitiken under det senaste året har lett till att företagens möjligheter att låna pengar i banker och andra kreditinstitut har blivit alltmer beskurna. På samma sätt som under tidigare perioder med kreditrestriktioner har detta i första hand gått ut över de mindre och medelstora företagen.

Knappheten på kapital påverkar givetvis i första hand investeringarna. Men den har också bidragit till att storföretagens uppköp av mindre företag på nytt har ökat. I motsats till de företag som är starkt beroende

av bankkrediter har nämligen många multinationella och andra större företag för närvarande kapital tillgängligt för placering i mindre företag, bl. a. tack vare exportpriser och goda vinstförhållanden.

Det är därför synnerligen angeläget att försöka tillgodose de mindre och medelstora företagens aktuella lånebehov för investeringar och utökningar av rörelsekapitalet på ett bättre sätt. Både riksbankschefen och finansministern har tidigare uttalat sig för ökad upplåning i utlandet. Hittills har statsmakterna i första hand försökt förmå företagen själva att ta upp sådana lån. Då detta i praktiken är förbehållet enbart de allra största företagen, har kredittillskottet i stor utsträckning gått de mindre företagen förbi. Den förhållandevis goda likviditeten i de internationellt verksamma svenska företagen har inte heller gjort dessa företag speciellt angelägna att ta upp nya lån.

Möjligheter finns emellertid också att staten själv uppträder som låntagare på utlandsmärknaden. Man kan vidare tänka sig att Industrikredit och andra s. k. mellaninstitut får rätt att ta upp sådana lån. I båda fallen skulle man få ökade möjligheter att slussa kapital till de mindre och medelstora företagen.

Med hänvisning till vad som har anförts i interpellationen hemställer jag att till herr finansministern få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att tillgodose även de mindre och medelstora företagens behov av långfristigt kapital vid ökad upplåning i utlandet?

Denna anhållan bordlades.

§ 24 Interpellation nr 163 om övergång från militär till civil produktion inom flygvapenindustrin

Ordet lämnades på begäran till

Fru THEORIN (s), som yttrade:

Herr talman! En expertgrupp under ledning av Alva Myrdal tillsattes på uppdrag av Förenta nationernas generalsekreterare för att belysa sambandet mellan nedrustning å ena sidan och ekonomisk och social utveckling å andra sidan. Man avlämnade sin rapport, kallad Nedrustning och utveckling, i december 1972.

Myrdalsgruppen anförde, som det verkar med direkt hänvisning till Sverige, Linköping och t. o. m. till SAAB: "I flera länder t. ex. några av västeuropeiska länderna finns ofta hotet om allvarlig arbetslöshet i särskilda regioner, där arbeten på t. ex. militärt flygprojekt har fullföljts eller avslutats. Industrin är ofta ovillig att ändra produktionen och regeringarna placerar ibland nya försvarsorder för att hålla i gång sysselsättningen och förevidar därmed rustningskapplöpningen." Hotet om allvarlig arbetslöshet är välkänt och används i utpressande syfte gentemot regeringar.

Två motioner, nr 1533 och 1534, har aktualiserat vissa slutsatser som expertgruppen kommit fram till och krävde att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära en utredning i syfte att i konkreta former kartlägga återverkningarna på sysselsättning, ekonomi, forskning och utveckling av stegvis överförande från militär till civil produktion och forskning respektive till utvecklingsarbete samt att riksdagen måtte uttala att samtidigt med försvarsbeställningar som kan förmodas ge svårigheter i en eventuell nedrustning en plan för framtida övergång till civil produktion görs upp.

Riksdagen behandlade motionerna den 25 april, och av utskottsutlåtandet framgick att redan i slutet av 1972 hade en särskild arbetsgrupp inom försvarets materielverk tillsatts med uppgift att utreda konsekvenserna för den svenska försvarsindustrin av 1972 års försvarsbeslut. Av gruppens arbete framgick bl. a. att antalet företag där leveranser till försvaret har så stor betydelse att minskade beställningar kan medföra risk för drastiska nedskärningar i fråga om personal har visat sig vara relativt begränsat. Det rör sig i huvudsak om 15 industriföretag, som tillsammans har en personalinsats för försvaret på ca 20 000 man/år. Utredningen kom fram till att neddragningen av personalinsatser på försvarsbeställningar inte kommer att ske drastiskt i något företag och att i viss utsträckning personal väntas kunna hänföras till civilproduktion eller minskas genom naturlig avgång. Utredningen påpekar dock att den framtida utvecklingen inom företagens civila verksamhet och den allmänna konjunkturutvecklingen är av avgörande betydelse; vidare att det otvivelaktigt är en synnerligen väsentlig fråga som aktualiserats i motionerna och att industridepartementet tillsammans med övriga berörda departement följer den allmänna utvecklingen inom försvarsindustrin och överväger vilka åtgärder som kan bli nödvändiga för att underlätta en övergång från militär till civil produktion.

Beträffande Myrdalsgruppens förslag – som aktualiserats i motionen 1534 – att regeringarna vid beställning av krigsmateriel som kan komma att medföra arbetslöshet vid en eventuell nedrustning även bör planera för alternativt civilt utnyttjande av arbetskraft och tekniska resurser, uttalade riksdagen att ansvaret för planering av produktionsinriktningen i första hand åvilar företaget, något som också motion 1534 anförde. Motionärerna påpekade att huvuddelen av den svenska försvarsindustrin synes ha goda ekonomiska och planeringsmässiga resurser. Det bör i första hand ankomma på industrin att redovisa hur en övergång till civil produktion skall ske. Motionen anförde att för redan inneliggande order bör det ankomma på regeringen att presentera en plan för övergång till civil produktion i enlighet med Myrdalsgruppens förslag.

Riksdagen anförde att en statlig planering för alternativt utnyttjande av resurser är påkallad och också förekommer. Denna planeringsverksamhet synes dock i första hand inriktad på att undersöka och lösa problemen på kort sikt. Riksdagen underströk vikten av ökade insatser för en mer långsiktig och samordnad planering. Därvid bör då även den

i motionen aktualiserade frågan om alternativt utnyttjande av resurser som kan komma att frigöras vid minskade försvarsbeställningar beaktas.

Utom förevigandet av rustningskapplöpningen, som knappast är ett mål i sig, löser ständigt nya försvarsbeställningar inte sysselsättningen på sikt. Den svenska flygvapenindustrin har haft ett tiotal år på sig att planera för annan sysselsättning och för civil produktion.

I en debatt i riksdagen den 26 oktober 1972 anförde dåvarande försvarsminister Sven Andersson med hänvisning till den enorma kostnadsutvecklingen inom framför allt flygvapenindustrin:

”Det finns en amerikansk uppgift, som är lätt att kontrollera och som så långt jag förstår är helt riktig, nämligen om kostnadsutvecklingen för flygplan i Amerikas förenta stater mellan åren 1938 och 1971. Amerika hade lika många flygplan 1938 som 1971, men kostnadsutvecklingen per plan är så fantastisk att om trenden i kostnadsutvecklingen dras ut innebär den att Amerikas förenta stater för den kostnad landet i dag har för sitt flygvapen år 2 000 bara kommer att ha ett flygplan. Man kan säga att det är en orimlighet. Ja, det är det naturligtvis, men trenden i kostnadsutvecklingen har alltså varit så fantastisk mellan 1938 och 1971.

Det räcker nästan som ett påpekande om att kostnadsexplosionen på vapensidan tvingar oss till återhållsamhet. Och en blick i våra perspektivplaner säger oss också att vi inte har någon möjlighet som liten nation – i varje fall inte ensamma – att gå vidare i fråga om vapensystem och tänka oss en utveckling och fortsättning från Viggen på samma sätt som vi en gång gick vidare från Tunnan till Draken och sedan till Viggen. De perspektivplaner vi har, de inblickar i framtiden vi håller på att skaffa oss, visar att om vi skulle gå vidare från Viggen på det sättet skulle försvaret bli kolossalt obalanserat, och vi skulle, om man håller sig till de kostnadsramar vi har tänkt oss, komma att få flygplan och ingenting annat.”

Man kan använda andra siffror än Sven Andersson gjorde. Enligt alla accepterade beräkningar kostar varje nyframtaget plan minst fem gånger mer än tidigare. Även kostnadsutvecklingen för varje nytt Viggen-plan ökar kraftigt år från år.

För att en akut utpressningssituation inte skall uppstå när de beställningar utgår som nu ligger inne på flygvapenindustrin måste en planerad övergång till civil produktion ha kommit till stånd. Riksdagens beslut i april månad var dels att ansvaret för planering av produktionsinriktningen i första hand skall åvila företagen men att en statlig planering för alternativt utnyttjande av resurser dock är påkallad. Denna planeringsverksamhet inriktas i första hand på att undersöka och lösa problemen på kort sikt. Dels underströks vikten av ökade insatser för en mer långsiktig och samordnad planering, varvid även den i motionen aktualiserade frågan om alternativt utnyttjande av resurser, som kan komma att frigöras vid minskade försvarsbeställningar bör beaktas, dels vikten av att industridepartementet tillsammans med övriga berörda departement följer den allmänna utvecklingen inom försvarsindustrin och överväger vilka

åtgärder som kan bli nödvändiga för att underlätta en övergång från militär till civil produktion.

Med hänvisning till vad jag har anfört i min interpellation vill jag till industriministern rikta följande frågor:

1. Vill industriministern redogöra för de initiativ som tagits för planerad övergång från militär till civil produktion?
2. Vilka tänkbara civila sysselsättningar bedömer industriministern vara möjliga att placera i Linköping?
3. Vilka styrmedel bedömer industriministern användbara för att uppnå en planerad övergång till civil produktion?

Denna anhållan bordlades.

§ 25 Anmäldes och bordlades motionerna

Nr 1989 av herr *Nyquist*

Nr 1990 av herr *Polstam m. fl.*

Nr 1991 av herr *Winberg m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1974:149 med förslag till organisation av den nya centralmyndigheten för domstolsväsendet m. m.

§ 26 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 368 Herr *Åkerfeldt (c)* till herr bostadsministern angående bebyggandet av värdefull jordbruksmark:

Från vilka utgångspunkter förs de förhandlingar, vilka enligt uttalanden av bostadsministern pågår, mellan bostadsdepartementet och jordbruksdepartementet om kommunernas byggande på värdefull jordbruksmark?

§ 27 Kammaren åtskildes kl. 16.41.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert